

Євгенія
КОНОНЕНКО
СИМБАЛАЙН

 Кальверія

Видавництво Кальварія

Євгенія
КОНОНЕНКО
СИМБАЛАЙН

Повість, новели, поезії

 Кальварія · Львів

УДК 821.161.2
ББК 84 (4 Укр) 6-44
К-42

*Ілюстрації, дизайн і макет Михайла Євшина
В книжці використано світлини з архіву Автора*

КОНОНЕНКО Євгенія

К-42 Симвалайн. *Повість, новели, поезії.* — Львів: Кальварія, 2015. — 160с.
ISBN 978-966-663-348-7

Повість, чотири новели та поезії визнаного майстра короткого жанру об'єднані «вічною» тематикою — жінка у різних життєвих ситуаціях. Євгенія Кононенко часто пише про це, але «Симвалайн» навіть для неї — дуже особистісна, відверта та еротична книжка — тут має голос не лише внутрішня жінка, а й внутрішній чоловік Євгенії Кононенко.

Інший ракурс, здавалось би, буденних явищ, погляд за лаштунки того, з чим ми маємо справу ледь не щодня, а тому не бачимо серед цього справжніх причин «тектонічних» зламів у стосунках чоловіка та жінки. Євгенія Кононенко їх бачить...

УДК 821.161.2
ББК 84 (4УКР) 6-44

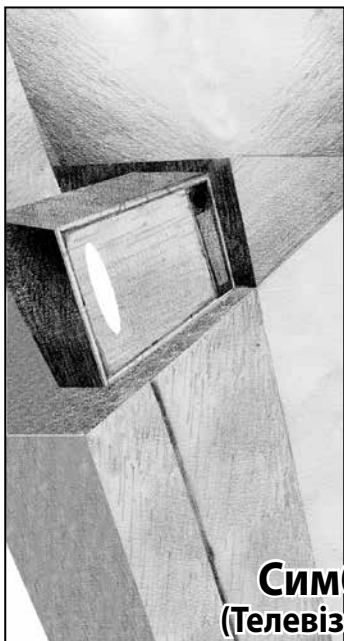
All rights reserved.
Усі права застережено.

ТОВ «Кальварія», а/с 328, 79000, Львів, Україна
E-mail: copyright@msbrand.net, petro@calvaria.org.ua

© Євгенія Кононенко, текст, 2015
ISBN 978-966-663-348-7 © «Кальварія», 2015

Зміст

Симбалайн (Телевізор на шафі)	6
В житті існує зовсім інший берег... ..	31
Кулон з мадонною	32
Я читаю книгу життя... ..	51
Альбіна	52
І рукавички забуті в телефонній будці... ..	109
Життя — театр...	110
І нині ще триває дивне дійство... ..	125
Перший	126
Безсоння	156

Симбалайн
(Телевiзор на шафi)

— Марко одружився, — спокійно сказала дружина, ніби йшлося про одруження не більше, ніж слюсаря, який ремонтував крани в їхньому помешканні. Ні, здається, вона сказала навіть не так:

— До речі, забула тобі сказати: Марко одружився.

Невже вона справді забула? Чи довго думала, говорити йому, чи ні? Зрештою, ці кілька днів, поки вони тут, у цьому порожньому будинку біля холодного моря, вони святкують лише своє власне свято, і Марка вони сюди з собою не брали.

Вони кинули все й приїхали сюди, бо іноді треба кидати все і їхати світ за очі. Цей великий будинок в курортному містечку, де вони бували раніше зі своїми дочками, не видавався тоді таким чудовим, бо крім них тут крутилося ще кілька родин. І як комфортно тут взимку. Хіба що трохи моторошно, бо здається ніби в порожніх темних кімнатах, яких тут забагато, хтось причаївся.

— Ви будете трахатися? — спитала їх молодша дочка, коли вони збиралися в дорогу.

— У їхньому віці вже цим не займаються, — авторитетно відповіла старша, яка приїхала додому на зимові канікули.

Ідея поїхати в це непримітне курортне містечко взимку спала їм на думку одночасно. Їхні давні знайомі, власники цього будинку, живуть в іншому, цей узимку стоїть порожній, чекаючи на курортників. Їх пустили в цей дім за символічну платню. Але ніяк не дешевизна привернула їх. Вони могли поїхати в тур за кордон, що іноді й робили. Але зараз їм не хотілося яскравих вражень. Хотілося лише побути наодинці.

Вони приїхали святкувати навіть не річницю весілля, а дату, яку святкують лише дуже щасливі подружжя. Святкувати свій «Симбалайн». Колись дуже давно, за два роки до одруження, вони вперше кохалися під *Symbaline* з диску More гурту *Pink Floyd*. Подальший рік склався для них настільки добре, що, коли знову настав той зимовий день, їм захотілося повторити і ту саму музику, і ті самі дотики, і ті самі слова. Святкуючи другу річницю *Symbaline*, вони вже планували весілля. Утретє ритуал пішов за скороченим сценарієм через її вагітність. А на четверту річницю переживання знову було повним, хіба що безнадійно поламався програвач, і вони придбали касетний магнітофон і альбом із *Symbaline* на касеті. І мало не щороку, пропусків було дуже мало, вони знаходили можливість усамітнитися й за

допомогою того чи іншого аудіо пристрою відтворити свій *Cymbaline*.

— Наш Симбалайн — то ще й стрімка історія технічного прогресу, — сміялися вони, останнім часом слухаючи свій заповідний трек вже не на *CD*, а онлайн. А сюди, до зимового моря, вони взяли мініплеєр, який у головах їхнього ліжка зазвучав, як колись контрабандний вініловий диск їхньої молодості, що тоді гордо іменувався незрозумілим сьогодні словом «плита».

Ніхто, крім них самих, не знає про цей день, і їхні дочки не знають. Від пристрасті народжуються хлопчики, від ніжності дівчата. Чому ці діти кохання вийшли такими важкими?

— Вони багато чому навчили нас, — зітхнув він, посміхаючись.

— І взагалі, ми стільки подолали з тобою вдвох, — прошепотіла вона, і то були значущі слова, після яких довго мовчать. І вони таки довго мовчали, міцно пригорнувшись одне до одного. І великий дім весь тремтів не так від зимового урагану, як від їхнього внутрішнього дрожу.

А наступного дня, коли вони вийшли прогулятися по набережній, вона сказала:

— Забула тобі сказати: Марко одружився.

Тільки-но вони приїхали сюди, як відключили свої мобільні телефони. Не користувалися інтернетом, не заглядали до своїх електронних скриньок. Телевізор вмикали на півгодини, подивитися новини. Щоправда, у цьому домі завжди приглушено

мурмоче радіо, яке вона іноді робить голосніше. Але по радіо не коментують одруження їхнього Марка. Значить вона про це знала ще до того, як вони поїхали. Зрештою, він прямо міг спитати її: то для тебе вже й не подія? Але ж от, він не може знайти слів, щоб правильно поставити питання: невже ти забула? Ні, не так: а чому ти мені про це не сказала відразу? Ні, не так: ти не хотіла псувати мені настрої згадкою про Марка перед дорогою?

Але й така постановка питання була б некоректною, бо, зрештою, Марко вже давно настрої йому не псує. То ж він не став копирсатися у своїх відчуттях, трохи помовчав і спитав:

— І молода дружина — молода?

— Та ні, десь нашого віку.

Вітер в обличчя на набережній став такий шалений, що вони мимоволі розвернулися й рушили в протилежний бік. Але вітер так сильно повіяв тепер уже в спину, що вони ще раз змінили напрямок. Стали біля кам'яного парапету над морем, і саме ця позиція виявилась оптимальною. На морі було повно лебедів, чого не буває влітку. А зараз вони бачать їх тут щодня, і щоразу подовгу мовчки дивляться на них. Після мовчання першою заговорила дружина:

— У неї, здається, діти старші ніж наші. Вона дивовижно симпатична жінка.

— Гарна?

— Так, гарна, але не в тому справа. Ти ж знаєш, із якими красунями приходять на наші корпоративи. А вона скоріше мила, ніж гарна. Така, що зачаровує

не лише чоловіків, а й жінок. Очевидно, Марко не міг одружитися з якось іншою.

— Якщо стільки років вибирати... чесно кажучи, думав, що він упертий старий парубок.

— Він не вибрав. Він шукав саме цю жінку.

— А до того, як знайшов... — він замовк із іронічною посмішкою і з думкою, що не треба було цього говорити, а дружина просто мовчала. Вони ще постояли біля бурхливого моря, на якому так добре почувалися сотні лебедів, котрі занурювали свої довгі шиї в пінні води, знаходячи собі в розбурханому морі якийсь харч. А потім вони пішли до місцевого ресторану «Грузія», який стояв на невеличкому узвишші над морем зовсім порожній у цей не-сезон, ніби працював ексклюзивно для них двох. У «Грузії» їх дуже смачно годували й приймали за таємних коханців, що їм обом надзвичайно подобалося.

Ось і зараз на них чекає накритий столик, на якому стоїть пляшка «Цинандалі» за рахунок закладу — тут уже знають їхні смаки, і це мимоволі зобов'язує їх замовити найдорожчі страви. Приймає замовлення сам господар «Грузії», і поки їм несуть тарілки з салатом «Царство зимового моря», вони піднімають келихи за подружнє щастя Марка та його феї.

— Як її, до речі, звуть?

— Марина.

— А як вони познайомилися?

— Поняття не маю! На наше двадцятиріччя, коли ти не зміг, бо мав свій круглий стіл...

- Так, пам'ятаю, було таке...
- ...Він прийшов із нею.
- Але чому ти не знала? Хіба він уже не твій радник?
- Він уже давно має власну філію.
- Ти не казала.
- Може й казала, але ти забув за своєю біганиною...
- Такого б я не забув, — подумав він, а вголос сказав:

— Хай Марко й Марина будуть щасливі!

А після обіду вони до темряви блукали зимовим містом, у якому, як з'ясувалося, трохи далі від моря були і старовинні квартали, і дивовижні подвір'ячка, і каскади скверів зі скульптурами, і багато чого, що не помічають курортники влітку. А потім повернулися до великого будинку біля бурхливого моря, який був лише їхнім.

Вони справді дуже багато всього подолали на шляху до цього нетривалого раю. І десятої частини їхніх випробувань було достатньо, щоб розвести в різні кінці світу найзакоханіше подружжя. Його батько, який мав цілком конкретну нахабну мету спокусити молоду невістку. Її мати, яка з усім шалом самотньої жінки прагла контролювати кожен порух молодого подружжя, зокрема й на їхньому подружньому ложі. Велика відданість роботі, яка в кожного з них була своя. Непоступливий характер дочок, який виявився в обох дівчат мало не від народження. І контрастний душ злиднів і достатку, що теж є серйозним випробуванням для будь-якої

родини. Але, звичайно ж, найтяжчим випробуванням і їхнього кохання, і їхнього шлюбу був Марко.

Коли про неї робили матеріал для глянцевого альманаху «Ділові жінки України» й питали, як ставиться її чоловік, науковець, із яким теж траплялися інтерв'ю, щоправда, у пресі іншого штибу, до того, що вона весь час на роботі, вона відповідала, що він також весь час в роботі, яку дуже любить. Його любов до його роботи — то ключ розуміння її любові до її роботи. А коли її питали, чи не підштовхне її завантаженість на роботі до ймовірних романтичних пригод її чоловіка в обідні перерви, вона відповідала, що вважає нижче власної гідності стежити за тим, що робить її чоловік під час своїх обідніх перерв. У голівках гарненьких журналісток крутилась одна схема: від ділових жінок чоловіки, буває, ідуть до неділових. Ніхто не питав її, чи не знайдеться у вирі її ділового життя людина, яка сподобається їй більше, ніж він, її шлюбний чоловік. А сталося саме таке. З'явився Марко. Людина того її світу, існування якого він прийняв, але в який не входив, бо мав і власний великий світ, де її не було.

Тож, попри те, що вони, загалом, уміли розв'язувати питання, нерозв'язувані для більшості родин, настав день, коли він гнівно притис її до стіни їхньої спальні в прямому сенсі й вона закричала: так, так, так! Кричала, аж зривала голос. І він розчепив руки на її горлі, і пішов з дому.

Він не вмів напиватися в стресових ситуаціях, волів тоді сексу. І в тому був один із гарячих пара-

доксів їхнього подружнього життя. Коли в тебе знову буде все погано? — питала дружина, і він відповідав, що на замовлення таке зорганізувати не можна. Лише тоді, коли в нього справді буде чорна смуга, яку вони вдвох зуміють переплавити на вогонь кохання.

Але того чорного вечора він не міг хотіти того від неї, і, як останній дегенерат, подзвонив із вуличного таксофона перекладачці зі свого інституту, закоханій у нього, чого та жінка не афішувала, але що він відчував і що в нормальному стані його обтяжувало, і сказав ошелешеній жінці, що їде до неї, як її ласка.

Він приїхав до неї на таксі, бо інакше б не знайшов її будинку в спальному районі. Вона завела його до свого маленького помешкання, де було любовно накрито вечерю, на яку він і не глянув. Обігнув стіл зі свічками, пляшкою його улюбленого вина й двома зворушливо сяючими келихами й відразу рушив до ліжка біля вікна та почав роздягатися, як, бувало, робив це вдома після важкого дня робочого дня, коли від втоми ігнорував вечерю. І жінка, яка протягом кількох років відзначала в блокнотику ті дні, коли він приділяв їй бодай хвилину своєї уваги, наказала йому підтягти штани й іти геть. Через кілька років ця перекладачка на котрійсь із вечірок у їхньому інституті розповість йому, що вилікувалася від свого непродуктивного кохання саме в той вечір, і невдовзі зійшлася з чоловіком, з яким вона й досі. Перекладачка зі сміхом демонструватиме блокнотик, який берегтиме в шухляді письмового

столу на роботі як урну з прахом своєї багаторічної дурості, і дякуватиме за його неадекватну поведінку того вечора.

Але ж він, не отримавши від перекладачки того, що вона аж ніяк не була зобов'язана йому давати, повернувся вночі додому лютим. І швидка допомога повезла дружину до лікарні з травмою черепа. А він сидів, чекаючи, що за ним от-от прийдуть з міліції. За ним не йшли, він думав про явку із зізнанням, коли у двері подзвонили. Він приречено відчинив, на порозі стояв її брат. Виходить, замість відплати з боку закону на нього чекає кровна помста?

Швагер повідомив, що дружина сказала в лікарні, мовляв, їй на голову впав телевізор, коли вона полізла нагору за коробкою із зимовими чоботами. У них і правда на шафі в спальні невідомо навіщо стояв старий телевізор, а за ним коробки із взуттям. Цю саму версію про телевізор треба озвучувати і для їхніх дочок, і для їхньої няні, яка прийде завтра вранці відвести молодшу в садочок, а старшу відпровадити до школи. А він саме й прийшов сюди, щоб допомогти йому винести цей телевізор на смітник, і нехай його дивляться бомжі.

За кілька років до того вони з дружиною мирили цього самого брата із його дружиною. І мати, демонстративно прийнявши бік зрадженої невістки, кляла сина-розпусника страшними клятвами, чи не щогодини повторюючи, що залишить у себе синову дружину з онуком, а сам він нехай іде геть і більш ніколи не з'являється в домі.

А дружина зі сміхом, який дратував охоронницю моралі чи не найбільше, захищала свого брата, мовляв, їхня невістка — хороша жінка, але зануда, така ж, як ти, мамо, тому й цілком природно, що братик знайшов щось таке, чого не мав у шлюбі.

«Але ж він одружився! — кричала теща. — У нього росте дитина! Він має дбати про сім'ю, а не шукати жінок, в яких ніс не такий, як у дружини! Навколо мільйон жінок, які мають щось таке, чого немає в інших! Лише підлі чоловіки весь час шукають чогось новенького!». Вони з дружиною сміялися з ортодоксального пафосу тещі й раділи, що змогли усунути її зі своєї родини, найнявши няньку для дівчат. Бідний брат, тепер усе дістається йому!

Вони зі швагром винесли з дому той телевізор. Була чорна зимова ніч. Одночасно підвели очі на чорний будинок, у якому світилося лише одне вікно спальні, де все те сталося. Була третя ночі. І її брат спитав його: то де ж твої ліберальні погляди на дошлюбне, шлюбне й позашлюбне? Сам говорив: краще, нехай дружина щось із кимось має, ніж винює, чи щось із кимось має чоловік. То все була лишень теорія? А на практиці ти виявився банальним ревнивцем, як алкоголік з нашого під'їзду, який у пориві ревнощів викинув свою жінку з четвертого поверху? Маєш визнати: у тому кадрі є щось таке, чого нема в тобі! Сам бийся головою об стінку, а не влаштовуй дружині тілесні ушкодження! Ти б її бачив, Господи! Їй поголили голову, повезли накладати шви! А вона тебе не видала! Могла ж

елементарно притягти тебе за тілесні ушкодження середньої тяжкості!

Швагер і далі щось говорив, аж запалилося два вікна доти чорного будинку. А він приречено мовчав не помічаючи чорного холоду тої ночі, бо не мав слів пояснити: якби ж то королева наблизилася до себе секретаря чи придворного музиканта. Весь жах був у тому, що королева була з іншим королем.

Лікарка дружини, звичайно ж, усе зрозуміла, їй байка про телевизор на шафі була не потрібна. Але ніхто не мав на меті притягати його до відповідальності за травми середньої тяжкості, що поглиблювало прірву його провини. Адже дружині таки було зле. І Марко вирішив урівняти їх, а вірніше зорганізувати йому травми, несумісні з життям. Марко вистежив його в темряві того самого подвір'я, де ще стояв на смітнику той самий без вини винуватий телевизор, схопив його ззаду за шию, і захрипів йому у вухо: і оце її чоловік, який поводить з жінкою, яких одна на мільйон, як ревний алкоголік? То тепер я допоможу їй стати вдовою! І законному чоловікові вистачило снаги відповісти Маркові, коли той вже майже вдавив усередину його борлак: можливо, ти відмажешся, і не сядеш, хоча це буде мокре діло, а не середньої тяжкості, але тоді тобі в спадок перейдуть дві нестерпні донечки. Чи готовий ти до цього?.. Бо ж саме того дня вранці старша вигнала няньку й сказала батькові, що сама готуватиме сніданок, водитиме сестричку в дитячий садок і забиратиме її,

але й отримуватиме ті гроші, які він платив нянці. І головне, та одинадцятилітня зараза зуміла вибити з батька собі на кишенькові витрати ту чималу суму, яку раніше платили нянці... Аргумент виявився напрочуд доречним, Марко миттєво зник.

А в дружини, здається, на додачу до травми черепа, був тоді ще й аборт. Він так і не наважився з'ясувати напевне. Одного дня їй різко погіршало, вона потрапила до реанімації, чого уникла на початку. Лікарі казали, що стан невизначений, усе в руках Божих — чи в руках долі. І вони втрьох стояли вночі у вестибюлі лікарні, чоловік, брат і найближчий колега по роботі. Ще одна ніч, якої, здається, не пережити, коли все нутро вивертає від їдкою електричного світла о третій ночі. І Марко сказав: вона почне видужувати лише тоді, коли ми знайдемо сили все пробачити одне одному і їй. І брат вибачився, що дорікав йому в ту ніч, коли вони виносили телевізор, замість того, щоб підтримати в біді близького родича. А Марко вибачився за те, що душив його біля під'їзду, і також повівся, як ревнивий алкоголік. Але Марко не вибачався за головне. А він, виходить, мав вибачити і його, і її, і зробити це щиро, інакше у просторі світової казуальності можуть не відбутися зміни на її користь.

Стара етика, яку так полум'яно захищала її мати, була на його боці, йому не було за що вибачатися. Дружину взагалі бити не варта, тим більше по голові, але якщо вона когось має, то тут і милосердна церква

буде на боці чоловіка. Але вони з дружиною вважали себе вірними нової етики, яку легко декларувати, але зовсім не легко втілювати на практиці — набагато легше діяти за готовим сценарієм ревних алкоголік.

Але милосердна доля допомогла їм усім перетворити чорні низькі імпульси тієї страшної зими на щось інше. Почалася весна. Дружину виписали з лікарні. Доньки на якийсь час стали сонечками й усіляко догоджали мамі, яка поволі одужувала. Теща іноді приходила до них допомогти по господарству, і щоразу бурчала, чи не поставили вони на шафу в спальні черговий телевізор. Швагер також заходив, усіх смішив і весело сміявся сам, і з гордістю поділився з ним за пивом, що рятувальна ідея телевізора на шафі була не дружини, а його. Марко не приходив жодного разу. Але він зробив усе, щоб її відсутність не позначилась на її роботі, якої вона дуже прагла, проте не скоро змогла повернутись. А він потроху починав розуміти: Марко вмів цінувати її любов до ризику, її вміння покластися на долю, її талант сказати собі: «Усе вийде!» Сказати так, що й правда все виходило. Проте ось яка жертва знадобилась як плата за «все вийде».

У дружини відросло волосся іншого кольору й стало хвилястим і ще пишнішим, ніж до телевізора на шафі. А в нього, хоч йому ніякий телевізор на голову не падав, невдовзі після тих подій волосся почало катастрофічно вилазити. Не доживу я до шляхетної сивини, зітхав він, знімаючи із гребінця

чергове пасмо, а дружина заспокоювала його, що чоловіків люблять і лисих, і навіть більше, ніж із пишними чупринами, у Марка, до речі, і досі лев'яча грива. Інша справа, якщо з якихось причин лисою стає жінка... І його пальці занурилися в її пишне волосся і не знайшли на її голові того сліду, і він питально глянув їй у вічі. «Усе остаточно пройшло, коли я все щиро вибачила», — відповіла вона.

Він не знав, коли Марко з'явився. Не міг вирахувати той день, коли воно в них було вперше. Мабуть, десь тоді, коли прийшла їхня річниця, а вона не схотіла слухати «Симбалайн», пославшись на пекельну втому й завантаженість на роботі. Він теж, до речі, тоді був дуже втомлений своїми справами, тому й не дуже наполягав. Наступний рік вони так само пропустили, бо дата прийшла невдовзі по тому, як падав телевізор. А ще через рік із «Симбалайну» почалося їхнє повернення одне до одного.

Він не знав, чи повернулася вона так само й до Марка. Але вони продовжували працювати разом, і, напевне, Марко продовжує відігравати значну роль в її діловому житті. Навіть якщо в дружини з Марком і траплялись зустрічі наодинці, це вже не впливало на їхні подружні стосунки. Але, вочевидь, до кінця його днів в нього залишиться потреба іронізувати на предмет Марка в її житті. А їй мовчати у відповідь.

І от вони знову на набережній, востаннє дивляться на лебедів. Вітру нема. Навпаки, дуже тепло, запахло першим цвітінням, пора якого на півдні настає наприкінці зими. Вона розстебнула пальто, і він обійняв її. І подумав, що вона погладшала.

Він, на відміну від свого батька, тяжко зацикленого винятково на молоденьких жіночках, уміє шанувати шарм і елегантність зрілих жінок, хоча й вони, здебільшого, не такі тоненькі, як молоді. Його першим коханням була старша жінка. А зараз вони з дружиною вдвох засміялися, бо згадали, як іще на початку їхнього подружнього життя молода дружина, коли того вже не стало сил терпіти, рішуче зупинила залицяння настирливого свекра.

— Ви в дзеркало дивилися, коли лізли до мене? Зуби чистили? Кальсони міняли? Чи лише облилися дорогим одеколоном? А ви, мадам, — звернулась вона до свекрухи, — дивіться краще за своїм облізлим безрзневим котом!

— Тоді твої батьки були молодші, ніж ми з тобою зараз, — згадує дружина, а він знову обіймає її під пальтом.

...Марина видається стрункою, як дівчина, але можливо, лише так видається, бо вона завжди одягнена в довгі светри або довгі чоловічі сорочки із джинсами, що їй дуже пасує. Вона справді дуже мила: чарівна посмішка, ямочки на щоках. І вона вже два роки — бабуся. Мама маленького хлопчика дуже рано й несподівано стала мамою, до чого не може звикнути. Тож Марина з Марком дуже часто беруть до себе цього гарненького карапузика.

— Це наша дитина. Бачите, якого сина народила мені Маринка — каже Марко, підкидаючи хлопчика вгору.

— Справді, копія тебе, — відповідає дружина, а Марина щасливо посміхається.

Ще давно, коли Марко отримав свої перші гроші, він купив цей будинок у лісі за півкілометра від села. А привів дім до житлового стану лише тоді, коли зустрів Марину. Роботи було чимало: треба було навіть відновити стовп високовольтних передач, бо в будинку не було електрики. Тепер тут усе є, і вони з дружиною гості Марка й Марини. Їхали сюди на вихідні, а затримуються вже другий тиждень, так тут несподівано добре. Хоча й не зрозуміло, чому саме. Обстановка в домі дуже проста, хіба що простору багато.

— Цей дім чимось схожий на той, у якому ми якось жили біля моря взимку, пам'ятаєш?

— Тільки тут шумлять дерева й трави, а не море... Та ні, той дім, зрештою, ординарний, а цей особливий. У мене таке враження, що я тут колись бував. Лише не пригадаю, за яких обставин. Можливо, я тоді був зовсім малим. Треба спробувати розпитати батьків, поки вони щось іще пам'ятають.

— А мені цей дім, мабуть, снився в дитинстві. Бо звідки ще я можу знати цю терасу. І ці вікна. Подивися, вікна високі, але вузькі. У домі мало б бути темнуватого, а в ньому стільки світла.

Марина — дизайнер інтер'єрів. Вона розпланувала й оформила багато чужих будинків. І ніде не могла виявити власного смаку, завжди мала догоджати смакам замовників. І от настав той день, коли вона працює над оформленням свого власного дому,

та ще й такого первовічно чудового. Дому, у який ненадовго, але напевне приходиться переживання раю.

«Атмосфера в цьому домі — то результат великих зусиль», — пояснює Марина. Ці вазони з квітами треба весь час переносити за сонцем і поливати, залежно від погоди. А ці штори треба неодмінно міняти залежно від сезону. Вона рада, що ніде не працює, займається домом, у якому бувають дорогі гості. Можливо, одного дня їй знову захочеться працювати. Але поки вона є господинею великого дому, дружиною й матір'ю — здається, Марина також прийняла умови гри, уважаючи себе не ранньою бабусею, а пізньою мамою. Чому тут так добре? Ні, це не дизайнерські прийоми. Це щось інше. Зазвичай, будинки, у яких довго ніхто не жив, не зберігають в собі такого світла. «Можливо, воно виникло від того, що ми з Марком нарешті зустрілися», — посміхається Марина.

Дружина і Марко звідси їздять на роботу. А йому простіше: він привіз із дому свій ноутбук, і ось він уже на роботі. Марина завжди вдома. Він іноді допомагає їй бавити хлопчика, коли вона готує їжу.

— Усі хочуть тих хлопців, а з ними ще тяжче, ніж із найвертлявішими дівками, — говорить він, стоячи на порозі кухні із малим на руках, поки той пручається, щоб його пустили бігти світ за очі. А забіжить він невідомо, куди.

— Може ти посічеш капусту на борщ, а я з ним побігаю, — каже Марина.

Він погоджується приготувати весь борщ, що навчився робити дуже добре в ті періоди свого подружнього життя, коли дружина добувала гроші, а він ні. Увечері Марко хвалить його борщ, каже, що нарешті зрозумів, чому дружина від нього свого часу не пішла.

— Хіба справа в борщі? — питає Марина.

— Ні, справа не в борщі. Але якщо він є, то його варто їсти!

Товариство з'їдає величезну каструлю, а він мав надію, що половина лишиться на наступний день.

І ось Марко поїхав у відрядження на тиждень. Їдучи, попросив їх із дружиною ще побути в них, поки він не повернеться, щоб Марина не лишалася сама з малим. А наступного дня несподівано приїхали справжні батьки хлопчика й забрали його до себе.

— Скоро привезуть назад, — каже Марина.

Але зараз в домі стало настільки тихо, що стало чути, що робиться в потойбічному світі — у будинках, які стоять у лісі, іноді відкривається така особлива акустика, яку блокують людські голоси. Але зараз усі мовчать, і ця потойбічність заповонила весь дім, і вона не моторозна, не страшна.

Уранці дружина поїхала на роботу. Вони з Мариною лишилися самі. І він зробив те, чого йому хотілося відтоді, як уперше побачив Марину. Обняв її, коли вона вийшла до вітальні. Вона не пригорнулася до нього у відповідь, але й не пручається. А він усе міцніше пригортає її до себе і все сильніше лякається.

Не Марка, і не своєї дружини, і не кари господньої. Лякається чергової вирішальної зустрічі з долею, що завжди викликає страх. У раю повіяв космічний протяг, прогнав недавнє утихомирення. Надворі зірвався вітер, якого щойно не було. Грюкнули вхідні двері, які стояли відчинені, із дзенькотом зачинилося вікно у вітальні, ледь не вилетіли шибки.

Він уже був готовий легенько підштовхнути Марину до дивану у вітальні. Усе одно в домі вони вдвох. І тут Марина відсторонилася від нього, і він умить зробив від неї крок назад. Марина приклала пальця до вуст, загадково посміхнулася й зробила знак іти за нею. Вона не повела його до їхньої з Марком подружньої спальні. І до тієї кімнати, де сплять вони з дружиною, також не повела. Завела його до кімнати, двері до якої були під сходами нагору. Він ще жодного разу не бував тут. Лише згадав, як вона просила не пускати туди малого. Куди завгодно, тільки не туди, і причинила ті двері, які зараз відчиняє для нього.

Ця кімната — то її кабінет, а точніше, майстерня. Тут, коли малий спить і коли Марко не хоче її товариства, Марина іноді згадає свої дизайнерські пошуки. Робить інсталяції, малює величезні фантастичні анфілади. Він захоплено розглядає ті речі, про існування яких не знав. Зрозуміло, сюди мала дитина ходити не повинна, вона може ненароком поламати ті крихкі інсталяції. Сюди й Марка пускати не варто, бо він в цьому нічого не

розуміє. Марко й сам сюди не піде. Ці тривожні великі кімнати, які малює Марина, не сприяють мирному відпочинку після добування хлібу насущного.

У кімнаті величезне свічадо від стелі до підлоги, і воно прямо навпроти вікна, то ж панорама виходить карколомна. А ліжка тут нема. Марина стелить на підлозі пухнастий ліжник. Опускається на коліна, тримаючи руки на гудзиках своєї сорочки — а може, він захоче сам розстебнути їх. Вони на підлозі між вікном і свічадом. Спочатку він бачить їхні тіла в заляпаному фарбами дзеркалі, а потім уже нічого вже не бачить, бо перебирається до солодкого королівства любощів, у якому пробуде досить довго. Чи побувала там із ним Марина? Дружина пояснювала йому, що в жінок все не так, як у чоловіків. Жінка має бодай трохи звикнути до чоловіка, а вже тоді зможе, якщо має хист, успішно використовувати його як провідника в солодке сороміцьке царство любощів. А перша близька зустріч — то щось інше. Можливо, намір побудувати стосунки. Можливо, помста іншому чоловікові. Можливо, бажання здобути знання. А найчастіше жінки й дівчата роблять це просто так, бо невідомо, коли ще запропонують.

Але то ординарні жінки, а Марина особлива. Що мала на меті вона? Чому вона так легко погодилась? Зрештою, вона могла обернути на жарт його обійми.

— Я так хотіла познайомитися ближче із чоловіком, якого так любить жінка, яку так довго любив

Марко, — каже Марина, підводячись із ліжника й застібаючи свою довгу чоловічу сорочку, хоча він ні про що її не питав. Марина йде, і він чує, що вона довго миється в душі, а коли знову з'являється на порозі майстерні, вимита, переодягнена, щоб прибрати ліжник, він питає, чи можна йому ще побути тут. Вона відповідає, так, скільки завгодно, адже малого зараз нема. А вона зараз піде в село провідати директорку місцевої школи, з якою потоваришувала, до якої ніяк не могла вибратися через онука й через Марка. А зараз саме така нагода, яка невідомо коли ще буде. А його залишає стерегти дім.

І він лишився в цій потойбічній майстерні розглядати її малюнки та інсталяції, той куточок її душі, до якого Маркові немає діла. А втім, ось яку майстерню він обладнав для неї! У місті в неї немає творчого куточка, вона про це говорила, він зараз пригадав. А тут у неї просто Мусейон! І йому неймовірно добре в цій кімнаті, у якій, певне, знаходиться ключ від таємниці цілого будинку, чому саме в ньому всім так добре. А ще йому чомусь дуже не хочеться змивати з себе її запах. Він одягся, але в душ не ходив. Сів перед її робочим столиком біля вікна, спиною до великого свічада. І побачив перед собою ще одне, невеличке, на підвіконні, яке спирається об раму вікна, і в нього настало запаморочення, і голова пішла обертом, і він заплющив очі, і подумав: такого зі мною ще не було.

Дружина повернулася несподівано рано. Які такі хвилі дійшли до неї, що вона рвонула сюди до кінця робочого дня? Він вийшов зустріти її, хоча ще так хотілося посидіти в Марининій майстерні, наодинці з її картинами та інсталяціями пригадуючи те, що сталося кілька годин тому.

— Борщу хочеш?

— А ти зварив?

— Ні.

— То що ти питаєш? А де Марина?

— Пішла в село провідати директорку школи. А чого ти так рано?

— А ти не радий?

— Я радий, — промимрив він, вертаючись до Марининої майстерні, намагаючись повернути собі стан, у якому перебував перед поверненням дружини. І так і сидів спиною до великого свічада, обличчям до малого, коли увійшла дружина. Підійшла ззаду й рішуче одягла на нього навушники, у яких молодий Девід Гілмор виспівував «Симбалайн». Він відразу зняв ті навушники, бо в його вухах звучить інша музика. Дружина тут же знову натягла їх на його голову, зробивши максимальний звук. Ніколи вона не робила такого, це спектакль не з її репертуару. Іноді він, бувало, приходив додому від якоїсь жіночки чи вертався з відрядження, де щось собі дозволяв. То були в усіх відношеннях чудові жінки, але в їхньому королівстві вони були не більше, аніж фрейліни, то ж дружина не відчувала їхньої з'яви чи зникнення. А сьогодні він уперше був із іншою королевою.

Він знову зняв навушники, обернувся до дружини і побачив, що вона переодяглася, як Марина, у джинси й довгу сорочку. Чи не відрощував він бороду й довге волосся, коли вперше побачив Марка? У дружини гнівне обличчя, він давно не бачив її такою.

— Можливо, має статися так, що тепер мені впаде на голову телевізор, але наразі я не можу чути «Симбалайну».

І благально подивився на неї. І дивився довго, поки її гнівне обличчя не стало іронічним, і вона не сказала, що спробує щось приготувати на вечерю, хоча не гарантує. Власне, тому вона й поїхала з роботи раніше, бо відчула, що він сидить голодний. А він вийшов із тої кімнати, бо все одно його зв'язок із потойбічним світом порушився, і пішов до ванни, і довго стояв під душем, і намілювався, і змивав піну, і знову намілювався, і думав, що ніколи вже не змиє з себе запах Марини, і станеться страшно, і його королева більше не пустить його до себе. Але потім потроху заспокоївся. Тепла вода, зрештою, завжди заспокоює. І згадав, що, коли вони вперше всі сиділи за столом в цьому домі, Марко після єнної чарки коньяку пропонував їм учотирьох іти до сауни. Марко повторював запрошення кілька разів, але ніхто не підтримав, і питання більше не піднімалося. Але всі значуще посміхнулися, і застілля тривало.

Коли він нарешті вийшов з ванни, дружина повідомила, що Марина телефонувала на його мобільний, який він кинув на дивані у вітальні.

— Я сказала їй, щоб вона прийшла приготувала щось на вечерю, бо тебе на цей день пороблено, і борщу ти не звариш.

— І що вона відповіла?

— Щоб ми з'їли той супчик, який вона зварила для малого, не знаючи, що його заберуть.

— І більше нічого не казала?

— Питала, де ти, і, коли довідалась, що у ванні, сказала, що заночує в директриси. Цікаво, про що вони говоритимуть усю ніч?

— Марко так інтенсивно притис її родинним щастям, що їй захотілося трохи відволіктись.

Вони з дружиною знову обмінялися іронічними посмішками. І він згадав, як лишав малолітніх дочок і біг зустрічати її з роботи, коли вона затримувалась, як він був певен, із Марком. І дратувався, чому вона не радіє турботі чоловіка. Та чорна напруга тривала мало не рік, поки не впав телевізор. Вони більше не будуть витрачати цілий рік життя, яке так швидко минає, на не проговорену маячню. Вони вже обоє дорослі й мудрі. Вони розсміялись. І обійнялись. Але цього разу не як коханці. А як вірні випробувані друзі.

В житті існує зовсім інший берег.
Ми ночували просто неба в сквері.
Це з нами сталось не від безпритульності,
А просто так. Від юності. Від дурості.
Вгорі шуміли тяжко чорні віти,
Віщуючи кінець собі і світу.

Одна за одною гули автомашини.
А вікна не горіли. Ні єдине.
Мовчало місто цупко, наче мертво.
А ми удвох спустошені, замерзлі,
Немов спасіння, ми чекали ранку
В страшну останню мить перед світанком,
Коли вже ніч без місця проживання
Ховалась у кущі в годину ранню.

Кулон з мадонною

У цьому містечку потяги кричали особливо пронизливо й жалісно. Як поранені птахи. Ці крики викликали тоскні спогади, будили напівзабуті погані сни. Містечко, куди його занесло безглуздим вітром, нагадувало село. У нього ніколи не було таких відряджень. По райцентрах, де місцеві заводи купували їхнє технічне забезпечення, люди його масштабу не їздили. Для того були або талановитий студент Валік, або підстаркуватий, проте бездарний Сьома. Або його друг Зарицький — той уже давно не студент і ніяк не бездарний, проте є великим любителем неординарних подорожей, і йому байдуже, чи він у Будапешті, чи в цьому самому Загруйську. Навіть у Загруйську чимось краще. А він, на відміну від Зарицького, свого чи не єдиного друга, такого категорично не любить і не прагне дорожніх медитацій у вокзальному

буфеті чи в провінційному готелі. Віддає перевагу відрядженням, де після роботи точаться світські розмови в доброму ресторані. Але ось такий неприємний збіг. Талановитий студент на сесії, що поробиш, хлопцю треба довчитися, бездарний Сьома захворів, а друг Зарицький поїхав на похорон свого друга, такого ж неспокійного мандрівника, як і сам. І довелося йому, керівникові проекту, власною персоною, пертися ув цей самий Загруйськ, і хто б міг подумати, що в цій країні ще лишилися такі чорні діри, як ця! Як невчасно помер друг Зарицького! І як невчасно захворів бездарний Сьома! Таким, як він, тільки й місце в подібному готелі, який, якщо називати речі власними іменами, заслуговує іменуватися не готель, а барак. Дерев'яний барак, де із сінців потрапляєш у довгий коридор із вікном у кінці та іржавим умивальником під вікном.

Двері кімнат — одні навпроти одних і єдина напівжива лампочка на весь коридор. Йому гостинно відвели кімнату з чотирма ліжками. У так званому готелі більше ніхто не живе. При вході куняє Христя із золотими зубами. З таких будинків тікають навіть привиди. Закінчився робочий день. Стемніло дуже рано. Гуде вітер. І мов підбиті птахи, кричать поїзди.

Дружина поклала йому у валізу книгу, якої він не мав часу почитати вдома. Дуже розраховував почитати в готелі у відрядженні. Але як можна читати в приміщенні з лампочкою у 40 ват без

абажура, де у вікно без фіранок зазирає їдкий ліхтар? Шоста година! Лягти можна буде не раніше одинадцятої. А вже о восьмій можна буде повіситися. Він одягся й вийшов на вулицю. Летить перший сніг, який трохи розважив його. У нормальному місті можна було б просто походити по вулицях, посидіти в кафе, а потім спокійно повернутися до готелю. А що тут? Слухати, як собаки за парканами починають вити, коли промчить черговий потяг із жалісним криком підбитої птиці? Роботи тут не менше, ніж на 3-4 дні. Як невчасно захворів Сьома! Завтра треба передзвонити Зарицькому, може, він уже поховав свого друга, приїде сюди розвіятися після похорону?

Він наблизився до так званого центру міста. Ось їхній виконком, пам'ятник Леніну, ресторан «Хвиля» — чому, раптом, хвиля, Загруйськ далеко від моря й річки тут, здається, нема. Усе безлике, усе ніяке. Зарицький уміє відшукувати особливості в таких краєвидах, а його від них тяжко нудить. Сніг пішов дужче. Попереду вже нічого не видно. І раптом у сніговому тумані виник невагомий різнобарвний павільйон, який світився, мов китайський ліхтарик. Він прискорив ходу. Павільйон приваблював його, наче крамниця іграшок дитину. Відчинив двері й опинився у неймовірно затишній кав'ярні. Хто б міг подумати, що в чорній дірі обладнали таке? За шинквасом стоїть білява дівчина. Мабуть, її голівка затуляє світильник, бо таке враження, ніби це

чарівне приміщення освітлюється її волоссям. Він узяв у дівчини чарку коньяку й плитку шоколаду. Сів за такий столик, звідки можна було бачити її. Дівчина покрутила тумблер, змінила набридлу співачку на невагомий блюз, і йому здалося, що вона це зробила саме для нього.

Зрідка грюкали вхідні двері. Нечасті відвідувачі вносили миттєвий неспокій першого снігу в цей ірреальний затишок, брали в дівчини пиво, сік чи чарку горілки, кидали їй «Спасибі, Танюшо!», і все гойдалося й пливло в тихому блюзі. Він розглядав дівчину. Вона ні на кого не дивилася, мабуть читала книгу, покладену за шинквасом. Несамовита цікавість, що може читати дівчина, яка продає напої в барі у Богом забутому містечку, змусила його підвестися й наблизитися до шинквасу. Він нахилився на дерев'яну стійку, нахабно зазирнув за неї і справді побачив розкриту книгу. Хоча книга була повернута до нього догори ногами, він напружив зір і прочитав:

*І молився Гайявата
Не за успіх в полюванні,
Не за славу й перемогу,
А молився він за долю
Всіх країв і всіх народів.*

А таки треба було їхати 16 годин з пересадкою, 2 години чекати електричку після потяга далекого

сполучення, щоб потрапити в цей химерний куточок землі. Мабуть, друг Зарицький має рацію, коли каже, що іноді в якому-небудь Загрудзьку знайдеш щось цікавіше, ніж у Будапешті.

— Ви чогось бажаєте?

— Ні, Таню. Ви любите Лонгфелло?

— Читаю для американської літератури. Так, він мені подобається.

— *There he sang of Hiawatha,
Sang the song of Hiawatha,
Sang his wondrous birth and being...*

Учив колись для шкільної олімпіади.

— *How he prayed and how he feasted*, — продовжила дівчина, — так цей уривок був у шкільній хрестоматії.

— А ви знаєте, Таню, у вас незвичайні очі...

Дівчина скривилась. Він понизив на декілька рівнів їхню розмову. Треба було терміново вправлятися:

— Сніг сьогодні якийсь... зеленкуватий.

— А перший сніг завжди зеленкуватий. Хіба ви тільки вперше це помітили?

Очі Тані справді були незвичайні. Такі ж прозорі світло-зелені очі були в його покійної матері.

Вхідні двері грюкнули тривожно й гнівно. На порозі з'явився хлопець, у якого голова кучерявилася чи не від самих брів.

— Танько, горілки!

— Дозвольте мені його вигнати!

— Не треба, не треба!

Таня вийшла з-за шинквасу, підбігла до хлопця, щось тихо сказала йому. Хлопець слухняно зник.

— Важко вам тут... на цій роботі...

Але Таня розповіла йому, що робота не така й погана, бо працює вона тиждень, а тиждень вихідна, і тоді мешкає в гуртожитку університету, а тут ночує в родички її батька, за хату не платить, от тільки страшно вертатися додому після роботи, а ще й тітка лягає дуже рано, і живе далеко, і нічим не під'їдеш.

— Я проведу вас!

— Та не варто! Тоді вам треба буде чекати з-півгодини після закриття!

— Я почекаю, Таню!

Зеленкуватий кволий сніг не лягав на землю. Але в повітрі відчував себе господарем. Кожна сніжинка писала неймовірну траєкторію, не таку, як сусідня. Цікаво, чи хтось створив теорію падіння снігу? Чи описав ті криві, які сніг креслить в середовищі? Біля службового входу з кав'ярні зібралися темні постаті. В одну мить різнобарвне освітлення павільйону згасло і він неначе зник за снігом. Таня вийшла через службовий вихід, і поки інша жінка замикала двері, попрямувала через темну хуртовину.

Він наздогнав її, узяв під лікоть ще до того, як темні постаті наблизилися до дівчини. На Тані було чорне пальто із чорним пухнастим коміром. Зеленкуваті сніжинки іскрилися, лягаючи на її волосся, й губилися серед божевільних кучерів. Угорі

грізно гули доісторичні дерева. Дорога пішла вгору. Зелений сніг полетів ув обличчя. Містечко ніби спало, але в глибині убогих темних подвір'їв нечутно ворушилися фіранки.

Танина родичка спала. Їй навіть було нецікаво, що Таню проводжав «командировочний» зі шляхетною сивиною в шкіряному пальті. Про це вона довідається вранці, а поки спить міцним селянським сном. Таня із нещасним обличчям укотре стукає в двері й у вікно. Їй ніяково.

— То ходімо до мене до готелю. Там є вільні кімнати... Ходімо, Таню!

— А, до халабуди, — так, певне, у цьому місті іменується той готель барачного типу.

Таня повела його якимось іншим шляхом. Сніг став густішим, почав лягати на землю.

— Він уже більше не зелений...

— Він набирає силу й стає синім. А потім буде фіалковим. А останній сніг завжди сірий.

— Це я, Таню, знаю.

Тітка при вході до готелю «Халабуда» спала, сидячи, аж хропла. Будити її було недоречно. Він узяв Таню на руки й поніс її по коридору з умивальником і сліпим вікном до дверей своєї кімнати із чотирма казенними застеленими ліжками. Світла він не вмикав, але ліхтар за вікном без фіранок, чи не єдиний ліхтар на всю чорну діру, добре освітлював кімнату. Коли він стягав з Тані светра, на підлогу дзвінко впала жіноча прикраса. Мабуть, кулон.

Таня була крижаною і відтавала дуже повільно. Такій досконало гарній і треба бути спочатку холодною. Чорт забирай! Боже мій! Прекрасно, що Валік на сесії, Сьома захворів, а друзі Зарицькому він за коньячком про все це розповість. Треба буде забрати Таню до Києва. Допомогти їй перевестися до якогось київського університету. Влаштувати її перекладачкою в їхньому офісі. До речі, у нього в їхній конторі є молода коханка Леночка — маленька паскуда з хижими очима. Леночка перший рік одружена, весь час вуркоче по мобільному зі своїм чоловіком, який щодня зустрічає її з роботи. А з шефом зустрічається навіть не з метою здобути його прихильність, а для збільшення досвіду. А тут ця снігова красуня Таня. У 45 років йому здавалося, що він пізнав усе, що можуть дати жінки. Але виходить, Жінка — то справді вічна таємниця, і добре, що до чоловіка несподівано приходять у життя щось нове... щось нове... щось нове...

...О, це не нове почуття смертної туги після любовного шалу. Давно він не знав такої гострої насолоди з жінкою. Але й давно не було такого блювотного похмілля. Нащо він тут, у цій чорній дірі у барачному готелі із юною дівчиною, яка вже давно не дівчина?

- Скільки, Таню, тобі років?
- Дев'ятнадцять.
- Чому ти тут? Чому не живеш з батьками?
- З ними погано... З ними ще гірше.

— Ну, спи. Спи, моя царівно. Спи, моя біла лілес.

Серед ночі він прокинувся від того, що кричав потяг і від смертельної туги. За вікном лютував сніг. Поряд тихенько дихала Таня. Бідне дитя. Треба буде щось для неї зробити. Він згадав, як на підлозі дзенькнув її кулон. Він виліз із ліжка й легко розшукав прикрасу біля сусідньої койки, на якій безладно лежав їхній одяг. Ось на його долоні кулон із «отроцтвом Мадонни» Сурбарана. Він здригнувся. Колись, у рік закінчення університету, він уперше поїхав до моря. І, коли пірнав, ухопив серед гальки такий самий кулон на такому самому ланцюжку венеційського плетення. На зворотному боці кулона було надряпано грузинські літери і дату 7.VI невідомо якого року. Він довго зберігав ту прикрасу, час від часу роздивляючись її. А одного дня подарував її Галі, своїй першій дружині. Дарував саме 7 червня. То був не золотий і не срібний виріб, але Галя дуже зраділа подарунку й широко кинулась йому на шию. Так не раділи інші його жінки, коли навіть траплялося дарувати щось справжнє.

А він і не думав, що в того кулона є дубль. Утім, це штамповка, хоча й річ досить вишукана. Колись, удивляючись в крихітне зображення мадонни, він подовгу думав про того чи про ту, хто загубив цей кулон, купаючись у морі. Як давно це було! Він повернув кулон зворотнім боком і побачив грузинські літери і надряпану дату 7.VI. Сніг закружляв ще дужче. Сьогодні, так, сьогодні вже 7 грудня. І, якщо

тоді був пік, то тепер найглибше провалля, з якого не видертись.

Таня, Танечка, донечка його й Галі. Влітку вони з другом Зарицьким згадували її, напилися з приводу її вісімнадцяти років. Їй не може бути дев'ятнадцять, але це ще той вік, коли роки додають. Значить наздогнав його той жахливий барак, де зовсім в іншому місці, «чорній дірі» трохи більшого діаметру, жив він із Галею, тещею й бабусею... Барак такої самої конструкції. Теж 10 (5+5) дверей виходили в коридор з вікном в кінці й умивальником під ним. Тільки тут, у коридорі, пофарбованому коричневою олійною фарбою, висять полинялі плакати з техніки безпеки, а там стояли газові плити, біля яких постійно метушилися жахливі крикливі баби, мешканки сусідніх кімнат.

Одну з кімнат займали Галя з матір'ю й бабусею. Коли він женихався, кімната видавалася йому милою й затишною. Подобалися і шафа зі скляними дверцятами, згори книжкова, а внизу для посуду, і комод з похилим свічадом, і навіть крісло посеред кімнати, у якому сиділа сива бабуся із мудрим обличчям, яка навіки замовкла після інсульту. Коли вони з Галею розписалися, їхнє ліжко відокремилася блакитна ширма, яку ліквідували, коли всі навкруги вже знали, що Галя вагітна, і яку не повернули, коли народилося дитя. Варто було йому в будь-якій формі висловити незадоволення житловими умовами, як знадвору чи від плити в коридорі вмить виникала

теща із гучними тирадами, що ніхто не тримає його тут. Він працював тоді на заводі і мав можливість отримати державне житло. Для нього це було реальніше, ніж для тещі на її фабриці. Але якби він із Галею й дочкою отримав ту квартиру, теща з бабкою знімалися з пільгової черги. «Ви хочете, щоб ми з бабусею померли в цьому бараку?» Він пропонував такий варіант, що, отримавши квартиру, поступиться нею для тещі й бабусі, а вони з Галею й Танечкою житимуть тут, поки хтось не підпалить цей барак. «Щоб я залежала від зятя! Щоб я чимось була йому зобов'язаною! Не для того я тридцять років роблю на одному місці!»

А Галю він любив. Галя ніколи не гризла його, але й ніколи не послаблювала його напружені діалоги з тещею. Він із ніжністю згадував, як уночі в коридорі-кухні вона готувала його улюблені страви вже на останніх місяцях вагітності. Вони любили вечеряти дуже пізно, коли огидні сусідки розходилися по своїх кутках. Галя не була гарною, але була така мила для нього, що зупинялося серце.

Знову закричав поранений потяг. Треба бігти звідсіля подальше від гріха, який він щойно скоїв. Він швидко вдягся, зібрав речі, яких, на щастя, майже не розпаковував. Лишив на столі кулон із мадонною. Таня міцно спала, і її обличчя у світлі їдкою ліхтаря за вікном не видавалося по-вчорашньому гарним. У бараку добре нагріто. Таня блаженно випросталася у вузькому ліжку, у якому лишилася

сама, скинула ковдру. Бажання нездоланної сили й такий самий нездоланий жах стали душити його. Він похапцем скинув щойно взуті чоботи, щоб не рипіла підлога. Причинив двері, навшпиньках рушив по коридору. Чергової при вході не було. Хоч би двері були незамкнені. Слава, слава Богу! Він взувся на ганку й пішов нетоптаним нічним снігом. Була четверта чи то ночі, чи то ранку. Кожен крок віддаляв його від готелю «Халабуда», і ставало легше. Таку саму полегкість відчував він 17 років тому, коли назавжди ішов з того, іншого бараку. Теж — через темряву. Падав сірий, останній сніг. Було мокро в чоботах. У повітрі була важка вільгість, але дихалося легко.

Удень теща кудись ходила, і він умовив Галю. Урешті-решт, має він дружину, чи ні? Бабуся сиділа в кріслі і, як завжди, хитала мудрою головою. А увечері — чи Галя зізналася матері, чи бабуся якоюсь своєю мовою щось повідомила, — почався бешкет: «Зовсім сором втратили! При бабусі! Удень! Ніяких етичних норм!» Тоді він зібрав дорожню сумку. Галя з нещасним обличчям мовчки стояла з Танечкою на руках. Усі огидні баби в кухні-коридорі зацікавилися. Дверима він не грюкнув, а чемно причинив їх за собою. Хай вони живуть без нього, хай отримують свої квартири, за які працювали 30 років на одному місці! Яке йому діло до них усіх, і до тієї бабусі, яка була заслуженою вчителькою й закінчила Московський університет? Уже два роки вона мудро

хитає головою й мовчить, нещасна каліка після правостороннього інсульту, але яке йому діло до неї? Сніг замете його кроки, а наавтра розтане. Він більше не повернеться сюди.

І сюди він теж не повернеться. Не знаючи дороги, він одразу рушив до вокзалу. І тут на нього налетіла юрба баб із відрами й кошиками, зазвучали сакральні для цієї громади слова: «Красножарська електричка!» Він ще дужче прискорив ходу, щоб потрапити на «красножарську електричку», не розібравшись, чи потрібна вона йому, і мало не годину їхав, затиснутий з усіх боків бабами в картатих хустках з кошиками й відрами. Вийшов у цьому самому Красножарську. Баби дружно рушили в одному напрямку, певне, на якийсь базар. А він залишився на вокзалі, який швидко спорожнів. Дорожній гомін минувся. До світанку ще далеко. Ніч знову стала ніччю, тихою й грізною. Він розібрався з розкладом, як йому їхати далі, щоб не потрапити знову в те місце, де в готелі «Халабуда», мабуть, ще й досі спить його згвалтована донька Таня. Так... за півгодини продаватимуть квитки на транзитний потяг до обласного центру, у якому він добре орієнтується. А звідтіля до Києва дістатися не проблема. Як довго тягнуться ті півгодини в порожньому залі чекання із вибитими вікнами й сонними воронами на підвіконнях. Колись друг Зарицький розповідав йому, як його, Зарицького, друг (Чи не той, кого він поїхав зараз ховати?)

розповідав, як потрапив до бандитського притону, де його частували надзвичайно смачним м'ясом. У деталях переповідалися смакові якості того м'яса: соковите, ніжне, із нечуваним присмаком. М'ясо виявилось людським, гостю показали ланцюжок, знятий з шиї убієнного. У друга Зарицького почалася блювота. І тут, під склепінням Красножарського вокзалу озвався луною регіт бандитів і страшна гикавка їхнього гостя. Зарицький завжди переповідає свої історії із якимись такими детальками. Цікаво, як би Зарицький виклав якимось своїм знайомим, яких він знає заочно, те, що відбулося з ним кілька годин тому? Друг Зарицький — чи не єдиний з його нинішнього кола, хто знає про Таню. Як же сильно напилися вони в день її вісімнадцятиліття. Він би перестав платити аліменти, яких, власне, не платив вже п'ятнадцять років.

Галя не подавала на нього виконавчого листа, він сам щомісяця надсилав їй суму, яка перевищувала чверть його зарплатні. Йому тоді пощастило перебратися до Києва. Він познайомився зі своєю нинішньою дружиною. І все не наважувався сказати їй, що розлучений і десь має дитину. І несподівано Галя розшукала його в Києві. Подзвонила йому на роботу. Голос її був той самий, але коли вони зустрілися, він ледь упізнав її. Галя дуже погладшала й була розкішно одягнена. Їй дуже не пасували ні огрядність, ні та чорнобурка, зимова уніформа міщанського добробуту. Галя сказала, що вдруге

вийшла заміж, і її новий чоловік хоче удочерити Таню, то чи не зрікся б він батьківських прав? Він зрадив, адже розв'язувалося відразу стільки проблем. Коли після оформлення всіх документів вони з Галею прощалися, напевне, назавжди, він запитав:

— Ну, як там Таня? Росте?

Галя нічого не відповіла. Траплялося йому в житті сказати щось не те. Але неприємний стан минався, «не те» забувалося, але те ідіотське — «як росте Таня?» — багато років спливало, каламутилося й ніяк не осідало на дно. Утім, нарешті осіло. Легкий на підйом Зарицький був у тих краях, заїздив до того міста. Барак знесли. І всю слобідку знесли. Це єдине, що він зміг повідомити йому.

Треба буде з дороги набрати Зарицького, попросити його приїхати сюди, розібратися з технічним забезпеченням. Зарицький прокидається рано. Якщо він уже в Україні, то відповідь. А після дев'ятої треба буде зателефонувати на той загруйський заводик, і сказати, що вночі померла його мати. Насправді вона померла вже кілька років тому. Про це тут ніхто не знає. Смерть матері завжди шанують. Зрозуміло, що людина, довідавшись про таке, зірвалася й поїхала нічною електричкою.

О, недоречно сильне почуття голоду, що виникає о шостій ранку за будь-яких обставин. Нехай будуть прокляті ситуації, які змушують не спати о такій порі! Несподівано згадалися бутерброди й тістечка

в Таниній кав'ярні. А Таня на Галю не схожа. Ні лицем, ні манерами. Він би відразу прореагував, якби була бодай найменша подібність. Мабуть, схожа на нього... схожа на нього. А може... єдине, що є доведеною істиною, те, що кулон той самий. Подарувала подруга. У його сина Сашка є друг, також Сашко. Чому в загубленої дочки Тані не може бути подруги Тані? Але знову, сильніше, ніж огидний ранковий голод, холодила впевненість в тому, що ті довгі чарівні ноги, які він так пристрасно милував кілька годин тому, були саме тими коротенькими ніжками дитини, на які він натягав червоні рейтузики, мліючи від гордоців, що то він зробив таке гарненьке дитя.

Ні, так можна втратити глузд. А цього він не хоче. Він не любить непевних станів, коли невідомо, хто правий, хто винуватий. У нього мати померла! Йому треба скоріше додому! А Таня вже, мабуть прокинулася в номері люкс готелю «Халабуда». І як воно їй зараз? Нема чого лізти в ліжко до чоловіка через годину знайомства... Вона у своєму вигаданому сніжно-зеленому світі, а навкруги безчолі хлопці, яким лише треба горілки. І тут виникає освічений незнайомиць, дарма, що годиться в батьки... годиться в батьки... який знає кілька фраз англійською мовою... а хто ж платить за її навчання в університеті?.. Чи не той, хто одягнув Галю в чорнобурку? І чи не він був першим у Тані? Галя тоді була вчителькою англійської мови. А що

вона робить зараз? А теща була бухгалтеркою на фабриці. То вона в усьому винна! Його охопив напад гніву до колишньої тещі, якої він не згадував вже бозна скільки років. То через неї стався страшний гріх! На неї він упаде, не на нього! Він мимоволі стиснув зуби й кулаки і аж скрикнув, розбудивши крука на підвіконні. Але інший він, якого він сам виховав у собі — школа друга Зарицького, поклав йому руку на плече і сказав:

— Облиш! Заспокойся! Скоріш за все, вона вже давно в землі! А тобі ще довго по землі ходити! Пити коньяк і кохати жінок!

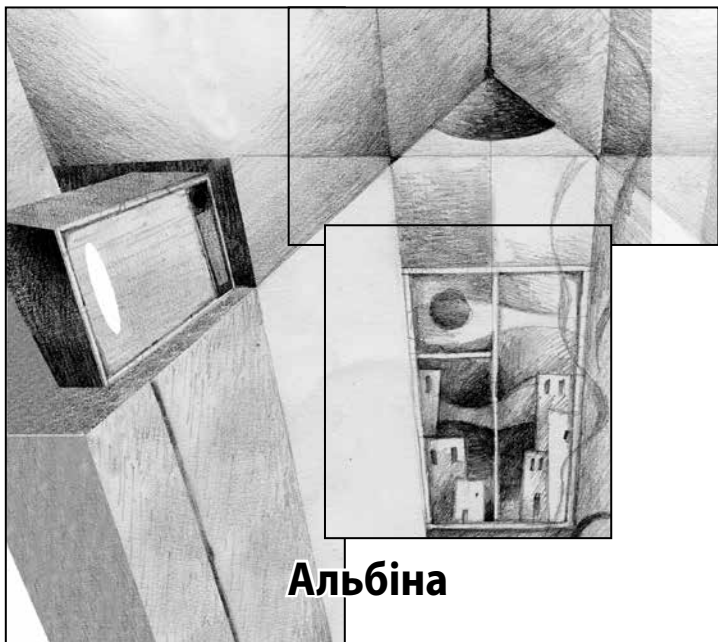
І він облишив і заспокоївся. Відчинилося віконечко каси. Квитки є, але без гарантії зручного місця. А у спальному вагоні? У спальному є, але ви ж знаєте ціну? У нього не було стільки готівки. Касирка кивнула на банкомат, на якому спав крук. Усе гаразд. Яка вже може бути економія, якщо він у такому стані.

Комфорт зціляє душевні рани. Провідник запевнив його, що друге місце в його купе ніхто не займе. Якщо раптом хтось купить квиток у цей вагон на наступній зупинці — оно скільки вільних купе. То ж їдьте собі спокійно ще шість годин.

Він простягся на полиці, витяг мобілку й набрав Зарицького. О, на його радість, друг Зарицький озвався. Так, він охоче приїде в Загруйськ, у якому ще ніколи не бував. Більше того, він сам о дев'ятій перетелефонує на ту нещасну фабрику й скаже, що

в керівника проекту померла мати. Можеш кілька годин поспати з чистою совістю! А я принагідно чекатиму на історію про кулон з мадонною.

Я читаю книгу життя
Там немає нашої зустрічі
Тільки плями вікон пливуть
У кривих свічадах сльоти
Тільки в сутінках між ліхтарів
Ходять хвилі космічної куряви
І крізь вулиці і холоди
Лине теплий голос Щасти!
Але далі в книзі життя
Сторінки гортаю я вицвілі
І поміж химерних рядків
Я розгадую древній код
І я бачу призначена зустріч
Ясніє тонесеньким місяцем
Над дахами сірих будов
Під склепінням всіх перешкод

Альбіна

Альбіно, білий янголе! Чим більше часу минає відтоді, тим більше я думаю про тебе. Заглиблююсь у свою дитячу пам'ять, шукаю там усе, пов'язане з тобою, зіставляю це з тим, що знаю зараз. Так археолог, викопавши черепки розбитих глеків, відтирає їх від пороху, а потім шукає лінії стику, сподіваючись зібрати цілісне зображення, яке ще й треба буде правильно витлумачити. Тільки згодом до мене дійшло, що Альбіна — то найкраще, що було в моєму дитинстві. Дитинстві настільки сірому й ординарному, якого навіть нещасним не назвеш, хай дарує моя небіжчиця-мати, яка завжди переконувала мене, що завдяки їй та бабусі воно було в мене надзвичайно щасливим. А єдиною нетривіальною сутністю мого ординарного дитинства була Альбіна. Як я переконуюся зараз, її образ проходив червоною ниткою крізь сіру одноманітну тканину

мого дитинства. Ні, не червоною, білою! Яскравою сріблясто-білою ниткою крізь сіре плетиво різних часів, зв'язок між якими не порушився саме завдяки їй.

Ми були сусідками. Сусідками, а не подругами. Найбездарніший вид зв'язку, який уривається назавжди, коли змінюється місце проживання. Людське буття пронизано дружбами між тими, хто разом навчався чи працював, служив чи воював, але де ви чули про багаторічну дружбу колишніх сусідів? Періодично відбуваються знакові події: зустрічі однокласників, однокурсників, однополчан — чи ви колись чули, щоб хтось десь організовував зустріч мешканців знесеного будинку, які розлізлися по різних вулицях великого міста? У кращому випадку вони можуть зустрітися на вулиці чи в міському транспорті, упізнати одне одного й кілька хвилин поговорити. А потім розповідатимеш удома: бачив того чи ту з нашого закутка на Лук'янівці. У неї чи в нього померла дочка, і, як виявляється, уже давно. Хто б міг подумати? Ця інформація майже не викличе почуттів, лише нетривалу цікавість.

Отже, ми з Альбіною були сусідками. Дівчатка з одного двору. Про наш двір, а точніше — подвір'я, варто сказати кілька слів. Городяни відразу уявляють собі асфальтові майданчики й кволу зелень, де між автомобілями й гаражами діти грають у якісь нехитрі ігри, а навкруги стирчать стіни багатоквартирних будинків, де з балконів

дітей кличуть додому. У часи мого дитинства в нашому місті було ще безліч уламків безповоротно зниклого минулого у вигляді незграбних слобідок. Ніхто вже не пам'ятав, що слово «слобода» походило від слова «свобода». Мешканці слобідок були закабалені поганими житловими умовами, коли на елементарне виживання витрачаються дурні зусилля. Бо ж треба було самим дбати про воду й опалення, тоді як про тих, хто проживав у багатоповерхівках, дбала держава. Але водночас у старих будинках із замшілої сіро-коричневої цегли була якась своєрідна естетика, якась ірраціональна індивідуальність, якої не могло мати масове будівництво із його бараковою одноманітністю, не плутати із бароковою. Окремі уламки бароко скоріше можна було знайти на слобідках, як то несподіваний ліхтар, який кріпився до стіни химерною металевою ніжкою, дарма що іржавою. І єдиний куш білого бузку, який пробився крізь фатальну вологу сірість наших подвір'їв, квітнув пишно, ніби райський куш, і дарував нестримну радість усьому закутку. Навіть тим, хто, здавалося, був геть позбавлений будь-яких естетичних почуттів.

Тепер на цьому місці супермаркет, торгівельний центр, станція метро, ресторан швидкого харчування. І ніхто не вірить, що колись на цьому просторі юрмилося більше десятка житлових споруд. Здебільшого одноповерхових, але нам пощастило, ми жили в двоповерховій, на другому поверсі. Цим

наше «щастя» не вичерпувалося. Один із похилих парканів навколо нашого вбогого «житлового масиву», себто нашої маленької слобідки, прикрашав переконливий напис олійною фарбою: «ТУАЛІТА НЕТ», щоб чужі люди з вулиці, яким припекло, не йшли до нашого житлового простору, де на задвірках тулилися дві дерев'яні кабінки, так звані «часткові зручності на вулиці», як зазначалося в розрахунковій книжці оплати за житлоплощу. А в нас, у нашому помешканні на другому поверсі, на кухні було вбудовано унітаз, обгороджений саморобними стінками. Це диво колись спорудив мій дід, якого я не пам'ятаю, бо він помер, коли мені було менше трьох років. Одначе, моя мати згадувала його добрим словом чи не щодня:

— Як сяду на унітаз, так і згадую тата, — схлипувала вона, — який він спадок залишив нам! Ти ж уяви собі! Якби оце зараз одягатися й бігти на подвір'я, та на мороз, та з другого поверху!

— Та стояти в черзі, — розвивала тему бабуся, — бо ж Галя як піде туди, то й по сорок хвилин не виходить!

У нашій оселі не було гарячої води, і для того, щоб помитися, кип'ятилися на плиті величезні баки, які виливалися в ночви. Але дідусь Льова не спорудив газової колонки не тому, що не вмів, — він, як зітхала бабуся, умів усе. Але житлова контора не дала дозволу на встановлення газової колонки в нашій оселі через пожежну небезпеку, мовляв,

скажіть спасибі, що у вас є газова плита й газово-пічне опалення, коли ваші сусіди опалюють хто вугіллям, а хто й дровами. Та все одно, унітаз у кутку кухні робив нас своєрідними панами з-поміж інших мешканців нашої слобідки.

— Я раніше й не знала, що в цих будинках живуть нормальні люди, гадала, самі алкоголіки, які вийшли з тюрми, — казала Тася Ковалець, моя однокласниця й офіційна подруга.

— Та й тюрма тут недалеко, — не ходила по слово далеко моя бабуся, і Тасі ставало трохи ніяково. Історія моїх стосунків із цією чванькуватою дівцею — то окрема історія, яка заслуговує на окрему повість. А зараз скажу тільки, що вона мешкала поряд, у гарному чотириповерховому дореволюційному будинку, де були аптека й книгарня, у якій щороку закуповували підручники для учнів нашої школи. За спиною саме цього будинку «де аптека», і тулилися наші похилі будиночки.

А в Альбіни був зовсім незрозумілий статус. Вони з її матір'ю були квартирантки. Знімали шестиметрову комірку в помешканні Галі з першого поверху. Чому в них не було власної квартири, бодай такої жалюгідної, як у нас, я не знала й так і не дізналася. Мати Альбіни, тьотя Ната, працювала на базарі, і коли бабуся посилала мене купити кіло яблук чи два кіла картоплі, я майже завжди бачила її біля приміщення, де баби, які торгували на базарі

овочами, брали напрокат терези з двома тарілками та гири.

— А вона нехороша дівчинка, ця Альбіна! — одного разу голосно й категорично промовила моя бабуся, стоячи біля вікна. І ці слова упродовж років дивним чином звучали в мені, коли я мимохідь спілкувалася з Альбіною. Я не хочу перекладати всю відповідальність на свою бабуся за те, що посправжньому не подружилися з Альбіною. Зрештою, я ніколи не вважала чесною слухатися батьків, у моєму варіанті, *матьків*, як із деяким презирством окреслювала мою родинну ситуацію Тася Ковалець. Сама вона зростала в надійному оточенні чоловічої статі: у неї були і батько, і дідусь, і старший брат.

Коли бабуся відпочивала від домашнього господарства, яке вона самовіддано вела, поки мати працювала, то або читала газети, нерідко вголос; я нібито й не слухала її, але через те читання в моїй пам'яті й зараз спливають події тих далеких часів. Або стояла біля вікна на кухні й дивилася на подвір'я, утворене чотирма убогими будиночками нашого закутка. Іти вниз із табуреткою або дерев'яним ящиком і брати участь в обговоренні сусідського життя — то була доля жінок темних і неосвічених, як Альбінина мати чи її квартирна хазяйка Галя з першого поверху. Жінка з вищою освітою, яку здобула моя бабуся, попри те, що росла в дитячому будинку, радше б померла, ніж долучилася б до ганебного соціуму слобідських

сусідок. Але годинами стояти біля вікна й з-за фіранки стежити за жестами й мімікою тих самих баб — вона вважала цілком змістовним заняттям. Коли мати поверталася з роботи, бабуся ділилася з нею своїми висновками щодо життя наших сусідів, добутими не прямим шляхом, а шляхом ретельних і тривалих спостережень.

Не знаю, що робила Альбіна, коли наразилася на такий суворий присуд моєї бабусі. Як я вже говорила, ці слова оживали в моїх дитячих вухах і магічно скеровували мене щоразу, коли, ідучи зі школи чи в хлібний магазин, я зупинялася поговорити з Альбіною, яка тинялася крихітним подвір'ям або сиділа на дерев'яних сходах до нашої оселі. Через багато років я спитала ще живу бабусю, чим її тоді так обурило Альбіна. Бабуся відповіла, що ніколи не казала такого, що я, як завжди, обмовляю її. Я не стала сперечатися, бо вже знала неплідність тих діалогів. Але ж десь на якихось незримих вічних носіях записаний той голос моєї бабусі біля вікна нашої вбогої квартири з частковими зручностями, якої давно нема. А весь наш закуток, чи лишився він десь? Чи на якійсь чорно-білій світліні тих часів лишилися ті стіни з сірої цегли, і ті порепані прихатки, і криві вікна? Чи ще живі люди, у яких із цим неіснуючим простором щось пов'язано?

Отже, іноді Альбіна супроводжувала мене чи на Лук'янівський базар, чи по вулиці Мельникова до дерев'яної будки магазину «ХЛІБ МОЛОКО», де

стояла зі мною в черзі за батоном чи за арнауткою. Вона купувала півхлібини чорного, так званого українського хліба, і, бувало, що половину її ми з'їдали дорогою додому. Я ніколи не пригощала її батоном чи арнауткою, а вона частувала мене чорним мало не завжди. Про що ми говорили? Я пам'ятаю не все, бо не розглядала Альбіну як людину, спілкування з якою сприятиме моему вдосконаленню. Іноді по дорозі до магазину «ХЛІБ МОЛОКО» ми зустрічали Тасю Ковалець, яка йшла на музику з папкою нот, і в її погляді було презирство до моєї супутниці. Так, Альбіна мала янгольське личко, довгі, ні, не золоті, а світло-русяві коси й великі сіро-сині очі, у яких світилося захоплення всім, що вона бачила, тобто зовні цілком могла зійти за відмінницю, якими були ми з Тасею. Але її мати, тьотя Ната, вульгарна жінка з бурим обвітраним обличчям, із підбитим оком, і завжди з величезним декольте мала невитравні риси нижчого класу радянського безкласового суспільства. Тася Ковалець одного разу бачила тьотю Нату на порозі нашого помешкання, вона прийшла позичити дві морквини в моєї бабусі, і та бридливо винесла їй на сходи аж три.

Ідучи за хлібом або на базар, ми не мовчали. Альбіна розповідала мені про різні речі, а я слухала в піввуха. Наприклад, вона розповідала, що до нашого закутка вони жили біля Покровського монастиря. Я бувала з однокласниками на території

того монастиря, ми іноді заходили в церкву, до речі, я бачила там і баб із нашого закутка, які ревно хрестилися. Бабуся казала, що в Бога вони не вірять, лише придурюються. Я спитала своїх матьків, навіщо той монастир у країні, де ніхто не вірить в бога? Вони дуже розізлилися, мовляв, не питай дурниць! Певне, не знали, що відповісти.

Десь біля монастирської огорожі Альбіна з матір'ю жили в одній жінки, і то, як я це розумію тепер, був утрачений рай Альбіниного життя. Та жінка не просто дуже любила Альбіну, а й пояснила їй значення її імені: мовляв, ти біла, але не проста біла, але біла, яка буває після чорного, здається, саме так, досить плутано, пояснювала мені Альбіна те, що мене не дуже й цікавило, проте запам'яталося, як запам'ятовується багато чого в дитинстві. Цікавіше було інше: у тієї жінки прямо в квартирі жив півник. «Ось такий!» — показала мені Альбіна великого рудого півня на базарі в клітці, де торгували живою птицею. Альбіна з тією жінкою водили півника на мотузці гуляти. Півник тричі співав рано вранці, і жінка казала, що не заріже його, навіть якщо вмиратиме з голоду. Запам'яталося, що півня звали Абрахам, саме так. Він кричав не «Кукарі-Куу!», як годиться кричати півням, а «Абраха-Ам!» — Альбіна кумедно відтворювала той крик. Так вони й жили всі разом, та жінка, Альбіна, її мати і півень Абрахам. Одного дня в їхній дім прийшли якісь чорні люди перевіряти труби. Вони наступили на півня. Півень

страшно закричав, а потім три дні хворів, і навіть не кричав уранці. І помер. А жінка померла невдовзі після смерті Абрахама. А тоді з'явився її син, якого вони раніше ніколи не бачили, і сказав їм шукати інше житло.

Ні смерть півника Абрахама, ні смерть невідомої мені жінки не справили на мене великого враження. Хоча пам'ятаю, я тоді подумала: як це так, пов'язувати своє власне життя із життям якогось півня? Адже півні все одно живуть менше людей, навіть якби й не прийшли чорні люди перевіряти труби.

А далі в книзі моїх спогадів про Альбіну йде смерть, якої я не забуду ніколи. Як ви розумієте, на наших подвір'ях жило багато котів і собак, які не належали нікому, яких підгодовували жалісливі сусіди, виносячи бляшанки з прокислим молоком чи дешевої ковбаси для котів, а псам клали на газетках об'їдені кісточки. Серед тих створінь був Чортик, чорний кіт, який, бувало, викликав напади ненависті в забобонних сусідів. Минуло бозна скільки років, а я й досі пам'ятаю його зворушливий мирний писочок, який контрастував із його демонічним забарвленням та жовто-зеленими очима, які не так грізно, як таємниче світилися в темряві разом із його білими вусиками. Звичайно ж, Чортик мимоволі по багато разів переходив дорогою нашим

сусідам, які звинувачували нещасного котика у своїх жлобських нещастях. І одного разу, повертаючись зі школи, я зустріла Альбіну з пораненим Чортиком на руках. Дядя Боба, чоловік тьоті Галі, кинув у котика цеглиною. Ще весною він був кошеним, один із п'яти дітей поважної десятирічної киці Софії, моєї ровесниці, до речі. Інші малюки були різномасті, а Чортик хіба винен, що народився чорненьким? Ніколи не забуду, як він стогнав на руках в Альбіни, і як краплинки крові з кутика його ротика падали на рукав її курточки.

Я побігла додому нашими рипучими розхитаними сходами, залишила портфеля, схвильовано переповіла історію бабусі, яка співчутливо видала мені стерильну упаковку бинта й пакетик ватки. У нашому домі, з одного боку, панував дух презирства до забобонів, проте ще більшою мірою плекалася повага до гігієни, що мало символізувати опір інтелігентів неосвіченому оточенню зусібіч. То ж бабуся наказала мені не чіпати пораненого kota руками, бо в котів стрептококи та ехінококи. Бинтом ми скористатися не зуміли, а ваткою я кілька разів прикладала до кутика рота Чортика. Ми з Альбіною обійшли будинок, сіли на інших сходах. І мене вразило тоді, лише я ще не оформила цю думку в слова, як запросто ця дівчинка брала в руки смертельно поранене створіння, бо ж я б злякалася, напевне б, злякалася! Утекла б від пораненого котика! А Альбіна не злякалася і, як могла, полегшувала його останні хвилини.

— Він не винен, що народився чорненьким, — кілька разів повторила вона, і я за нею теж стала повторювати ті слова, як якесь заклинання.

Потім бабуся стала гучно кликати мене:

— Сюня! Сюня!

То було нещастя. Я ненавиділа цю версію свого імені. Мене звать Анастасія, Ася. Ася — це нормально. Але Асюня, від якого утворилася ця ідіотична Сюня, це було щось із чимось. Я благала їх не називати мене так, казала що мене це вкрай дратує.

— Тебе дратує, що тебе люблять? Пожила б ти в дитбудинку, де всіх називають тільки по прізвищах, тоді б цінувала, коли до тебе ставляться, не як до всіх!

Моя бабуся росла в дитячому будинку, що було погано. Але саме там вона познайомилась із дідусем Льовою, що було добре. Аж три світлини щасливого подружжя в різні роки прикрашали стіни нашого помешкання. Моя мати, яка зростала в так званій щасливій родині та яку замість Валя бабуся іменувала теж по-ідіотськи — Люля (похідне від Валюля) — не знала лихоліть і поневірянь, а хорошого хлопця знайти собі не змогла. Під виглядом великої турботи про дочку дідусь і бабуся гнали геть усіх недостойних, які мали необережність наблизитися до Валюлі. Невідомо, де і як у процесі тих гонитв Валюля примудрилась підчепити мене. Мені моралістично

переповідали, що дідусь Льова зліг і завчасно помер саме через доччину негідну поведінку. Спочатку завагітніла на першому курсі педінституту іноземних мов, куди її ледве уперли. Винуватця вигнали, щоб не заважав учитися, дитину, себто мене, залишили, Валюля продовжувала навчатися на денному, дід і баба гляділи крихітку. А на четвертому курсі, Валюля, попри те, що дала слово, що більш ніколи ні з ким, почала знову шукати пригод! Тут уже дідусь Льова не витримав і помер. Цей чинник намертво вбив у Валюлину душу довічне відчуття вини, зробив її до кінця днів поведеною на так званих моральних принципах. Можете собі уявити, у якій атмосфері росла сердешна «Сюня».

— Сюня! Сюня! — лунало із сусіднього подвір'ячка, і десятирічна я не могла не з'явитися на той клич. Інакше б усі мешканці закутка, які, зазвичай, зверталися до мене «Ася» або «Настенька», починали хором гукати «Сю-ня! Сю-ня!», і витримати не було сили. Я не хотіла лишати Альбіну саму із тяжко пораним Чортиком, проте вона зробила мені знак: іди. Бабуся наказала мені вимити руки й поїсти, а вже потім іти далі опікуватися нещасним кошеним. Коли я знову вийшла з дому, ледве проковтнувши обід, маленький Чортик уже відмучився. Альбіна стояла біля наших сходів, сумно тримаючи невеличкий згорток, мов сповите дитя — вона вже встигла загорнути мертвого Чортика в якусь цупку тканину.

— Його треба поховати, — сказала Альбіна, — потримай його.

Тепер мені вже не було моторошно, тільки дуже сумно. Вона повела мене туди, де закінчувався наш закуток, де був паркан суттєво кращого маєтку, за яким стояв фарбований жовтим цегляний особнячок, що потопав у зелені фруктового саду. Ті чарівні маленькі маєточки чомусь зруйнували значно раніше, ніж нашу вбогу слобідку, але наразі це так, до слова. А тоді стояли і наші химерні будинки-розвалюхи, і ті, за парканом, і, здавалося, стоятимуть довіку.

Альбіна показала мені горбочок, який, як вона мені сказала, був братською могилою усіх котів і собак нашої слобідки. Викопала неглибоку яму, узяла з моїх рук Чортика. Я відгорнула край того савану, щоб іще раз побачити чорне котяче личко з білими вусиками, а побачила мертві вишкірені зуби й мимоволі здригнулася. Альбіна взяла з моїх рук Чортика, опустила його в ямку й прикопала. То була перша смерть у моєму житті. І перші сльози біля свіжої могилки.

І відтоді щоразу, коли я бачу чорного кота, навіть коли він переходить дорогу, я відчуваю не забобонний жах, а жаль по давно згнилому Чортику, чий скелет разом з кістками інших котів і собак нашого закутка вже багато років як викинули з тої землі, коли будували торгівельний центр і станцію метро.

— Як ти можеш! Це тобі знак від долі не йти! — нажахано схопила мене за руку одна знайома, коли я спокійно рушила дорогою, яку перетнув чорний кіт.

— Це знак не бути дурною, — відповіла я й укотре пом'янула Чортика. А zarazом і Альбіну, якої на тоді також уже давно не було у світі живих.

Ми ховали Чортика восени. А весною на руках в Альбіни був інший чорний пацієнт, доля якого була щасливішою. То було воронення Ворик. У нього був жовтий перебитий дзьобик і червоні круглі очка. Тієї весни я щоразу зустрічала Альбіну з Вориком на руках. Вона годувала його з поламаної піпетки якоюсь рідиною і з долоні якоюсь крупною — пшоном чи ще чимось. Гарненька білява дівчина із вороненням біля щічки. Я пам'ятаю її такою. Якби я вміла малювати, то намалювала б їх обох: і біляву дівчинку, і чорне воронення!

А потім Ворик почав випручуватися, йому хотілося на жалюгідну травичку в крихітних при-садках біля підвальних вікон наших будівель. Але Альбіна розуміла, що Ворика може спіткати доля Чортика, адже чорні птахи віщують всяким нікчемам таку саму біду, як і чорні коти. Тож Альбіна випасала Ворика з мотузкою на ніжці. Як безіменна жінка, що мешкала біля монастиря, випасала півника Абрахама. А потім настав радісний день,

коли Ворик злетів і сів на дерево. А потім відлетів із нашої слобідки за паркан особнячка. Відлетів і не подякував за турботу. А втім, Альбіна не сумувала, вона раділа, і посилала Ворику вслід повітряні поцілунки.

— Ти, мабуть, пам'ятаєш, що то було саме воронення? — питаєш мене ти, кому я розповідаю про Альбіну все, що можу пригадати, — Саме воронення, не галчення, не голубеня?

— Не голубеня точно, тут без варіантів. А може й галчення. Воно, здається, було зовсім чорне, без сірого. І та пташка мені видавалася дуже великою. Може, то було пташеня ворона?

— Альбіна з пораненим вороном — це дуже символічно! Хотів би я це побачити. Малювати і я не вмію. Але, напевне б, знайшов спосіб сфотографувати!

— Тоді не було «цифри». І «мільниць» також не було. Були «Зеніти» й ФЕДи, де треба було довго й нудно виставляти витримку й діафрагму за допомогою експонметра.

— А це я свого часу вмів! У мене, до речі, ще й досі на стінах висять чорно-білі фотки, відзняті старою технікою. Хочеш глянути? Я живу недалеко, біля самої тюрми.

— Сам живеш? — весело питаю я.

— Сам, — відповідаєш ти.

— Нарешті попався нормальний мужик, який живе сам! Без мами, без дружини, актуальної чи колишньої, без дитини від першого шлюбу одруженої дочки! Тож ходімо! — весело підвожуся я із пластикового стільця у вульгарному ресторані швидкого харчування, де ми з тобою сиділи в день поновленого знайомства.

Ми зустрілися годину тому абсолютно випадково. Моя подруга, і навіть не подруга, а просто знайома попросила передати якісь папери її приятелю, і не приятелю, а колезі, і я погодилася виконати кур'єрську роботу й мимохідь зустрітися з тобою на тій станції метро, яка смочче люд в підземелля на тому місці, де я прожила перші п'ятнадцять років свого життя.

Тільки-но я увійшла до вестибюлю метро, як моя мобілка дзенькнула, як було домовлено, ми побачили одне одного, не роздивляючись облич, і я тицьнула лисуватому незнайомцю ту папку, заради якої, щоб допомогти знайомій (усяке буває — ти допоможеш, а колись допоможуть тобі) зійшла зі звичного маршруту. Замість «дякую», ти вибухнув тирадою:

— Як ви гадаєте, привиди, які жили в будинках, які стояли на цих місцях — мій Боже! чи не тридцять років тому — вони кудись поділися? Перейшли до цього торговельного центру? І як їм там, поміж модного й не дуже одягу та взуття?

Тепер я дивлюсь на твоє обличчя. Ти десь моїх літ. Може, трохи старший. Мені не подобаються

чоловіки, і взагалі люди, які несподівано починають задушевні розмови з незнайомими. Я ніколи не підтримую спілкування в потягах далекого сполучення чи в літаках. Я кривлюся, а ти, як з'ясувалося, ще не все сказав:

— Тут, на цьому місці, стояв будинок... Він був двоповерховий, а сходи на другий поверх були ззовні, і вони так рипіли, ніби про щось розповідали. Для мене то була дивина, бо сам я з п'ятиповерхівки. А в тому будинку жила одна жінка, до якої я ходив на приватні уроки з англійської мови...

— І в тому будинку жили привиди? — питаю я.

— Ще й які! — впевнено відповідаєш ти, — вони навіть ходили в туалет.

І ти будиш для мене ті приспані часи, коли я жила тут, на цьому місці, на другому поверсі перекривленого й похилого, проте цегляного будинку, із мамою й бабусею, а поверхом нижче жила Альбіна. А моя мати була вчителькою, а чи, як вона гордо іменувала себе, викладачем англійської мови. А також мала приватних учнів, які приходили до нас додому. Мати приймала їх на кухні, у кутку за сатиноюю фіранкою, чорною в червоні троянди. Наші дві кімнатки були маленькі, незграбні, суміжні між собою, де ледь уміщалися наші спальні місця. У кімнаті в бабусі стояло велике подружнє ліжко, де вона спала з дідусем Льовою, поки останнього не винесли ногами вперед нашими хиткими сходами. Ми з мамою тулилися вдвох у ще меншій комірці із

символічним проходом між нашими койками. Зате кухня була велика й мала аж два вікна. Біля одного з тих вікон любила стояти бабуся й вивчати життя нашої громади. А біля іншого, дальшого від дверей вікна стояв письмовий стіл, і коли приходили учні, бабуся йшла до кімнати полежати, почитати газету, а мати затягала штору, звідки гучно лунала шкільна англійська мова. Так званий *Kiev English*. А я сиділа на софі, намагалася читати книжку, але англійська мова заважала.

— А як звали вашу викладачку англійської мови — питаю я, хоча це питання вже зайве, така в нашому закутку була одна, — чи не Валентина Львівна?

— Боже мій, — відповідаєш ти, не виявляючи ні найменшого здивування, — я ж казав, що привиди тих часів лишилися не убійні. Ходімо, десь сядемо, тут хіба що пиво, але що поробиш...

І ми сідаємо в ресторані швидкого харчування, дарма що він називається «Швидко», і довго будимо минуле.

До мами ходили різні учні, здебільшого то були якісь двієчники, яких Валентина Львівна зневажала.

— Не вчаться! Лише тягнуть гроші з батьків!

Але серед маминих учнів був і Ларисин Олег. Олег — то було його ім'я, себто, твоє ім'я, ти чуєш, найкращий учень Валентини Львівни!

— А чому Ларисин? Мою покійну матінку звали Марія. Марія Іванівна, просто, як двері. Чому не Маріїн Олег?

— Не знаю. Ти в нас проходив, як Ларисин Олег. На кухні робилося генеральне прибирання, чого не робилося для двієчників. Моя мати кричала мені: поскладай свої книжки охайненько, ти мене чуєш, нечупара, зараз прийде Ларисин Олег!

— Думаю, це через мою тітку — Ларису Іванівну, рідну сестрицю покійної матінки, працювала разом з Валентиною Львівною... — і Олег сказав назву того навчального закладу, де вчителювала, перепрошую, викладала моя так само покійна мати.

У ті далекі часи Ларисин Олег був студентом якогось технічного університету.

— КПП, а якого ж іще?

— Проте, який хотів знати англійську мову.

— А що іще тоді можна було робити?

Тоді Ларисиніну Олегу було сімнадцять чи вісімнадцять років, мені — дванадцять. То був настільки гарний юнак, що я навіть не наважувалася закохатися в нього. Його головною окрасою була пишна чуприна, підстрижена в якийсь дивовижний спосіб, якимось дивним каскадом. У ті часи чоловіче довге волосся вважалося ознакою особливої краси й свободи.

— Що то за гарний хлопець ходить до вас? — питали сусідки, посміхаючись, а я мала мовчати, бо донесуть, що в мами приватні учні, так мене інструктували вдома. На двієчників вони уваги не звертали, їх цікавив лише Ларисин Олег.

— Це буде твій чоловік, — серйозно казала Альбіна, коли Олег виходив із нашого подвір'ячка

й крокував дворами вниз, до базарної площі, а я дивилася йому вслід.

Я не вірила їй, що такий гарний, розумний і дорослий хлопець, як Ларисин Олег, колись зможе глянути в біг такої ординарної особи, як я. Але то й був перший сигнал ставати особою неординарною.

— Це точно буде твій чоловік, — підтверджувала щойно висунену тезу Альбіна.

— І діти в нас будуть? — питала я.

— Ні, дітей не буде, — твердо відповідала вона. Звичайно ж, тоді я не надавала ніякого сенсу віщуванням Альбіни.

Іноді Ларисин Олег навіть зупинявся на подвір'ї й перекидався з нами кількома словами. Альбіна щось щебетала йому у відповідь про дворових котів і собак, а також про голубів, синиць і снігурів, які прилітали на наші вбогі дерева й кущі. А мені здебільшого не вдавалося вставити жодного до-речного слова до їхньої «змістовної» розмови.

— Так, я пам'ятаю, я дуже добре пам'ятаю дерев'яні сходи до вашої хати й велику кицю, яка терлась об ноги, весь час вагітну. А тебе ж звати Софія?

— Зовсім навпаки, Софією звали ту весь час вагітну кицю. Вона якось народила Чортика, який виріс великим, і якого вбили. А мене звати Анастасія.

— Теж красиво. А чому в мене в голові зачепилося ім'я Сюня? Я думав Сюня — Соня.

— Асюня, о Господи, не могла, не могла я змусити тих ідіоток не називати мене так.

— Ой, чула б ти, як моя небіжчиця-матуся розповідала вголос на одному з моїх весіль, як вона мене сповивала! І ніхто не міг покласти тому край. Вона це розповідала в мікрофон у ресторані. Усі аплодували, а вона сприймала, як заохочення, а не як натяк, мовляв, годі!

Ми проговорили до ранку. У нас було так багато спільного в минулому: по кілька невдалих шлюбів, іще більше невдалих зв'язків, які весь час контролювали або принаймні прагли контролювати наші несамовиті матусі, поки не повмирили, до речі, чи не в той самий рік.

— Вони рвалися в наше життя із усією енергією своєї непроговореної, неусвідомленої недотраханості! — вигукнула я настільки емоційно, що ледь не скинула Олега з кушетки, на якій ми стали коханцями в перерві між розмовами про давні часи.

— Ну й дістала тебе, Сюню, твоя матуся!

— Та мовчав би ти, Ларисин Олег! Сам щойно розповів мені про свою! Певне, добре знаєш, що воно таке!

— Моя була весь час із батьком, тож не була самотньою жінкою в класичному розумінні, але в якомусь вимірі справді мало чим відрізнялася від

твоєї. Якщо жінка має це діло суто формально, не бере участі в процесі, вона мало чим відрізняється від самотньої, навіть ще гірше. Така навіть сублімувати не вміє.

— Ти маєш на увазі свою матінку?

— Я маю на увазі передусім матінку свого сина, яку я в цьому сенсі знаю краще. А з батьком я не дійшов до такого рівня розкнутості, щоб поговорити з ним про це. Мій батько, до речі, живий, живе з іншою жінкою. Хороша жінка, забрала його на свою житлоплощу. А в моєї матінки справді була невситима енергія лізти в життя всіх членів родини. Особливо сина. Весь час уважала, ніби рятує мене від якихось напастей, коли коригувала моє життя з моїми колишніми. А мені, до речі, байдуже, з ким живе мій син, а також і його мама. Аби в них було все добре.

Це так само єднає нас. Мене теж абсолютно щиро не тягне втручатися в статеве життя моїх дітей та їхніх батьків. Значно більше цікавить моє власне.

Коли одного дня ми з Олегом вирішили жити разом, я й розповіла йому про пророцтво Альбіни.

— От бачиш, то було пророцтво другої брами.

— Пророцтво другої брами? Як цікаво! А чому не першої?

— Пророцтво першої брами, то не так пророцтво, як застереження, — упевнено пояснює Олег, — Воно може збутися, а може й ні. Якщо воно тобі не підходить, його можна й відвернути, коли вдається

до вірних дій. А пророцтво другої брами — то вже невідворотне.

— А це з яких джерел? Легенди й міфи Давньої Греції? Чи баба Ванга?

— Яка різниця, головне, що збулося... — він пригортає мене, я також міцніше горнуся до нього, — а з яких джерел, то треба було спитати Альбіну. Вона, звичайно, нічого артикульовано не пояснила б, але могла б дати якусь плутану наводку...

— Але її вже не питаєш... О Боже, коли я довідалась про її смерть, тільки тоді й подумала вперше: яке загадкове життя! Прийшла нізвідки, пішла в небуття шляхами ледь не античної драми... І як це так, її таємниці стали інтригувати мене, тільки коли вона зникла назавжди. І головне, вона ж готова була поділитися зі мною своїми таємницями! Але ніколи не ображалася, що я не слухаю, як інші подружки. Вона й подружкою мою, власне, і не була...

— А я кілька разів розмовляв із нею у вашому подвір'ї, і кілька разів промайнула блискавка якогось дивного смислу.

— Іноді ти й розмовляв з нами обома. То була в ті часи просто королівська милість до двох малоліток.

— У ті часи, Асю, мене не цікавила маленька Сюня. Але в мене був якийсь ірраціональний інтерес до маленької Альбіни. І наші нетривалі розмови наодинці були цікавішими, ніж тоді, коли поряд крутилася інша дівчинка.

— То про що ж ти розмовляв з нею, коли мене поряд не було? — я не ображаюсь на Олега, який зізнається, що абсолютно не звертав на мене уваги тоді, навпаки, мені подобається, що він зі мною настільки щирий. А далеке минуле вкотре оживає не лише на рівні зримих картинок, а й зачіпає інші чуття. Я відчуваю, як пахне вологий травневий бузок в крихтному палісаді, чую, як риплять від моїх кроків розхитані сходи до нашого житла на другому поверсі, де ми не раз були сиділи з Альбіною, відчуваю біля своїх ніг муркотливе тепло кішки Софії.

— Було б дивно, якби я розпитував її, наприклад, як її успіхи в школі чи де її батько. Але ж ось що мені зараз пригадується. Я зустрів її на подвір'ї, вона кашляла, була зима, чи пізня осінь, я сказав їй: Альбіно, треба до лікаря! Сказав, аби сказати. А вона тоді сказала, що вже один раз так хворіла у дитинстві, що була зовсім на межі, і пила холодну чорну воду... Тобі вона про таке не розповідала?

— Про холодну чорну воду? Не пригадую. А що то таке?

— Це, я так розумію, щось на кшталт казкової мертвої води. Чи то були води Стіксу? У неї були якісь такі марення від високої температури. І після того, оскільки вона лишилася жива... вона сказала, вернулася з халамані...

— З халамані?

— Здається, саме так, з халамані, до речі, я шукав це слово в різних словниках, так і не знайшов...

але коли Альбіна повернулася звідтіля, з тої самої халамані, то їй уже ніякі хвороби не страшні.

— Тобто вона отримала щось типу щеплення від усіх хвороб?

— Типу того. Можна навіть вжити містке слово *ініціація*.... Але мене на правду зацікавило слово «халамань», пам'ятаю, я навіть перепитав, нахилився до неї, а вона показала на моєму горлі, як діяла на неї та чорна вода, куди вона йшла з горла. Якби така розмова відбулася, коли я йшов від вас, я б її ще про щось спитав. Але ж я мав приходити до Валентини Львівни без запізнення.

— Чи не тоді моя бабуся, дивлячись у вікно, сказала, що ця Альбіна — нехороша дівчинка? Посеред двору обнімала хлопця. Та ще й Ларисиною Олега. Але цього встановити вже не можна.

— А загалом, в Альбіні було досить неприємне життя, я так підозрюю. Я одного разу бачив її матінку.

— Те сама говорила мені моя, коли коментувала одутле обличчя Альбіниної матері та її декольте: цінуй, що в тебе не така мати! Про тебе піклуються! Ти не тиняєшся подвір'юм, як деякі! Та ще й, буває, уночі!

...Підозрілий час — ніч. Навіть, коли ніч місячна й зоряна. Уночі треба спати. Не сплять уночі лише нероби, злочинці або ті, у кого сталося лихо:

викликали швидку допомогу, чи принесли телеграму, що хтось помер. Ми з матір'ю вертаємося з моря. На потяг квитків не дістали, довелося летіти. Літак приземлився вночі. Що робити? Мати прийняла рішення сидіти в аеропорту до ранку й вертатися першим тролейбусом. Але я засинала на стільчиках при виході, і мати судомно перерахувала гроші в гаманці та стала в чергу на таксі. Відчувається, що вона чекає біди: а раптом таксі завезе на пустирище, де нас згвалтують і вб'ють? Але таксист дуже швидко висадив нас у потрібному місці біля сонного нічного базару. Навіть запропонував піднести наші сумки до нашого житла. Мати відмовилася: хто його знає, що в нього на умі. Тепер залишилось зовсім мало: від вулиці через прохідні двори дістатися до наших рипучих сходів. Але і цей шлях пройдено, щоправда, не без проблем, адже з нами дорожні сумки, мати тягне більшу, і я також щось тягну, адже валізок на коліщатках тоді ще не було.

Друга ночі. Небо без хмар, місяць і зорі освітлюють наші сходи, якими ми збираємося підніматися до себе. На сходах хтось сидить, схиливши голову на коліна. Боже, який жах! Зараз ця людина накинеться на нас! Але той чоловік підводить головою й виявляється не чоловіком, а жінкою. І не жінкою, а дівчинкою, Альбіною.

У матері відлягає від серця.

— Що ти тут робиш, Альбінко? Чому не йдеш додому?

— А там мама з дядею Рубіком їбуться.

У ті часи ще не було в обігу місткого полісепмантичного слівця «трахатися», цього хиткого, проте чи не єдиного надійного містка між пристойним і непристойним. Мати німіє, адже боротися з матірними словами — її високий обов'язок викладача-словесника. Вона за сатиноюво чорною в троянди фіранкою завжди ставить на місце своїх учнів:

— Тільки й знаєте з англійської мови, що *fuck you!* Краще б узагалі нічого не знали! — грізно вичитусе вона тим, хто вирішив показати їй, ніби кілька слів англійською їм відомо.

А вже якщо хтось матиме необережність ужити російський матюк, той хай ніколи не розраховусе на будь-яку форму прихильності з боку Валюлі Львівни! І от уперше перед викладачкою задача, якої вона не в змозі розв'язати: як зараз бути з Альбіною? виправити її мову, мовляв її мати з дядею Рубіком, так би мовити, *живуть статевоим життям*? Або ще краще: мама й дядя Рубік *кохаються*? Хоч мати й бабуся суворо наказували мені не заходити ні до чийого помешкання в нашому закутку, я бувала в гостях мало не в усіх, траплялося й бувати в тьотігаліній квартирі поверхом нижче, і я бачила ту комірчину, яку винаймали Альбіна з матір'ю, куди влазило тільки велике ліжко і купа ганчір'я в кутку. І, якщо мати клала в ту койку дядю Рубіка, Альбіні фізично не було місця.

— Ходімо до нас, — кажу я Альбіні, — у нас на кухні стоїть софа.

— Ти що таке кажеш, — нервово починає шепотіти мені на вухо моя мати, — у неї можуть бути воші!

— Ні, — відповідає Альбіна, — він скоро піде... ось він уже йде від мами!

Альбіна підвелася й побігла до входу тьотігалиної квартири, звідки вийшов дядя Рубік, похитуючись, застібаючи ширінку. Він несподівано привітно попестив волосся Альбіни, грайливо смикнув її косу й пішов, а Альбіна увійшла в дім.

— Бідна дитина, і, напевне ж, її мати не поміняє постіль! — у голосі мої мами непідробне співчуття до дівчинки, яка росте в таких негігієнічних умовах, і мені хочеться пригорнутися до мами, яку раптом огорнула така щира печаль. І тут же мама схаменулася, повернулася до себе звичної: — А ти не вмієш цінувати, що тебе не ганяють уночі на чужі сходи! Що спиш щоночі в чистому ліжку! А чого вартує нам з бабусею в таких умовах прати й крохмалити постіль? Ти колись думала про це?

Дядя Рубік був стрункий, гнучкий, високий, із гарним обличчям. Невідомо, чому працював на базарі, а не знімався в кіно. Невідомо, що він знайшов в червонопикій Альбіниній матері, хіба те, що та мала койку близько від базару. А одного дня, коли вдома не було ні Нати, ні Галі, лише Альбіна, Рубік завалив до тьотігалиної оселі.

— Наскільки мені відомо, його звали Рубен. Назвали на честь сина Долорес Ібарурі.

— А тобі, Олеже, відома ця історія?

— Не вся. Тому спочатку розкажи, що відомо тобі про ті давні діла. А я відразу розповім, що відомо мені.

— Це сталося восени, скоріш за все, у вересні, ще до холодів. Саме тоді ти перестав ходити до Валюлі Львівни. Рік ти ходив з довгими кучерями.

— Патлатий. На першому курсі, і рік стрижений на другому, бо почалася військова кафедра.

— Без кучерів ти вже був не такий кльовий. А потім ти й зовсім зник.

— Так, на третьому курсі вже пішли ТОЕ й сопромат, було не до англійської мови. То як виявив себе той Рубік-кубик?

Рубік вибіг з тьотигалиної квартири з диким виттям: «Ах ти мала сука!» Він кричав, що піде до міліції. Альбіна вийшла на вулицю трохи згодом, на подвір'ї вже зібралося повно баб. Коли її спитали, що сталося, вона сказала, що нічого не зробила дяді Рубіку.

— А він? А він тобі? — допитувалися баби. Альбіна мовчала. Баби чекали, що вона щось цікаве розповість їм, а вона мовчала. Цей епізод, себто, як кажуть баби, цей випадок, дуже довго обговорювався, я просто не могла не чути тих дебатів. Альбіну перестали жаліти, усіх обурювало її мовчання. Я іноді мимоволі чула, як вони перекрикували одна одну:

— Очевидно, вона йому щось зробила. Чи бритвою його різонула, чи ножем. Хіба так можна?

— Себто лізти до дванадцятирічної дитини до-
рослому дядькові можна, а дати йому в одне місце
не можна?

— Схоже, наші баби кваліфікували ту подію саме
так.

— А не тоді твоя бабуся сказала, що Альбіна —
нехороша дівчинка?

— Ні, то було напевне раніше! А ті події з Рубіком,
вони були, як якийсь Рубікон! Після того ми з
Альбіною більше майже не спілкувалися.

— Тобі заборонили вдома?

— Та ні. Мої мати й бабуся розглядали її, як
собачку на подвір'ї, чи кицю... Могли накричати,
щоб я не гладила дворову тварину, не більше того.
Їй не надавали великого значення. А після того
Альбіна перестала підходити до мене. А в нашому
спілкуванні ініціатива завжди йшла від неї. Мені,
чесно кажучи, кортіло поговорити з нею, що їй
такого зробив дядя Рубік, що вона йому. Заразилася
цікавістю від баб. Думаю, якби я спитала, вона б
щось розповіла. Але я боялася говорити про таке.
У мене саме тоді почалися місячні, яких я злякалася.
Мені тоді просто боляче було торкатися будь-чого.
А тут ще в наш закуток приходила міліція. І мене
розпитували. Точніше, допитували.

— Про що ж тебе, Асю, питали?

— Справа в тому, що я була єдиним свідком і
того, як Рубік увійшов до тьотигалиної квартири,
і як вилетів звідти. Наша двірська кішка Софія

привела нових котенят, вони були такі гарненькі, їх було четверо, чорненького, правда, більше не було, я сиділа навколішках біля присадка, куди вона їх вивела з підвалу, пестила їх, не йшла додому. І тому стала свідком і як він туди, і як назад. А міліціонер питав мене, чи тримався той дядя за низ живота, коли вибігав від Альбіни. Я сказала їм: мабуть, не тримався. Тільки лаявся. А в руках тримав якийсь пакет, притискав його до грудей. Потім інший міліціонер питав про те саме. Вони розмовляли чемно, я не злякалася. Навпаки, мені було цікаво давати свідчення, це як у детективах про Шерлока Холмса, які я тоді вже прочитала. Вони сказали, щоб я прийшла в дільницю з мамою, що вони запишуть протокол. А потім мати кричала на мене, що я лізла туди, куди дівчатам у тринадцять років лізти не годиться, що треба не гуляти на подвір'ї з котами, а ходити з бабусею у скверик, де пам'ятник Косіору, читати книжку на лавочці. А потім воно все затихло.

— У дільницю ви з мамою не ходили?

— Не ходили. Очевидно, Рубік забрав заяву. Бо, якщо б він позивався, мовляв мала Альбіна різонула його, то довелось б розповісти, що сам поліз до неповнолітньої, а то вже серйозна стаття. Навряд чи в того Рубіка був, як то кажуть, «дах».

— Його мати була учасниця війни, це мало тоді якесь значення... Я їх знав, вони жили, Асю, у цьому самому під'їзді. В однокімнатній квартирі

поверхом вище. І одного разу, коли все це було в далекому минулому, коли мені дуже не хотілося йти додому, бо верещав малий, а мати кричала на мою колишню-тодішню, а її мати приїхала зі своєї Буряківки й кричала на мою матір, саме тоді я піднявся до Рубіка, який вирішив пом'янути свою матір, а разом й інших померлих, і просидів у нього якщо не до перших півнів, то до так званого часу бика. Щоб ти знала, Асю, заяву до міліції подала Альбініна мати Натка, мовляв, Рубен Іванющенко згвалтував її дочку, або намагався це зробити. Подала вона цю заяву, бо Рубік перестав ходити до неї. Вона спочатку погрожувала, приходь, бо буде тобі погано. А потім справдила свою погрозу.

— Мій Боже! Сердешна Альбінка! У якому пеклі вона жила! І весь час була така спокійна, так посміхалася...

— А Рубену, щоб ти зрозуміла всю ситуацію, просто більше не було з чим ходити до Альбініної матусі.

— Тобто, Альбінка таки покалічила його?

— І так, і ні. Він ліз до неї й раніше, і вона сказала йому: не лізьте, дядьку Рубене, бо може відсохнути. Він декілька разів пропонував їй. Казав, що купить їй джинси *Super Rifle*. Її розміру.

— Саме *Super Rifle*? Не *Wrangler*, не *Lee*? — згадую я культові сутності тих далеких часів.

— Він кілька разів повторив те «суперріфле». Очевидно, для нього це було особливо круто. Він

казав, що завжди трахав дочок своїх баб, і жодна не відмовляла, і він їм робив добрі подарунки, а їхнім мамкам не робив, і всі малі сучки були раді, усі вони любили це заняття, і жодна, до речі, не дісталася йому цілкою. Він же не клеївся до всіляких дівчат, які вчать англійську мову! Він ліз до нормальних!

— Тобто, такі як я, його не цікавили? — питаю я з удаваною журбою в голосі.

— Якщо чесно, він тоді так і сказав: я ж не ліз до таких, як твоя Валюля чи її дочка, — Рубік знав, що я ходив до Валюлі Львівни на уроки англійської.

— А що з ним зробила Альбіна?

— Він так і не сказав мені, що конкретно вона зробила, можливо, і нічого не зробила, але в нього раптом «як відрізало». Справу закрили, коли він пролежав кілька тижнів в урології, і в міліцію передали медичний висновок, що згвалтувати нікого він не міг з причини фізіологічної імпотенції. Чоловіча сила до нього так і не повернулася. І все це зробила «мала суча відьма Альбінка».

— А таке буває?

— Ти мене питаєш? Я не фахівець.

— З урології?

— Та не з урології чи гінекології. Я не фахівець із сексуальної магії.

— А є така магія, Олеже?

— Це, Асю, солідна гілка багаторівневого дерева чорної й білої магії.

Олег підводиться, суне до шафи, дістає великий том в коричневій шкіряній палітурці — так

мають виглядати *чорні книги*, ті, які читають чорно-книжники.

— Боже, яка книга! І в тебе така не одна!

— Першу з них мені подарував на шістнадцятиріччя мій батько. І здивувався сам, що це мені аж так сподобалось, що зробило колекціонером. Я власне, вирішив вчити англійську, щоб почитати оце — Олег показує мені книгу, на якій золотом викарбовано: «*The Book of Black Magic and of Pacts by Arthur Edward Waite*».

— Якщо я втрачу роботу, ми зможемо довго виживати на цих книжках, які в СРСР мені дісталися за копійки. Їх просто здавали в макулатуру! У мене був знайомий в пункті прийому, з яким мене познайомив наш друг Рубік, він продавав мені ті книги за пляшку чи дві горілки. А цю віддав просто так, як непотріб! — Олег витягає із заднього ряду також старовинну велику книгу із єврейськими літерами.

Я дивлюся на літери на палітурці, тільки й можу розібрати, що то літери мови іврит. Хтось дуже боявся в ті часи виглядати буржуазним сіоністом.

— А твій дідусь, здається, був єврей.

Так, цю страшну, як на радянські часи, правду мені не те щоб розкрила, але оприявила в слові тьотя Галя, та сама, на квартирі в якої жили Альбіна з матір'ю.

— А ви їхати не збираєтесь? — улесливо спитала мене вона, і я остаточно зрозуміла: мої підозри щодо діда Лева підтвердилися. Бо ж в моїй родині

цю тему ніколи не обговорювали. А коли мою матір питали, чому в неї підозріле по-батькові «Львівна», вона із викликом відповідала: бо її батька так назвали на честь Льва Толстого. Великого російського письменника, до речі!

— Мати й бабуся завжди говорили, що то був дуже добрий чоловік, а я його майже не пам'ятаю, хоча лишилися зворушливі світлини: я в дідуся на руках. Так, він був єврей, але він, напевне, не прочитав би цих літер. То вже треба було брати або на покоління назад, або на два покоління вперед.

— Це я знаю. Ти казала, вони з бабусею познайомилися в дитячому будинку.

— Так, вони там були разом як діти ворогів народу. Їх евакуювали у війну, а коли повернулися після звільнення Києва, один із вихователів сказав йому: «Тобі, Льовко, урятував життя товариш Сталін. Усіх твоїх постріляли, хто лишався з батьками!» Вони з бабусею обоє дуже любили радянську владу й були їй вдячні за своє щасливе дитинство.

— А твоя мати була зовсім молода, народилася вже по війні?

— Так, і мене народила дуже молодою. Але потім ні з ким, ні-ні! Зате закінчила університет з відзнакою! На денному відділенні! Відробляла свої тяжкі гріхи!

— То ж, коли я ходив до неї, їй було не більше тридцяти?

— Виходить, що так.

— Я думав, вона тоді була старша років на десять. Бо ж моя народилася ще до війни. І мене народила, уже закінчивши університет.

— Та й ти старший.

— А Альбінка була за віком така ж, як ти?

— Так, вона з'явилася на нашому подвір'ї, коли нам було по вісім років. Тобто ми сусідствували досить довго... До речі, після інциденту з Рубіком мати віддала її до інтернату. Точніше, одні казали, до інтернату, інші казали, завезла на село.

— І стала вже без перешкод водити мужиків?

— Це, мабуть, вирахувала моя бабуся. А мене тоді почало цікавити, як самій почати статеве життя.

— Ох ти моя мала розпутниця. А довго Альбіни не було?

— Коли ми з'їжджали, її ще не було. А коли ми переїхали, а я заходила до Тасі, то іноді зустрічала її.

— А ти знаєш, як закінчила Альбіна? Ти казала, то була ледь не антична драма.

— Як не антична драма, то якийсь вічний сюжет, вічне повторення. Її вбив Гоґа Циган.

— Гоґа Циган? Його звали саме так?

— Хлопець із нашого закутка. Відсидів чи не десять років, потім вийшов. Я зустріла його після свого першого розлучення теж, до речі, на Лук'янівці. Він дуже хотів поговорити зі мною, як тоді з тобою Рубік Іванющенко. То вже було після розвалу Союзу. Ми з Гоґою до пізньої ночі сиділи

у скверіку навпроти кінотеатру, де тоді ще не демонтували пам'ятника Косіору в його другому варіанті. «Фантомаса» зняли раніше. Потім він узяв мені таксі додому.

— Так, я пам'ятаю, як «Фантомаса» поміняли на «Кепку»... А як ти думаєш, чого твій знайомий Гоґа Циган убив Альбіну?

— Із ревнощів, чого б іще? Він розповідав мені, що в неї з'явився кавалер, якийсь мажор. З машиною, з грішми, але не любив її, просто грався. Принаймні Гоґі Цигану той чувак не сподобався.

— Але ж Гоґа не збирався ставати Альбіниним хлопцем! Там справа була складніша.

— Я так і не зрозуміла всіх нюансів ставлення Гоґи до Альбіни. Але добре пам'ятаю, як мене всю збаламутила та розповідь.

— А коли ти востаннє бачила Альбіну?

— Ми переїхали, коли я закінчувала восьмий клас, тобто мені було п'ятнадцять... Ми були перші, хто отримав квартиру, усе те кодро лишалося жити там. Більше того, нашу квартиру на другому поверсі ще потім комусь дали. Але я залишилася у тій самій англійській школі на Лук'янівці, тобто все одно їздила у ті краї. Іноді заходила до Тасі Ковалець у будинок, де аптека. Кілька разів зустрічала Альбіну, вона завжди дуже радісно віталася зі мною, я іще думала: навіщо так радіти моїй з'яві? Ми розмовляли здебільшого про людей з нашого закутка. І за нею вже тоді ходив Гоґа Циган. Він

завжди терпляче чекав за кілька кроків, поки ми розмовляли. Іноді ми розмовляли досить довго, вона детально розповідала мені про всіх наших сусідів, а я все те вислуховувала, а потім переповідала мамі й бабусі. Їм було цікаво, як складається доля наших лук'янівських сусідів. А коли я саме в останнє бачила її? Конкретно останню нашу зустріч не пригадаю, але то було в той рік, коли я закінчувала школу... Так, я бачила її навесні, коли вже було тепло. І Гоґа був при ній.

— А скажи, Гоґа був схожий на її хлопця?

— Та ні. Мені здається, він був схожий на... відданого пса, саме так, а не на хлопця, з яким дівчина «гуляє». Але він міг розраховувати, що завоює її увагу в майбутньому. А вона не оцінила його відданості, загуляла з мажором. Він був дивний хлопець, той Гоґа Циган.

— Циган — то було його прізвище чи прізвисько?

— Прізвисько! Прізвище в нього було Солончак, воно було написано на їхніх дверях. Він був дуже кремезний, чорнявий, кучерявий, прізвисько Циган добре клеїлося до нього. Він дитиною ходив на милицях, здавалося, буде калікою. Багато часу провів по лікарнях і санаторіях. А потім поступово став просто богатирем. Він мені так і говорив: я багато настраждався в дитинстві, багато думав, багато лежав і не спав. І отримав знання, що маю оберігати білу панну.

— Він ужив саме ці слова: отримав знання?

— Як же він сказав? Він сказав, здається так: і до мене дійшло! Я багато думав про сенс життя, і до мене дійшло, що моя задача — оберігати білу панну. А вона пішла чорт знає до кого, якби справді до рівного.

— Він так і казав тобі, коли ви зустрілися через десять років?

— Так, Олеже. Я дуже добре пам'ятаю ту зустріч, то було несподівано дуже яскраве враження мого життя. Тільки-но я зустріла Гогу Цигана, відчула дурний страх: «Убивця!» Вийшов із в'язниці! Зараз і мене прибі'є! Але ми з ним дуже добре поговорили. Як старі друзі. Мені завжди було його шкода. Тоді він і розповів, як лежав у якихось гіпсах чи корсетах і все думав, думав... Думав про те, що робитиме, коли видужає... Він лежав без книжок, без музики. Так, тоді не було плеєрів, але моя мати, якби зі мною раптом щось подібне, приперла б до лікарні і радіоприймач, і магнітофон, і повно всіляких книжок. А його батьки, ти б їх бачив, такі тупі, ледь уміли розмовляти. Читати, напевне, не вміли, хоча за СРСР була тотальна писемність. А ти знав того Гогу в ті часи? Він тобі розкривав душу, як дядя Рубік?

— Та ні, я його не знав. Але, мабуть, я його кілька разів бачив. Асю, пригадай, якою була Альбіна, коли ти бачив її востаннє?

— Дуже гарна. Білява, біла, аж світилася. Справжня біла панна. Величезні очі, світло-сірі чи

якісь бузкові. І вся якась нетутешня. Вона й дитиною була дуже гарненька, не відведеш очей, недарма той Рубік...

— Рубік, — то інша справа. Він отримав своє. Невдовзі після моєї з ним розмови він помер. Пам'ятаю, як ламали двері поверхом вище, коли він пролежав уже кілька днів. Але зараз я хочу, щоб ти повернулася в давніші часи, ще за Союзу. Ми з тобою ходили в цьому житті паралельними шляхами, тому й не перетиналися. То чи пам'ятаєш ти бар неподалік від бібліотеки, коли тролейбус піднімався вгору, у бік Хрещатика? За Союзу барів у Києві було небагато, навіть у середмісті.

— Звичайно, пам'ятаю! Він іменувався «Львівський». Не «Львівська брама», той був на Львівській площі, а там, де ти кажеш, ближче до Лук'янівки, був просто бар «Львівський». Тоді в Києві все найкраще було «Львівське». Я там багато разів сиділа в студентські роки. Усе тягло в рідні місця. Там були коктейлі з коньяком, мені особливо подобався коктейль «Янтар». Так було класно, але іноді так тупо вривалася радянщина! До коньяку могли дати не шоколад, а цукерку батончик. І за столик могли підсісти чужі люди. Мої діти не вірять, що таке справді було.

— І я там сиджував. І також, бувало, сідав за чийсь столик, і до мене підсідали. Адже я нерідко приходив туди сам. А може, я колись підсів і до тебе за столик?

— Я не пам'ятаю такого...

— А ти пам'ятаєш офіціантку з того бару? Напружся, Асю, молода пам'ять цупка, щось має виплисти з підводних печер...

І я згадую той напівтемний бар, і смак тих коктейлів із коньяку, шампанського й лимонного соку, і обличчя тих, із ким я сиділа в тому барі. Любила столики під стіною більше, ніж біля вікна. Любила дивитися на шинквас, як мерехтіли в напівтемряві пляшки. Справді дуже не любила, коли хтось був змушений підсісти за наш столик, бо вільних столиків після восьмої у барі «Львівський» справді не було.

— Олеже, а хіба там були офіціантки? Ми ж самі підходили до шинквасу, замовляли й брали собі напої.

— Саме так. Але забирала брудні келихи молода дівчина. І її можна було попросити принести черговий коктейль. Невже не пам'ятаєш?

— Значить то була не офіціантка, а прибиральниця в барі! То чому я маю пам'ятати прибиральницю? Тобі запам'яталась якась жінка, але не мені.

— Якщо ти справді була завсідницею того бару, то цілком могла запам'ятати її....

І раптом з-за плеча мого тодішнього хлопця Віті впливло обличчя дівчини, яка збирала на тацю склянки й креманки, витирала ганчіркою столики. Так, згадала, дуже гарненька, хрестик на ідеально білій шкірі, у радянські часи хрестик

завжди привертав увагу. Стрижка «гарсон», пишне підкручене вгору пасмо над чолом. Чомусь та популярна в ті часи стрижка на голівках офіціанток і продавщиць лежала краще, ніж на розумних головах студенток. І темно-коричнева помада, яка робила дівчину схожою на голлівудського вампіра.

— Згадала! — буджу я Олега, який трохи задрімав, — Згадала те личко! Гарна дівчина, білява, з пишним коротким волоссям, з білою шкірою, аж блакитні жилочки у вирізі блузи. І вульгарна коричнева помада, яка дівчині напевне не пасувала. Вона?

— Вона! А десь вже по десятій за нею приходив чорнявий кремезний хлопець, чекав на неї на вулиці. Я ж був сидів у тому барі до закриття, тобто до десятої. До двадцять другої. У радянські часи «питейні» заклади зачиняли рано.

— І ти хочеш сказати, ніби то була Альбіна? — недовіриливо питаю я.

— Не ніби, а стовідсотково. Стопудово, як казав мій син.

— Мій теж так казав... Але ж то була зовсім інша дівчина! Цілком банальна красуня! Не було й близько неземної краси Альбіни! Ти знаєш, Олеже, вона мені одного разу дуже привітно посміхнулася, привіталася, спитала, ну як ти? Я її не впізнала. Відповіла односкладово, так, привіт, усе нормально, а тобі, мовляв, яке діло?

— Тобто, ти її навіть не впізнала...

— Так, навіть не впізнала! Вона зрізала свої коси, і весь час та темна помада. Але я не могла б не впізнати Гоґу Цигана. Та й він би гукнув мене!

— Він приходив за нею, коли бар вже зачинявся.

— Ми бувало, засиджувалися до закриття! Можу пригадати, таке було не раз!

— Але вона ніколи не йшла із закриттям. Завжди затримувалася чи не на годину. Певне, мила підлогу після відвідувачів. А він на неї чекав, і мені жодного разу не вдавалося перехопити її!

— Олеже, але ж ти був із вищою освітою! А такі не упадали за прибиральницями з барів, яким б гарненькими ті не були!

— А в мене прокинувся азарт мисливця: уполювати лань, яку оберігає сильний самець! Але запав я на неї не просто так, а саме тому, що впізнав малу Альбінку! То була для мене не офіціантка, і не прибиральниця, а загадкова дівчинка, яка виросла.

— То ти бачив і того мажора, якого уподобала нещасна Альбіна?

— Бачив. І ти його зараз бачиш. А може й не бачиш, але лежиш із ним в одному ліжку. То був я, Олег Василевський власною персоною.

Олег таки зміг мене здивувати. От звідки в нього такий інтерес до Альбіни! Несповідимі шляхи Господні, єдине що можна сказати у відповідь на це.

Ми довго мовчимо в темряві.

— А хіба ти був мажор? — нарешті знову заговорила я.

— У мене був «Запорожець», батько подарував на закінчення КПІ, точніше, віддав свій, купив собі «Москвича». І гроші були, бо я не лише працював, а й мав різні підробітки, наприклад, робив заочникам контрольні з теоретичної механіки. І ще не був одружений. Тобто за совковими мірками був мажор. Своєї хати, правда, не мав, але хто її тоді мав?

— Олеже, а як же Гога не впізнав тебе? Він би сказав мені тоді, хто, власне, збив Альбіну з праведного шляху... А втім, так, так, пригадую, він ще був по лікарнях, коли ти ходив до Валюлі. Ви розминулися.

— Але тоді, коли я сидів у барі «Львівський» до самого закриття, ми вже не розминулися! Я ніяк не міг підклеїтися до Альбінки, хоча декілька разів, як ідіот, стирчав під баром чи не до одинадцятої. І одного разу, коли вона мені принесла черговий коктейль, я сказав їй, що я нарешті хочу зустрітися з нею, щоб вона кудись відпровадила свого охоронця. Якимось сьомим чи восьмим почуттям я відчував, що то не її хлопець, а якийсь інший тип зв'язку. І вона сказала, що він скоро бере вихідні, їде на кілька днів на село копати картоплю. Я не зваблював її, говорив, що хочу поговорити з нею про чорну холодну воду, про яку вона розповідала мені тією зимою, і вона ставала серйозною, і казала, що неодмінно розповість. У мене була інша мета, ніж крутити роман з офіціанткою, себто з прибиральницею, хоча все вийшло саме так. Бо мені

саме підвернулися джинси, до речі, фірми *Super Rifle*. У нас на кафедрі один узяв для своєї дочки, якій не підійшли. І я їх узяв для неї й прийшов із ними в бар у перший же день, як Гога зник.

— То таки правда був подарунок мажора! Я пам'ятаю, що таке були фірмові джинси в радянські часи! П'ять звичайних стипендій! Чотири підвищені!

— Я сказав Альбіні, що то для неї. Вона відразу зраділа, сказала, що розплатиться в три етапи, адже в радянські часи добрі джинси навіть дістати — то вже була велика послуга. Я сказав, що це подарунок, але треба поміряти. Сказав, що ті джинси будуть її, якщо вона дозволить мені самому одягти їх на неї. І вона після роботи привела мене до вашого будинку, і завела мене до вашої хати на другому поверсі.

— О Боже! Чого тільки не буває в цьому житті! Наш будинок стояв порожній кілька років по тому, як ми з'їхали. Альбіна з матір'ю, здається, навіть там якийсь час жили, так би мовити незаконно. До речі, багато моїх давніх друзів жило в Києві в будинках під знесення! По кілька років!

— А в ті часи, які я зараз пригадую, її мати кудись зникла, а сама вона жила на квартирі десь неподалік, мене не цікавило, де вона жила, цікавило лише, де «поміряти джинси». То вона привела мене до вашого виселеного будинку, і ми кохалися з нею на ліжку твоїх діда й бабусі.

— Так, ми лишили мало не всі старі меблі на старій квартирі, бо їх не можна було винести, не

розбираючи, сходи б зламалися. А якби те ліжко все-таки хтось розібрав на складові, то ніхто б не взявся його зібрати. От бабуся й лишила своє священне шлюбне ложе для випадкових статевих зв'язків різних декласованих елементів.

— А я позбавив Альбіну невинності на ліжку, де, очевидно, свого часу твій дід зробив жінкою твою бабуся.

— У них це було зовсім неправильно. Коли бабуся вже була дуже близько до переходу за межу, вона раптом ненадовго вийшла з маразму й знайшла за потрібне розповісти мені, що вони з Льовкою кохалися ще в дитячому будинку. Олеже, вона розповідала мені та-акі цікаві моменти! Невідомо, чому діду з бабусяю треба було так митарити нещасну Валюлю, коли та завагітніла на першому курсі! Краще б навчили її засобам запобігання, які самі знали дуже добре. А ліжко на Лук'янівці з'явилося по війні, коли їм дали ту квартиру, де народилася й моя мати, і я, куди ти ходив вчити англійську мову. Дід працював на заводі Артема, а бабуся працювала бухгалтером у трамвайному депо. Усе життя наше крутилося на Лук'янівці.

— А я в тому помешканні зробив жінкою Альбінку. І ти знаєш, Асю, я б і не здогадався, що виконав аж таке. Ні до того, ні по тому в мене цнотливих дівчат не було. Вона не поводитися, як якась недотика. Але... коли все сталося, вона попросила в мене носовичок, я відразу дав їй, витяг з кишені своїх

джинсів... вона приклала туди... а потім показала мені кров. Сказала, що забере це собі, а мені купить нову чоловічу хусточку.

— То, може то були місячні?

— От вже це я бачив багато разів! Ні, то була саме зруйновна цнота, на яку світив повний місяць з вікна.

— Так, у бабусину кімнату завжди світив місяць... Як над Вавилоном, над його садами...

— І над тим, що буде з нашими синами... Був кінець вересня, коли Діва переходить на Терези. Вона забрала з собою в сумочку ту хустку, я ще подумав, навіщо? Я через багато років прочитав переказ одного тантричного тексту про кров.

— А вона таке читала ще тоді?

— Не читала, але знала це без читання.

— Значить, вона сприйняла тебе, як судженого?

— Певне, вона схибила.

— Але ж тобі не відібрало, як Рубіку!

— Як ти можеш знати, ще й досі щось лишилося. І я не брав її силою, то була її добра воля. Це все було дуже емоційно, дуже хвилювало нас обох. Але в цьому всьому був дуже земний, дуже матеріальний підтекст: неординарна дівчина віддалася мажору за джинси — і стала ординарною. Так, «мажор» закохався, але її за суджену аж ніяк не сприймав. Я й жодного разу не намагався поговорити з нею про те, про що так кортіло поговорити відтоді, як знав її дитиною. Я тащився від її краси, і це, загалом, нор-

мально, мені було двадцять п'ять років, їй двадцять. Ти бачиш, як вона довго лишалася незайманою? Для її середовища, для її походження, то було неймовірно. Вона берегла себе, але не для мене...

— А джинси хоча б їй підійшли?

— Підійшли! Сіли на її сідничку і на її ніжки, як на неї шилися! А яка вона була в тих джинсах топлес! Ті кілька днів ми зустрічалися щодня, і вона весь час була в них. Вона брала вихідні в барі, я домовлявся в себе на кафедри, що в мене важливі справи, і цілі дні катав її на своєму «Запорожці» по Києву. Боже, яка в той рік була осінь! Яке падало листя, які сяяли зорі! Дні були теплі, сонячні, але ночі, ночі були страшенно холодні. Ми кохалися щовечора у вашому колишньому житлі, а потім пізно вночі я проводжав її до будинку по вулиці Студентській, де вона ночувала. Вона тікала від мене біля самого скверика, бігла вбік взуттєвої фабрики... А одного дня Гоґа викопав картоплю й з'явився просто у вашому помешканні на другому поверсі...

— Олеже, — схвильовано питаю я, уся до космічного дрожу в потилиці вражена останнім розділом історії Альбіни, — якщо все було аж так серйозно, чому Гоґа не вбив тебе?

— Я кричав йому те саме. Я трусив його з усієї сили й кричав: чого ти мене не вбив, кретин?

— То виходить, ти бачив, як він її вбивав?

— Не бачив, бо було темно! Ми сиділи на вашій кухні на порепаній софі, з якої лізли пружини.

Електрики не було, ми запалили свічу, накапали стеарину на підлогу, приліпили її там. Води теж не було, і з туалету, який збудував твій дід, смерділо, але не сильно, бо було дуже холодно. Ми недавно кохалися на койці твоїх предків по материнській лінії, але вже відійшли від кохання. Я збирався вести її на Студентську, як робив це щовечора, але чомусь саме в ті хвилини відчував страшний сум від того, що все відбувалося так банально, так по-земному, що я так і не розпочав з Альбіною тієї розмови, заради якої збив ту дівчину з її шляху, й нічого не запропонував їй навзаєм. Я пам'ятаю кожне своє відчуття, кожну свою думку того холодного, ясного осіннього пізнього вечора.

— Було б дивно, аби забув.

— Віяв вітер, гриміла розбита покрівля, трамваї сповзалися в парк на ніч... Тому я й не почув кроків на сходах, почув тільки як відчинилися двері.

— А ви не замкнулися?

— Замок з дверей хтось викрутив. У нас не було іншого місця, куди можна було б піти. У «Запорозці» цим зайнятися не можна, потрібна бодай «Лада»... А побути наодинці хотілося, хоч убий! От одного з нас і вбили... Хтось на мить освітив нас кишеньковим ліхтариком, коротко, наче блискавка при страшній грозі. Побачив, те, що хотів, і зробив свою справу. Ударив її по голові ребрами рук, і вона вмить померла, певне, знав, як вдарити. І не тікав. Я перелякався, зрозуміло... але коли все второпав, то відчув якийсь гормональний напад мужності...

схопив свічу в руки, підніс до його обличчя, отримав підтвердження, що то саме він. Я не знав його імені, лише нещодавно довідався від тебе. Він не тікав. І не опирався, хоча був напевне сильнішим за мене. Коли я почав трусити його, кричати, чому він не вбив мене, він сказав, що якби я намагався взяти її силою, він би вбив мене. А вона сама, по добрій волі. Сказав, щоб я його вбив. Що це полегшить її посмертну долю.

— Так і сказав?

— Може не зовсім так, але дав зрозуміти: як ти мене вб'єш, їй буде легше ТАМ. Я посвітив свічкою в обличчя Альбіни, а він — своїм ліхтарем. Вона вмерла, без варіантів, і на ній були ті джинси *Super Rifle*, чорний светрик і хрестик на ланцюжку. Я багато разів подумки вертався туди, а раптом вона не вмерла, просто знепритомніла! І починав прокручувати все те, і згадував її скляні розплющені очі, і те, як вона вмить задубівала, за півгодини вже не можна було розігнути її руки. Ну, ти ж ховала родичів, знаєш, якими стають померлі.

— Мати померла в лікарні, я не знала цих проблем. А бабуся — удома, спустивши ногу з ліжка. Я розумію, про що ти.

— Гога сказав, що я можу викликати міліцію, якщо хочу. Але тоді я повинен буду давати свідчення, до чого я, вочевидь, не готовий. Схоже, він зневажав мене, коли я не схотів або не зміг його вбити. Я пішов. А він лишився з Альбіною. А ваш закуток саме тоді наступного дня оточили парканами, мовляв, будуть

зносити. Більше я нічого не знав про ту справу. Я жодного разу відтоді не заходив у бар «Львівський», і мені чомусь стало легше, коли через кілька років він закrywся. І ще довго я не ходив на Лук'янівський ринок, який існує й досі... До речі, Гоґа Циган не казав тобі, чи він сам зізнався у скоєному?

— Не казав.

— Про те, що він відсидів за те вбивство, я довідався тільки від тебе. Я ж не мав ніяких кон-тактів серед тих, хто міг щось знати.

— А я почула про вбивство Альбіни й про те, хто її убив, пізньої осені того ж року від матері Тасі Ковалець — сама Тася вчилася у Москві. Їхній дім ще довго стояв після того, як наш закуток зрівняли з землею, бо то був добрий міцний будинок, таких у нашому місті багато ще лишилося, це окраса нашого міста, його сутність. Але і його знесли, бо він заважав станції метро. Пам'ятаю твої слова про привидів минулого, коли ми зустрілися вперше під склепінням цієї самої станції. Ти мав усі підстави говорити так. Тебе бентежили не тіні Валюлі Львівни чи Альбіни-малолітки...

— І вони також, але завершення тієї драми найбільше... Асю, я часто буваю на станції метро Лук'янівка, але щоразу, не повіриш, щоразу, підходячи до сучасної невиразної споруди відчуваю легку пропасницю від дотику тіней минулого. А скільки років калатало аж до стукоту зубів!

— Так, розумію, тебе наша слобідка свого часу зачепила дуже глибоко... А знаєш, Олеже, хто був моїм першим?

— А я його знаю?

— У тому то й справа. Це був Гоґа Циган.

Тепер і мені вдалося здивувати Олега.

— І це було до того, чи по тому?

— До того.

— Отже, дівчинка з порядної родини стрибнула в гречку значно раніше, ніж офіціантка Альбіна?

— Це сталося, коли Альбіна ще була в інтернаті чи на селі, до речі, а де вона була? Її мати заслала настільки далеко, що вона не з'являлася й на вихідні. А мені вже був потрібен ліфчик, і не нульовий розмір. А моя мати стала перевіряти мої труси, і кричати, що в мене через мої нахили ніколи не буде хорошого хлопця, що мене всі зневажатимуть, як Альбіну та її матір, що в мене провалиться ніс, що на мене всі будуть плювати. Не знаю, що з нею тоді коїлося, що зі мною. Треба було щось робити. То ж я побачила Гоґу Цигана вперше без милиць. Він підхопив мого портфеля, поніс його, мимоволі схопив мене за руку... Ми кілька разів зустрілися в його домі теж, до речі, восени, коли його батьки поїхали на село копати картоплю. Це було вдень, коли ніхто не хвилювався, що дитини немає вдома. Моя мати в гріб лягла, не знаючи, хто був моїм першим, вірніше, не хотіла знати. Бо в той час я їй кричала, що зустрічаюся з Гоґою-інвалідом із сусіднього подвір'я, що ми вже все робимо. Це було

для неї нереально, усе одно, ніби я «все робила» з якимось дядьком з базару, що возить продавати картоплю. Але вона таки відчула якусь потойбічну тривогу. Узяла всі трудові грамоти й медалі діда Льови й бабусі Олени і з тією ж відчайдушністю, з якою я пішла до Гоги, вона рушила в райвиконком і зуміла добитися, щоб нам дали двокімнатну квартиру на Сирці. Ми нарешті виїхали з того базарного закутка. А Гога Циган був добре обізнаний в тих ділах... Коли ми перетнулися тоді, після того, як він відсидів, ми й ці справи згадали. Він казав, що його розбестили дівки по лікарнях та санаторіях. Я казала йому, що мої наступні були гірші за нього, і то була правда. Щоправда, з Гогою я соромилася ходити по вулиці, навіть не пішла з ним в кіно до Клубу трамвайників, куди він мене запросив. Він це відчув, і ми перестали зустрічатися. Хоч білу панну ми могли оберігати з ним разом. Але не склалося. Та під кабінетом гінеколога у студентській поліклініці я гордо ставала в чергу для жінок, а не для дівчат і згадувала Гогу добрим словом.

— Ну ти й даєш! Молодець! Зробила, як схотіла! На зло матері!

— Так, от тільки добре мені від того не стало. З кожним наступним романом я думала: і навіщо мені воно було потрібно? Краще б сиділа сама, читала книжки. У мене їх було багато...

— Кого, книжок чи романів? — питає Олег, а мені хочеться змінити його іронічний тон.

— Але з усіма було погано! Тільки з тобою мені нарешті добре!

Олег у відповідь не каже нічого, але по тому, як він пригортає мене, відчувається, що його схвилювали мої слова. Ми довго мовчимо, нас трусить пропасниця нашого минулого. Чи могло воно бути спільним? Нарешті Олег заговорив:

— Чому я не звертав увагу на тебе, коли ти сиділа в барі «Львівському» з коктейлем «Янтар»? Чи ти завжди бувала там із якимось хлопцем?

— Та ні, частіше з дівчатами з університету. Але іноді з Вітькою, і таке бувало. Але ж ти запав на прибиральницю Альбіну! І не звертав уваги на дівчат у барі.

— Це правда, що вже брехати?

— І вона ж не для тебе почала так вульгарно фарбуватися, Гоґа казав, що це почалося раніше, що він не знав, як змусити її припинити бути такою, як усі. Навіть якби не ти зі своїми джинсами *Super Rifle*, невідомо, чи зберіг би її Гоґа Циган до зустрічі із судженням? Та й чи був для Альбіни той суджений?

— Але ж ти кажеш, Гоґа Циган був нічого пацан? — Олег повертається до свого звичного тону.

— Він був такий добрий, такий співчутливий, просто дивовижно, але ж інтелектуальний рівень... От я й зраділа, коли побачила їх разом: Альбіні, яка майже не ходила до школи, не читала книжок, ніколи в театрі не була...

— А ми збиралися з нею піти на балет «Жизель», до речі. І навіть квитки до Театру опери й балету

був узяв. На той день, коли в неї мав бути вихідний у барі. Вони довго лежали в одній з моїх чорних книжок.

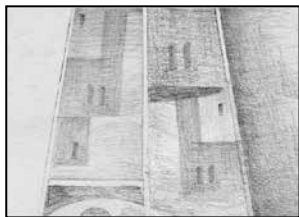
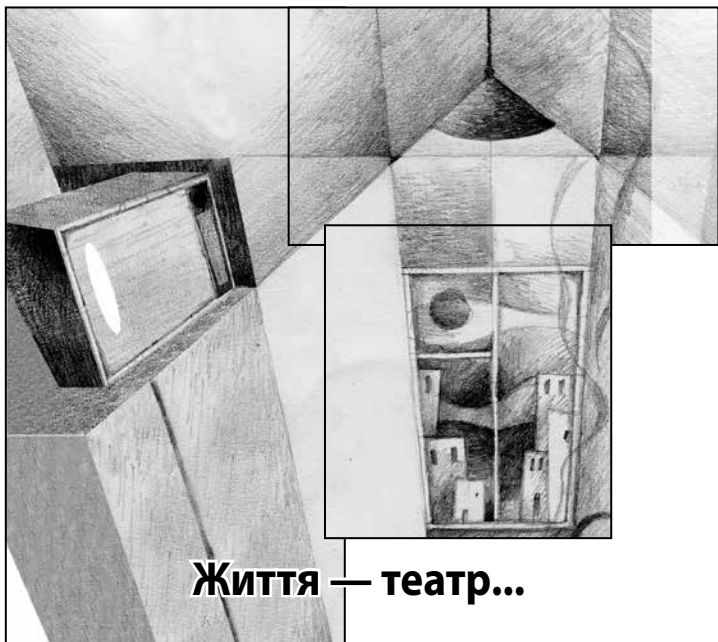
Звичайно ж, ми з Олегом говорили не лише про Альбіну. Але це загадкове миле створіння таки поєднало нас! На радість своїм дітям я «з речами» перебралася на Лук'янівку до Олега. І ми почали знайомитися з дітьми одне одного.

— А ти шкодуєш, що ми запізно зійшлися! — знову жартує Олег, — Якби це сталося раніше, довелося б знайомитися з батьками, себто, як казала твоя подруга, з матьками!

Власне, з татусями ми також познайомилися, себто з батьком Олега і з моїм, який вплив із небуття незадовго до смерті моєї матері, вірніше її загибелі. Валюлю збила машина, коли вона самовіддано бігла до школи, несла моєму синові, уже старшокласнику, забутий удома бутерброд. Ми відвідали й цвинтарі: Берківці, де лягла моя мати в ногах у діда й бабусі, і Лук'янівське, де влаштувалася на вічний сон матуся Олега. Вона померла від раку горла, бо протягом усього життя дуже багато кричала.

Ми не мали уявлення, де поховали Альбіну, чи збереглася могилка. Ми збиралися пошукати Гогу Цигана, себто Георгія Солончака. Але потім вирішили цього не робити. Зрештою, життя й смерть Альбіни — то велика таємниця, якої нам ніколи не розгадати.

І рукавички забуті в телефонній будці
і чорні вулиці та вічні ліхтарі
і шум автомашин і крики їхніх сирен
і думки що їх навіює вітер і швидка хода
і добрі й кепські прикмети
і передчуття що справдились або не справдились
і щось підтвердили або спростували
і будинок що стояв тут і було спокійніше
і підворіття й подвір'я і світло у вікнах
і все це вечірне місто
все проллється дрібним дощем
і не залишиться нічого
тільки невиправдано велика туга

Ці дві жінки сиділи в цій кав'ярні настільки часто, що їх усі впізнавали.

— Вам подвійне еспресо, як завжди... а вам капучіно, також, як завжди... До речі, у нас сьогодні дуже смачний струдель з вишнями, і сирник, як у Львові...

Жінки сиділи у кав'ярні довго, тож черга доходила і до струддя, і до сирника. Платила завжди одна з них, і офіціанти, звичні, що жінки, зазвичай, платять кожна за себе, уже давно не питали: «Вам рахувати окремо?», а несли рахунок білявій. Уважалося, що білявка мала на кілька порядків більше грошей; вона — дружина заможного чоловіка. Попервах чорнява впиралася, вона, зрештою, працює, на чашку кави має. Проте білява наполягала, і чорнява погоджувалася.

Їхні зустрічі відбувалися в ті дні, коли молодша дитина білявої, народжена вже в багатстві, товклася в Центрі гармонійного розвитку дитини. А чорнява була театральним критиком, для неї і життя, і робота починалися ввечері, тож уранці вона могла пити стільки кави, скільки їй хотілося.

Говорили вони про різне, і їхні розмови не завжди були значущими. Говорили і про погоду, і про одяг, і про взуття, про все, про що говорять жінки. Білява скаржилася, що з віком усе важче ходити на високих підборах, а так хочеться! А чорнява відповідала, що вже давно не одягає взуття на підборах, навіть на прем'єри, і їй байдуже, що вона не цокає копитами, як інші баби.

— Ти б порадила, що й справді варто подивитися, бо лише даєш почитати свої статті про прем'єри. Я вже забула, де в Києві театри.

— А тебе відпустять? — відповідала чорнява критикеса, яка думкою свого чоловіка, що так само, як і вона, то мав роботу, то не мав, цілком могла нехтувати. Їхня донька вже доросла, як і старша заможної білявки, отже, чорняву ніщо не тримало вдома. А біляву тримали і маленький син дошкільного віку, і чоловік, який, розбагатівши, потроху перетворився на домашнього тирана. А якщо й не на тирана, то на непередбачуваного самовольця: то в нього добрий настрій, то поганий. Він дотримувався переконання, що його дохід, у декілька разів більший, ніж в середньостатистичного українського чоловіка, надавав йому право не

стримуватися й поводитися так, як заманеться. Принаймні з дружиною.

Проблеми з чоловіком білявої були головною темою розмов давніх подруг. А колись же, в ірреально давні часи, Сергій, чоловік чорнявки, уважався набагато перспективнішим, ніж тупуватий Серж, який, одначе, зараз досяг того, без чого вже не можуть ті, хто до цього причастився.

— Так, я вже не можу без Еміратів серед зими і без фіордів улітку. Проте після чергового супу, вилитого ним на підлогу посеред кухні, не хочу ні Еміратів, ні фіордів. І жити на світі не хочу! І коли це почалося, що він став собі дозволяти таке? А я вже не повернуся з дітьми до мами в нашу хрущовку. Вона й не пустить мене, їй там добре самій.

— Та геть не про те йдеться! І не треба вертатися до мами. Треба змусити його знову шанувати себе, і більш нічого! До речі, якщо від нього йти, то не до мами. Ти змогла б відсудити в нього чимало майна — воно ж спільно надбане в шлюбі.

— Це лише в теорії, а якби дійшло до практики, я б не витримала його пресингу й побігла б до мами. Хоча дочка зі мною не пішла б. І вона, до речі, чхає на всі його бздури.

— І ти маєш цьому навчитися! Скільки тобі це повторювати? Він живиться твоїм страхом, хоч і робить це несвідомо.

— Живиться моїм страхом? У який спосіб?

— Я тобі вже пояснювала! Йому стає добре, коли в тобі прокидається почуття страху. Він це відчуває.

— Я наче й не боюся його, але коли вкотре починається таке, роблюся сама не своя. І реагую на все, можливо, і неадекватно. А потім не можу заспокоїтися: як таке можна говорити дружині? Це ж несправедливо! Хочу пояснити йому, що так не можна. А він не слухає! І тоді я думаю: до кого б звернутися, щоб йому розтлумачили: з дружиною, яка народила тобі двох дітей, так не поведуться!

— Скільки разів я тобі пояснювала: то нереальний проект! Ніхто йому нічого не буде тлумачити! З тебе лише посміються, якщо ти будеш когось про таке просити! Не так борються із шизами перегрітих чоловіків!

— А якщо попросити когось із тих, кого він шанує, чиею думкою дорожить? Що він може мати проти мене? Що я не працюю? То він сам десять років тому наполог, щоб я звільнилася! Ти ж пам'ятаєш, я тоді хотіла працювати! Я ж писала статті не гірше від тебе!

— Краще! Тоді ти писала краще! Це тепер я пишу справді добре, бо пишу ще й за тебе!

— А я вже забула, коли була в театрі, фаховий театрознавець! Мені іноді здається, ніби твоє життя... не те що злиденне, але...

— Але без Еміратів і без фіордів!

— Саме так! Що воно значно краще за моє!

— А мені іноді так хочеться до фіордів! Правда! Як мені набрид той Приморськ! Мій родом із курортного міста, чим неабияк пишається. Каже: навіть якщо геть грошей немає, все одно можна

поїхати до моря в дім його батьків. Гадаєш, у мене все гаразд? Думаєш, якщо мужик великих грошей не носить, то в нього не має атавістичного інстинкту бодай раз на півроку грюкнути об стіл кулаком, мовляв, він у домі господар?

— У тебе раз на півроку, а в мене помітно частіше. Я ж тобі розповідала, місяць тому він вибив вікно! Щоправда, умиць прислав майстрів, і вони все полагодили. А мені після такого жити не хотілося три дні! Думала, чому не викинулася з того вікна із нашого вісімнадцятого поверху? Але до нього б і тоді нічого не дійшло!

— Такий експеримент ми ставити не будемо. Дай я закінчу про себе. Я одного дня сказала собі: я хочу зберегти цей контакт.

— Це ти про Сергія?

— Про нього, про нього. Але я знала: ніхто цього мені не зробить. Не ждїть рятунку не від кого! Ні від богів, ні від царів! Ніхто з ним не поговорить, ніхто йому не пояснить, що так із жінкою, з якою хочеш жити, не спілкуються. Чого вони з нами скандалять, ти мені поясни? Ми з тобою цю тему вже не раз проходили. Правильно, вони так поповнюють енергетичний баланс. Тому що ми відповідаємо їм із пристрастю! Коли ми лаємося з ними, то витрачаємо свою життєву енергію, нічого не отримуючи взамін. Після сварки їм добре, а нам погано.

— Не просто погано, а взагалі — повний абзац!

— Тому краще потрахатися! Тоді обом добре! Хороший секс — то енергообмін. А сварки вони

влаштовують несвідомо. Їм стає погано від чогось, і вони думають: що ж робити? Хоча вони не думають, думати — то не з їхнього репертуару. Вони просто роблять те, що вже допомагало. Ти, як застудишся, робиш те, що вже допомагало: п'єш гарячий чай, одягаєш теплі шкарпетки. А коли тобі погано після сварки з ним, телефонуєш подрузі.

— І питаю, чи вона прийде завтра сюди.

— А він, коли йому погано, питає тебе, де ти була сьогодні вранці, чому не полито пальму в його кабінеті, адже ти сидиш удома й нічого не робиш, а пальму, яку його мама подарувала вам на третю річницю весілля, чогось не полила. Хоча ти біжиш поливати ту пальму раніше, ніж уранці йдеш до клозету, це по-перше, по-друге, ту пальму слід поливати раз на місяць, по-третє, його мама вам ніколи не дарувала ніякої пальми, а по-четверте, йому ця пальма абсолютно до дури, просто він запахав до горщика з нею недопалок і той йому смердить, а прибрати ліньки...

Білява починає реготати, хоча їй і не до сміху. У чорнявій помер великий комік, свій монолог вона прикрашає виразними жестами, а її обличчя залишається серйозним. Невідомо чого вона вступала на театрознавчий, а не на акторський.

— То я закінчу нарешті про себе, а потім будемо працювати з тобою. Коли мій контакт питає мене в тональності ля мажор четвертої октави, чому я все в театрі та в театрі, і навіщо мені тоді чоловік, якщо в театрі стільки акторів і режисерів (він, хімік-

технолог нещасний, уважає, що в театрі самі актори та режисери, і що всі вони — чоловіки відповідного віку), то я спокійненько відповідаю, що така в мене робота. І коли він до мене ходив із букетами, йому подобалося, що його дівчина має стосунок до театру, а його букети передарювалися всіляким кирилам лавровим. І чоловік мені потрібен, але лише такий, який любить театр не менше за мене. Якщо він забув — таким був рядок у шлюбному контракті, який ми уклали на гальорці на спектаклі театру Шота Руставелі «Кавказьке крейдяне коло». Він починає сміятися, як ти щойно...

Ця тема з варіаціями виконувалася багато разів над чашечками капучино й еспрессо, над сирниками та струдлями, але, здавалося, їй ніколи не буде кінця.

— Класик сказав: життя — театр. І родинне життя — це також театр. Ти оцінюй як критик, як він бездарно грає свою роль чоловіка. А тобі варто грати твою роль жінки на майстерності, а не на нервах! Тоді ефект буде незрівнянно відчутніший, — укотре повторювала чорнявка.

Та бездарний Серж укотре позбавляв свою дружину всіх життєвих сил, тож сюжети про те, як чорнява критикеса поставила на місце свого хіміка-технолога, здавалося, ніколи не стануть у пригоді її білявій подрузі.

Утім, справжні незворотні зміни — це ті, які визрівають довго. Коли дружина вперше зуміла розсміятися, а не істерично крикнути у відповідь

на чоловікову звичну фразу: чого це його знову чекають із таким кислим обличчям? Ніби він не паше, як той воляра, щоб його бодай десь зустрічали із посмішкою, ти мене чуєш, кисла пико? І як це їй раптом удалося владнати конфлікт без нагнітання енергетики сварки до тої найвищої можливої межі, за якою може настати кінець, усерйоз, не по-театральному? Чому нарешті за знайомою п'есою почав гратися зовсім інший спектакль? Звідки, із яких бездонних театральних архівів прийшли до неї потрібні репліки, які несподівано привели подружжя не до істеричних криків жінки і басовитих оглушливих грюків чоловіка, а потім до ночівлі або його на дивані у кінозалі, або її у гардеробній (незручно, але де можна замкнутися), а навпаки, до нестримного реготу під час вечері й до раннього усамітнення в подружній спальні?

Після інтиму вони весело міркували, як це цього разу не полаялися? І вона необачно відкрилася: це дружина Сергія, моя подруга, пам'ятаєш, ми колись дружили вчотирьох? То вона навчила перекидати енергію сварки в енергію сміху і сексу. Правда? А ти ще бачишся з нею? А я Сергія давно не бачу. А треба було б їх запросити якимсь повечеряти з нами. Так, так, я б щось приготувала! А нащо тобі товктися біля плити? Краще запросити їх до ресторану, посиділи б, згадали молоді роки.

Не відразу звикаєш приходити до норми без такого добре засвоєного й роками відпрацьованого прийому, як родинний бешкет. Сатаніти з дружиною

чоловікові більше не хочеться. Для поповнення енергетичного балансу йому треба щось новеньке. Він згадав ту чорняву подругу. То вона колись дала йому ідіотське прізвисько Серж. Чому Серж? Бо не Сергій. А Сергій — то мій. А ти — Серж. Добре, що вони перестали спілкуватися. І той Серьожа, його давній друг, хімік-технолог нещасний, хіба то мужик? А дружина, отже, спілкується з тією козою?

Він устав серед ночі, вийшов зі спальні, обережно причинивши двері, щоб не розбудити жінку, пішов у передпокій, знайшов її сумочку, відшукав у ній мобілку. Заходився гортати записну книжку. Як же ж звуть ту козу? Света, як це він забув? Света в її телефонній книжці одна, і це добре, а то б іще зателефонував не тій, було б незручно. Але цій козі він іще пояснить, що воно таке, утручатися в чужу сім'ю! Вона буде вчити його дружину, від чого в її чоловіка енергетичні пробої? Попрацювала б, як я! Це не писати її дурненькі матеріали, хто в який спосіб скаче на сцені, як крутить головою чи задом. У нього справжня робота, яка приносить реальні гроші, а не її цирк на дроті!

Чоловік переслав на свій номер координати чорнявої Свети й наступного дня, поки не минув запал, зателефонував їй.

А по тому і він сам, і його білява дружина, і її чорнява подруга Света, коли в них усіх минувся шок, уже багато місяців міркують: і що то за сила, що за потужна енергетика в тих магічних словах: «Якщо ти ще бодай раз... Я попередив!.. Земля під ногами

горітиме!.. Синці з фейса ніколи не зійдуть!.. У чоловіка забудеш, що колись стояло!..»

— А це останнє навіщо? — питала дружина.

— І сам не знаю. Мене несло. Хтось інший у мені говорив. Або інша. Якась погана баба.

— А чому баба? Усе гірше від жінки?

— Так в Біблії написано.

— Яку ти перечитуєш щовечора?

Чоловік замовкає. Дружина не змушувала його проговорити вголос: я винний, я ідіот, я бозна-що накоїв. З неї досить його вибачення на невербальному рівні. Час від часу він неодмінно вертається до того епізоду, то його ініціатива, не її:

— І що за сила в тих словах, скажи мені, чому воно так діє? Вона тобі так і не дзвонить?

— Не дзвонить, — зітхає дружина, — і на мої дзвінки не відповідає.

— А знаєш, що мені бабуся розповідала? Про ці самі слова, як вони спрацювали, але в іншій ситуації.

— Про ці самі?

— Про майже ці самі. Мій дід у тридцять третьому, коли прийшли в їхній двір за останньою торбою картоплі, так і сказав тому комнезамівцю: «Забирайся геть! Якщо ти ще бодай раз... Я попередив!.. Земля під ногами горітиме!.. Синці з пики ніколи не зійдуть!.. Забудеш, коли стояло!» І той більше не приходив! Правда! Поставив галочку, що все забрав. І дід з бабусею вижили. А інші віддавали...

— Ти ніколи не розповідав мені про це! — у дружини виникло жваве зацікавлення історичною пам'яттю роду її чоловіка. Вони починають говорити про інше. Вони взагалі останнім часом більше спілкуються вночі.

Чоловік не змінив ні роботи, ні способу життя, але родинні бешкети стихли. Вона не знає, може, у нього з'явилася якась нова жертва. Проте щойно починає щось назрівати вдома, як вони обоє згадують його ганебний наїзд на Свету. Згадують мовчки, дружина ніколи не нагадує йому словесно: давай, давай, зателефонуй іще комусь, із ким я спілкуюсь, настрахай: якщо ти ще бодай раз... Щоб, не дай Боже, не повернути те, чого пощастило здихатися. А замість того вголос згадує ті ірреальні часи, коли два Сергія підсіли з двох боків до двох дівчат в одному з київських парків над схилами Дніпра.

— Добре знали, як добре привабити двох хлопців, коли поряд сідають білявка й чорнявка! — поринає в ностальгійні спогади чоловік.

— Так, знали, хоча то було цілком несвідомо. Це вже зараз з'явилися стилісти, які прораховують такі ефекти...

— І от як все вдало склалося! Обидва шлюби тривають і досі.

А от дружби розпалися. Хлопці тихо перестали товаришувати, коли один із них розбагатів, а другий так і лишився анахронічним хіміком-технологом. А дівчата розійшлися після відомих подій.

— Так зі мною ще ніхто не розмовляв за ціле моє життя! Хай вона була моєю найліпшою подругою, але скажи, воно мені треба? Щоб якесь мурло мені погрожувало лише тому, що в нього є багато грошей? Якщо вона платила за мої подвійні еспресо, так я тепер маю терпіти будь-яке хамство від її благовірного? Нехай вона сама з ним розбирається! А мене в цю сімейку не вплутуйте!

Цей монолог, який в оригіналі був суттєво довшим і дещо гострішим, скоротивши й послабивши деякі словесні фігури, їй передала спільна знайома, яка погодилася виступити третьою стороною в конфлікті між білявою й чорнявою подругами.

«Вона кілька років вчила мене не реагувати на зопалу сказані слова. І навчила, зрештою, навчила! А сама зреагувала, зреагувала в кращих традиціях прядіння й плетіння грубої ряднини образ і помсти, яка вже в кілька шарів обплела нашу землю, проте й досі плететься, плететься. І чи зумію я пробитися до неї крізь ту ряднину?»

Малий більше не ходить до Центру гармонійного розвитку дитини, він пішов у перший клас. Ліквідували ту кав'ярню, де вони чи не три роки поспіль пили подвійне еспресо й капучино, після чого вона забирала малого із Центру й бігла додому, іноді запізнюючись на обідню перерву. Чоловік рідко обідав вдома й ніколи не казав, буде чи ні, але, якщо його раптом не чекали з обідом, міг зірвати зі стіни полицку з посудом.

— Радій, що в твоїй ситуації не проблема викликати майстра наново прибити поличку. І новий посуд підкупити не проблема, — заспокоювала подруга.

— І ці чашки, які він перебив, мене давно дратували, — несподівано зізнавалася білява.

— Але він нікого не покалічив?

У Сержа, варто визнати, руки ніколи не спрямовувалися вбік волосся чи вилиць. Вибивали шибки, трощили меблі...

— Після таких екстримів він завжди заспокоюється надовго...

— Деякі жінки уміють користатися таким. Уміло підлаштовують зрив полички для купівлі нової шубки...

І вона починала реготати. Яка в неї була подруга! Їй можна було розповісти всі нюанси, які виявлялися саме в процесі розмови, яких вона сама второпати не могла. Коли вона буває біля того будинку, де була їхня кав'ярня, а тепер банк, вона завжди згадує свою подругу, яка зреклася її. Колись подруга вчила її за допомогою яких театральних жестів впливати на чоловіка. А тепер вони з чоловіком гадають, як вплинути на непоступливу подругу.

А ще її чоловік думає, а що воно було б, якби вони із другом Сергієм тоді, ірреальну кількість років тому, сіли біля тих самих дівчат, але по-іншому: він біля чорнявої, Сергій біля білявої? Що від того змінилося б? Він звик до своєї, і навіть любить її. Але в разі перестановки то білява писала б театральні

рецензії за копійки, а чорнява народила б хлопчика, якого немає в його колишнього друга. І яким був би той хлопчик?

А тоді так добре було гуляти вчотирьох, і він справді не знав, котра йому подобається більше. Точніше, так добре було, поклавши руку на плечі одній, дивитися, як друг обнімає другу. Яюсь після чарки горілки він поділився з дружиною тими своїми фантазіями. І їй це сподобалося, і вона пригорнулася до нього. І сказала, що також любила дивитися, як обнімалися його друг і її подруга, і навіть зауважила: він цілував її в щічку саме після того, як Сергій цілував чорняву Свету.

— А може зробити спробу ще бодай раз посидіти вчотирьох? Довідайся, коли буде прем'єра, на якій вона може бути.

— Вона не акторка, лише критик.

— Ти говорила, що вона не пропускає прем'єр.

— Тоді вона казала із гордістю, що завжди буває на найпершому показі. І намагається взяти з собою свого.

— То візьми квитки. Про гроші не думай, бери в першому ряду. А я візьму букет якомога більший і шампанське найдорожче. Є слова, на які, здебільшого, усі реагують однаково, і мудрі, і не мудрі. І є жести, які також завжди справляють потрібний ефект... Як у театрі.

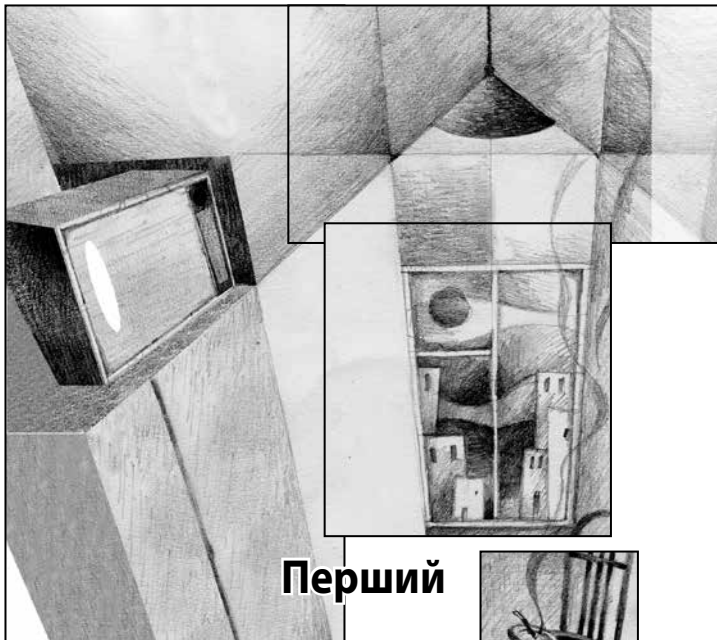
— Театр зараз у пошуках нових форм...

— А життя?

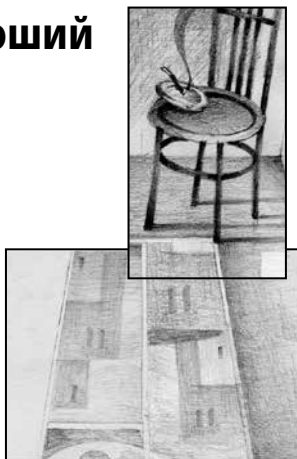
— Життя — театр...

І нині ще триває дивне дійство
Таємного сакрального буття,
Де давні вірші, мов шляхетне військо,
Оберігають вічні почуття.

І кличе неприкасне натхнення
В той світ високих дум і вічних слів.
...Та жодне слово із чужих рядків
Не резонує з плином сьогodenня!..

Перший

Чоловік вже кілька днів ходив похмурий і роздратований, але вона знала: питати не треба. Прийде час, сам усе розповість. То ж звела контакти з чоловіком до мінімуму, більше займалася тим, куди чоловік не втручався. Поки чоловік не вимовив глухо й тяжко:

— Вітька розбився.

Вони з чоловіком заочно знали співробітників одне одного. З його слів вона знала, що Вітька — класний хлопець, молодший на декілька років, дуже привітний, дуже спокійний, дуже надійний.

— І головне, я мав їхати замість нього... — чоловіка прорвало, він почав говорити швидко, намагаючись вимовити за одиницю часу якомога більше слів, ніби компенсуючи своє недавнє похмуре мовчання, — Вірніше, він поїхав замість мене. Вночі! Він водить дуже охайно!

— Ти казав.

— Так! А тут ці неповнолітні мажори ганяли на татових тачках! Прямо по трасі! Він, схоже, намагався об'їхати їх.

— Але він живий? — обережно спитала вона.

— Живий, але... — чоловік махнув рукою, — Сорок переламів різного ступеня! Спочатку його завезли до якогось райцентру, поки встановили особу. Його мобілка також розторошилась, телефонів видобути не було звідки... — чоловік приречено перераховував усі випробування бідолашного Вітьки.

— А зараз він вже в Києві?

— Так, в травматології. Наші в нього були. А я, гроші я дав, і наступного місяця ще дам, а до лікарні до нього знаю, що треба, і не можу!

— Якщо хочеш, я можу піти з тобою, — запропонувала вона.

— Та яке там! Прийти з гарною бабою до молодого хлопця, який не відомо, чи ще матиме колись бабу! Він зі своєю саме напередодні посварився! — люто крикнув чоловік, додавши до останньої фрази ненормативне закінчення.

— Якщо ти зміниш думку й вирішиш, що я зможу внести в цю нелегку ситуацію якийсь позитив, скажеш, — сказала вона і знову пішла займатися собою.

Напередодні вихідних чоловік сказав, що, очевидно, якщо їй не буде дуже тяжко, бо видовище не з легких, якщо вона зможе, то він був би радий, якщо вона складе йому компанію.

То ж вони разом поїхали в лікарню до Вітьки. Чоловіча травматологія зустріла слабким запахом сечі та міцним духом хлорки та горілої казенної каші. Але чомусь на перший погляд було не так страшно, як уявлялося. Напевне, вночі сюди справді приходить диявол в усіх своїх проявах у вигляді фатального безсоння та нестерпного болю, який не тамує жодна ін'єкція. Але поки спокійно. Хворі на своїх металевих койках здебільшого сплять або лежать нерухомо з заплющеними очима, ледь погойдуючи гирями витяжки.

Чоловіки менше спілкуються між собою, подумала вона. То жінки не закривають рота і якимось полегшують душу.

Вітька не спав. Він знайшов сили посміхнутися їм.

— А ти молодець, тримаєшся, — каже чоловік трафаретні слова, які, вона відчуває, йому противно так розмовляти, але він ще не може втрапити в нефальшивий регістр. Треба йти йому на допомогу.

— Дуже рада з вами познайомитись. Чоловік багато розповідав про вас. Ви напевне видряпаєтесь, Вітю. Дозвольте присісти біля вас? Але біля вас тільки одна табуретка...

— Візьміть ще мою, в мене нікого нема і не скоро хтось буде, — сказав хтось із койки біля вікна, і той голос видався їй знайомим, але щоб згадати, де вона чула той голос, треба було зосередитись. А поки треба приділяти увагу потрошеному Вітьці.

Чоловік приніс другу табуретку, і вони просиділи у Вітьки мало не дві години, і то було серйозне випробування. Інші хворі прокидалися, стогнали, скрикували, недоладно втручалися до їхніх розмов, просили кликати санітарку, яка безкоштовно не йшла, а гроші під подушкою були не в усіх. Вітька з усіх сил намагався показати, що він тримається. Адже, хоча його всі чотири кінцівки переламані в кількох місцях, Бог його таки беріг, бо хребет в нього непошкоджений. Так, в палаті багато людей, і в багатьох ще й травми голів, що найтяжче. Але той, хто лежить біля вікна, запропонував табуретку, з ним вони іноді ведуть вночі якісь дивовижні розмови. А в нього справи ще гірші. В нього цілі руки-ноги, проте проблеми з хребтом. Але скоро того, що лежить між ними, випишуть, то ж вони лежатимуть поряд і їм буде легше спілкуватись.

Медсестра вкотила до палати столика на коліщатках, сказала, що прийшов час процедур. Вони стали прощатися.

— Дуже хочу потиснути тобі руку, та не знаю, як — сказав чоловік, підводячись. Вітька сказав що в ескімосів є звичай тертися носами, а його ніс на щастя, цілий. Потім Вітька захотів поговорити з нею. Чоловік сказав, що чекатиме в коридорі. Вітька дав їй телефон своєї дівчини, з якою посварився саме перед аварією. Сказав, що довіряє дружині свого друга, що вона зуміє сказати саме те, що треба. А там, як Бог дасть. І, коли вона попрощалася

з Вітькою, хворий біля вікна попросив повернути йому табуретку. І той чоловік неймовірно привітно посміхнувся їй і задьористо підморгнув, що погано узгоджувалось із контекстом тої страдницької палати.

Наздоганяючи чоловіка в лікарняному коридорі, вона згадала його. От же як все склалося! Колись мені здавалося, що його обличчя ніколи не зітреться з пам'яті. Але ж стерлося, впізнала не відразу. Все сталося саме так, як він казав. Вже багато років я майже не згадую його, а, як згадую, то лише ніжно посміхаюсь. А тоді...

А тоді їй було вісімнадцять років. Вона вчилася на другому курсі й пішла вечорами працювати. Дуже хотіла купити стильне осіннє вбрання: довге пальто, велику яскраву хустку, дзвінкі чобітки на підборах. Мати сказала: облиш роботу, працюватимеш, коли закінчиш університет. І купила їй і довге пальто, і стильну хустку, і чобітки. Не раз повторила: купує це на останні гроші, але чого не зробиш для єдиної дочки. Аби лише доня вчилася, не працювала бозна де, як дівчата з поганих родин. Але за той місяць, поки працювала, єдина дочка встигла познайомитися з ним.

В один день він увірвався в її життя: дорослий чоловік, дотепний, але не вульгарний, що, загалом, є рідкісним поєднанням. Він якимось так розмовляв із нею, що вона забувала малий досвід спілкування з протилежною статтю й говорила все, що хотілося

сказати. То було дивовижне почуття: йому також було з нею цікавою. А скоро прийшли всі інші дивовижні почуття.

Його неможливо було уявити поряд з нею в студентському товаристві, вона мовчала про нього, хоча дівчата розповідали про своїх хлопців все, що можна й що не можна.. Він був хоча й стрункий, проте лисуватий, виглядав цілком на свої тридцять п'ять. Те, що було між ними, не називалось ніякими словами. В неї був дорослий друг, з яким вона зустрічалась наодинці, от і все. І хай це триває. Так, це одного дня скінчиться. Але їй не хотілося думати про той день. А може, а може... в них складеться по-іншому... Дурні мрії дурманили голову, вона ніколи не додумувала їх до кінця, в неї не було життєвих планів, але була велика доросла таємниця.

Вона жила з матір'ю, бо була киянка й не мала їхати до столиці вчитись в університеті. Якби вона була приїжджа в цьому великому місті, жила в гуртожитку чи на квартирі й пішла б працювати в другу зміну й зустріла його, все було б по-іншому. Але все сталося саме так, і в тому, певне, був свій сенс.

Вона не завжди могла додзвонитися йому в офіс, він часто бував на об'єктах. В квартирі, яку він винаймав, телефон було відключено за несплату. Мобільні телефони тоді ще були лише в дуже заможних людей. То ж він телефонував на її домашній. Мати завжди питала: хто це такий?

Чому не ходить в дім? Чому не знайомиться з нею? Ти ще дуже молода, щоб вирішувати сама, з ким тобі зустрічатись! А тим часом її однокурсниці розповідали, що з ними все відбулося вперше в неймовірно юному віці, і їхні матері абсолютно тим не переймалися.

Вони зустрічались в хаті, яку він винаймав разом із кимось іще, вона навіть не знала, з ким саме. Він ніколи не згадував, чи є в нього родина, актуальна чи колишня. Так, він поїхав до столиці зі свого міста, бо не міг там заробити на життя — доля багатьох в дев'яності. Але про це вони також не говорили. Вона бачила його в офісі: там все крутилось навколо нього, здавалося, без нього ніхто не знатиме, що кому робити. Вони ніколи не говорили про поточні справи. Лише про книги, музику, далекі краї. Він багато де бував, а в неї все попереду. А, можливо, вони кудись вирвуться ненадовго разом... І тількино ця думка навідувалась до неї, як вона відчувала нестерпний біль, бо якимось дивом напевне знала: цього ніколи не буде. І не тому, що її мати не відпустить. А тому, що цього не буде. А що буде? Що буде далі з ними?

Отже, він жив не сам, і тому вони бачилися не так часто, як хотілося б. Кілька разів він запрошував її в помешкання, куди його бригада підводила якісь новітні комунікації. Але одного разу в одному з таких об'єктів не було ніяких меблів, і хоча вона йому нічого не сказала, він відчув, що мимоволі образив жінку таким хуліганським дискомфортом,

і більше не запрошував її на свої об'єкти. А ще одного разу він зробив зусилля й розімкнув палкі обійми в темному парку, щоб натхненний політ не завершився дуже жорсткою посадкою. Невдовзі по тому він бездумно прийняв її запрошення прийти до них, коли мати сказала, що поїде провідати бабусю й повернеться ввечері. Хоча за деякими деталями він, як чоловік дорослий і такий, який добре бачить суть буття, міг здогадатися, з яким натхненням вгризалася в її життя її мати.

— Ти певна, що вона не повернеться з півдороги?

— Бабуся й правду хвора, і їхати до неї далеко. Ми кілька разів їздили до неї разом. А тепер вона зібралася сама.

І саме тоді, коли в її домі вони летіли до тих немислимих меж, яких і щасливі коханці не завжди сягають, за дверима кімнати почулися рішучі кроки. А потім почався дикий стукіт: відчини! Чого замкнулась?

Вони з матір'ю жили в комунальній квартирі, то ж вхідні двері замкнути так, щоб неможна було увійти, було неможливо. А під дверима їхньої кімнати мати влаштувала концерт: дует голосу й барабанного бою, на який теж не можна було не реагувати, бо комунальні сусіди дружно зарипіли дверима своїх кімнат, щоб розібратися, що ж відбувається?

Він рішуче відчинив двері кімнати, не одягаючись, не затуляючись.

— Молодий чоловіче, одягніть штани! — заперещала мати.

— Ви, здається, все підлаштували саме для того, щоб побачити мужчину без штанів, — спокійно відповів він.

— Я повернуся за п'ять хвилин, щоб вас тут не було! — закричала мати, тікаючи до комунального туалету.

Він швидко одягся й пішов, не глянувши на неї. А вона лишилася в хаті, і в голові промайнула думка: навіть з вікна не кинешся, третій поверх, тільки переламаєш хребет, до смерті не заб'єшся...

— Порядні мужчини в такій ситуації кажуть, що дівчина не вийде з дому інакше, як дружиною! А твій втік, як заєць! А ти лишилась зіпсованою на все життя! Кому ти тепер потрібна! Тепер доведеться бігати по абортаріях! А знаєш що таке перший аборт! І він напевне заразив тебе! Як не сифіліс, то трипер вже маєш, щоб ти не сумнівалась! Про це знатимуть всі в твоєму в університеті! Про це завжди повідомляють в деканат! Тебе переведуть на заочний! Будеш вчитися разом з усілякими дурами-учительками, про добру роботу після університету забудь! І про добрий шлюб також забудь! Таких, як ти, тільки мають по туалетах на базарах! Так, щоб билася головою об обісрані стінки, на яких лайном написані непристойні слова! Ось що ти наробила! Я піду в твій деканат! Піду в міліцію! Ти ніколи не будеш нормальною людиною! Я про це подбаю!

Мати виконувала цю ораторію протягом кількох тижнів. Тепер вона згадує ту симфонію з усіма контрапунктами, з усіма *Forte Fortissimo*, з усіма заїданнями на фразі «кого я народила» зі сміхом і зі співчуттям до мами: боже, як їй хотілося жіночого щастя! І як не моглося його здобути бодай у варіанті таємного роману! Але до такого бачення тоді, в той триклятий день, ще було дуже й дуже далеко. І спокуси високих дахів видавалися чи не єдиним порятунком від нестерпного болю, який не тільки жив у ній, але й огортав її чорною щільною лялечкою. За кілька весен з тої лялечки вилетить барвистий метелик з небувалим розмахом крил. Але попереду ще кілька осеней і кілька зим. А тоді було літо. В неї були канікули, в матері відпустка, і жодна з них так і не зібралася бодай на кілька днів кудись поїхати з гарячого міста. Вони налітали одна на одну від ранку до вечора, бо мешкали разом у великій, проте одній-єдиній кімнаті в комунальній квартирі у центрі міста. Іноді вона безрадісно вешталася містом, але на ніч все одно верталася додому, і мати не давала спати вночі, люто питаючи:

— Не знайшла його? Втік і сліду не лишив? Лишив дівку зіпсутою, а сам пішов шукати нову?

Та найбільшою бідою були не материні літанії, а те, що він таки на правду зник і більше не озивався. І саме тому спокуси дахів високих будинків видавалися такими звабливими. У бабусі є сильні снодійні. Але от, їхня знайома, яка, овдовівши,

вирішила вкоротити собі віку, на третій день прокинулася, обригана по вуха, після упаковки барбіталу. А коли летиш з високого даху, головне не зачепитись ні за яке дерево. Відразу головою об асфальт, щоб травма вийшла несумісною з цим нестерпним життям.

Вона пам'ятає, як піднялася ліфтом на останній поверх шістнадцятиповерхівки. По невеличкій драбині піднялася до дверцят на технічний поверх, які були відчинені. Рушила напівтемним приміщенням з низькою стелею. В кутку під стіною біля маленького круглого віконця було облаштовано чиясь любовне гніздечко: постіль на дерев'яному настилі, на бетонній стіні кілька картинок з журналів, в головах балон дезодоранту, кошик зелених яблук, і навкруги конденсована аура таємного дикого щастя усім на зло. Їй стало млосно, от-от він підійде й обніме зі спини, і нема нічого страшнішого, ніж гостре знання: цього напевне ніколи не буде. Вона почала шукати вихід на дах, який також не було замкнено. Пішла пласкою поверхнею, підійшла до краю, зупинилась біля блаженної металевої огорожі, яку легко було подолати.

Її вразила краса міста внизу. Вона згадала, як осіннього вечора вони з ним стояли біля вікна офісу й дивилися на місто, і він сказав їй, що з висоти не бачиш бруду, бачиш лише красу, навіть якщо внизу її нібито й нема. Той офіс був на останньому поверсі радянської висотки на Либідській, площі, яку не

любить ніхто з киян, попри зручне сполучення із середмістям. І ординарні вулиці, будинки й подвір'я з висоти незграбної бетонки виглядали іншими. Тоді він вперше запросив її до себе.

Вона не кинулася з даху шістнадцятиповерхівки. Спочатку все-таки треба знайти його й поговорити. Може, він чекає цього. Знайти його було не так і просто. В офіс вона не додзвонилася. Їй здавалося, що її впізнають і не кличуть його. Вона боялася йти в ту квартиру, яку він наймав. Але серпень кінчався, скоро почнуться заняття, тоді шукати його буде значно важче. То ж вона пересилила себе, пішла туди, на вулицю Дружби Народів. Було страшно почути насмішки тих, з ким він жив, іще страшніше було застати його з жінкою. Але дзвонити в двері потреби не було. Вони були відчинені, в хаті йшов ремонт, їй сказали, що мужики з'їхали. Куди? Ви не перша питаєте. То ж вона зробила ще одне зусилля й пішла в офіс. Її не впізнали, всі працівники нові. Секретарка сказала їй, що він на об'єкті прямо в центрі міста, пояснила, де саме. Там вона й відшукала його. Зупинила його на вулиці, на розі Прорізної й Володимирської. Там і відбулася їхня остання розмова.

Був спекотний день. Він був у розстебнутій сорочці, і бажання пригорнутись до його грудей завдало страшного болю.

— Як твої справи? — спитав він тепло, але дуже стримано.

— В мене затримка, — несподівано сама для себе збрехала вона, так захотілося за будь-яку ціну бути з ним.

— Це неправда, — твердо відповів він, — якщо ти була тільки зі мною, цього не може бути.

— Може, то не від цього, в лікаря я не була... Але була я тільки з тобою! — надривно крикнула вона.

— Я розумію, як тобі тяжко. Мені так само, повір мені. Я сподівався, ми будемо разом, поки в тебе не з'явиться добрий хлопець відповідного віку, до якого б я тебе з радістю відпустив. Але вийшло не так. Може, воно й на краще.

— На краще? Я не сплю ночами, я нічого не можу читати, літери тікають, я не можу їсти, весь час нудить, тому й подумала... я вже двічі піднімалась на дахи висоток, я не придурююся, це правда! А ти кажеш, на краще!

— Скажи... — він замовк, дивлячись кудись над її головою, а потім заговорив знову... — скажи, а як би ти відреагувала, якби моя мати вистежила мене, як твоя — тебе? Тобі б це сподобалось?

— Не сподобалось! Але то була б дурість твоєї матері, а не твоя!

— В першу чергу то була б ознака того, що моя мати не вважає мене людиною, яку сприймають всерйоз, що я дозволяю так із собою поводитись.

— Я правда не знала, що вона може повернутися! Невже ти не віриш?

— Вірю! Аби не вірив, не прийшов би до тебе в той триклятий день! Я мимоволі згадую і початок, і

кінець, і в мене й досі все болить! І наразі я зарікся зустрічатися з маленькими дівчатками!

— Я повнолітня, ти це знаєш! Я працювала у вас!

— Я знаю, скільки тобі років. Мені вдвічі більше.

— Мені байдуже.

— Це я також знаю. Але справа не в тому, скільки тобі років. Справа в тому, що ти ще внутрішньо дитина.

— Я вже майже рік жінка.

— Так, ти мала коханого, але лишилась дитиною.

Це важко, стати дорослою!

— Я можу працювати! Я працювала у вас непогано! Можу перевестися на заочний!

— Але це не значить бути дорослою! Бути дорослою — це коли інші визнають тебе такою! Коли мати визнає дочку дорослою людиною, вона ніколи не зробить такого! Навіть якщо їй не подобається що дочка має мужчину.

— Але ж тут я нічого не можу зробити! Ми лаємося з нею цілими днями!

— Це не вихід, а навпаки, тупик. Ти маєш стати дорослою, і тоді твоя мати мимоволі стане іншою! Тоді і я тобі буду не настільки цікавим...

— Я дуже хочу, щоб ми з тобою бачилися. Хоча б зрідка! Нам було так добре! І тобі також!

— І мені також! Але я не можу зустрічатися з дитиною, розумієш! В мене дуже багато проблем у житті, дуже. Я не можу винаймати окреме житло. Я маю дуже багато працювати. І я не можу брати на себе ще й відповідальність за дівчину-дитину!

— Я нічого не хочу від тебе. Лише знати, що ти в мене є. Як друг...

— У цьому сенсі я завжди буду з тобою. Ти завжди можеш спитати в мене, як бути.

— Але як? Цього разу я шукала тебе тиждень! Порада перестане бути актуальною! Може, даси мені якісь свої координати, я розумію, ти не можеш телефонувати до нас.

— Не треба ніяких координат. Ти просто спитаєш подумки, а я подумки відповім. Дорослі люди іноді так спілкуються одне з одним.

— І ми ніколи не побачимось?

— Можливо, ми колись побачимось. Тобто, ми неодмінно побачимось. Ти будеш в значно кращому стані, аніж я. Я буду для тебе давно пройденим етапом. Ти майже забудеш мене. Тільки проходячи повз ті будинки, які нас мимоволі пов'язали, згадуватимеш мене із ніжною посмішкою. А тепер мені треба йти. І я піду без прощального цілунку, так буде краще!

— Але ж в мене лишилися твої книжки! Давай домовимося хоча б раз, щоб я їх тобі повернула!

— Нехай вони лишаться тобі. Прочитай їх! Напевне прочитай! А тепер прощай. Обернись і поглянь на той бік вулиці.

На тому боці вулиці неподалік від Золотих Воріт стояла її мати. Якщо для того, щоб стати дорослою, треба вбити її, я так і зроблю! Вона кинулась через дорогу мало не під колесо автомобіля. Мати

заверещала. А в її вухах зазвучав його голос, і вона й досі не знає, чи то їй примарилось, чи то він їй гукнув навздогін:

— Нікого не треба вбивати. Хіба що дитину в собі.

В той вечір вони з матір'ю до темряви вешталися вулицями міста й гучно з'ясовували стосунки.

— Стежиш за мною! Як кагебістка!

— А що мені було робити! Ти двічі піднімалась на дахи багатоповерхівок! Я вже думала просити людей на нижніх поверхах виносити на вулицю матраци! Так, я винна, я розбила тобі кохання! Я прийшла попросити в нього вибачення!

— Нікому не потрібне твоє вибачення!

— Боже, що я наробила! Але він до тебе вернеться! Ось побачиш! Я бачила, як він ніжно дивився на тебе! Він навіть боявся торкнутись тебе!

— Тому що бачив тебе! — і вона зрозуміла, чому він, розмовляючи з нею, так поспішав закінчити розмову й дивився не на неї, поверх її голови.

— Ну, хочеш, я піду до бабусі й переночую в неї? Хочеш!

— А до речі, хочу, хочу!

Мати пішла на ніч до бабусі, а вона лишилась сама. Був передостанній день літа. По небу летіли зорі. Вона стояла на балконі, в кімнаті горів нічник, тихо грав магнітофон. Їй було несподівано добре. Вперше від триклятого дня.

Мати повернулася серед ночі.

— Я знала, що він не прийде. Я прийшла заспокоїти тебе. Прийшла, щоб ти не дай боже, не кинулась з балкону.

— Без тебе було так добре, — хотіла сказати вона.

— Мовчи, на все мовчи, — сказав їй він, і в її вухах прохрипів його голос.

— Я лягаю спати, — сказала вона.

— А я думала, ми порозмовляємо, — застогнала мати.

Почалася осінь, стало і легше, і важче. Вона пішла вчитися, мати — на роботу. Університет і відволікав від журби, і посилював її. Навкруги були люди, але нікому вона не могла довірити свою гірку історію. Вона ніби чула реакцію подруг: навіщо тобі той старий, а стала нарешті жінкою, то нормально, більше бувай на вечірках, познайомишся з хлопцем, будеш гуляти, а на маму не звертай уваги! Щоб моя таке утнула! Та я б її вбила!

Легко сказати, вбила б. Вона спробувала поспілкуватися із їхньою знайомою, подругою матері, яка видавалася значно більш адекватною, яка, хоча й була самотньою, але зустрічалась із чоловіками й іноді приходила до них в гості з різними своїми кавалерами. Але нерозуміння з боку матеріної подруги виявилася просто фатальним:

— В тебе така чудова матінка! Як ти могла так образити її! Ти ще для того просто мала шмаркачка! А щоб вести богемне життя, то треба спочатку добре

похлебтати лиха! Спочатку вийти заміж! Витримати такий шлюб, який був у мене! Потім ще один! Потім досягти на роботі того, чого досягла я! А вже потім можна собі щось таке дозволяти! Не раніше!

То ж єдине, що рятувало, це його мовчазні несподівані поради, які проривалися до неї крізь житейську багнюку. Почути їх було нелегко, бо він говорив до неї або в хвилини її неймовірного відчаю, або в хвилини, коли їй вдавалося заспокоїтися й відсторонитись від усього. На щастя, мати пішла працювати, то ж іноді давала їй спокій. Але мати відчайдушно ненавиділа, коли дочка поринала в недосяжний світ потойбічних пульсацій і завжди намагалася рішуче вирвати її звідтіля.

— Знову згадуєш його? Згадуєш оце все? — мати, яка пишалася своєю вищою освітою на стаціонарі, плюс курси підвищення кваліфікації в Дніпропетровську, плюс курси двох іноземних мов, плюс знання шляхетної латини, робила середнім пальцем непристойні жести, імітуючи ту ганьбу, якою порядні люди ніколи не займаються. А потім різко міняла тон:

— Вибач, вибач мене! Але хіба то я винна? Такі вони всі! Твій батько, правда, був не такий! Його ніяк вигнати не можна було! Все ліз! — мати починала ридати. І дочка за нею також гірко оплакувала вже не своє загублене кохання, а той чарівний стан, у який так важко було увійти, і з якого її щойно так брутально вирвали.

Пройшло багато років, поки вона осмислила той енергетичний казус: матері ставало нестерпно, коли їй бувало особливо добре. Саме тоді мати відчувала космічний біль: вона втрачає дочку назавжди, треба щось робити! Вона й робила: із усіх сил доводила доньку до тяжкої істерики, бо тільки це допомагало матері не вбити себе та її. Хай краще плаче, плаче!..
Одного разу він докричався до неї в її ридання:

— Йди з дому! Підводься і йди з дому! Іди в дощ, в холод, інакше ніколи не змусиш поводитися з собою, як з людиною!

Того року осінь була неймовірно тепла. Але й вона закінчилась. І тут вона знайшла своє довге пальто з минулої осені, покряєне чимось гострим, попалене сірниками. Мати зопалу непоправно пошкодила ті її речі, бо на тому вбранні лежала його тінь.

— Вибач! Я ідіотка! Ти тепер замерзнеш! Я зараз їду до бабусі, привезу щось для тебе!

Чоботи на підборах вціліли. Вона одягла чоботи, які ще зберігали торішній шик, і стару незграбну куртку.

— Зупинись! Так іти непристойно! І куди, ти, власне, йдеш?

Була неділя, трохи по обіді. Іди, не зупиняйся, говорив його голос, тобі ще багато разів так ходити!

— Що ж це мамочка твоя знову так розхвилювалась! — крикнула їй навздогін комунальна сусідка, коли вона йшла по коридору до дверей.

Вона пішла по вулиці вгору до Сінного ринку. Була неділя, і люди ще стояли з убогим крамом біля сходів, які вели до тильної частини ринку. Раніше вона ніколи не дивилась вбік тих нещасних жінок, які продавали якийсь посуд, старі валізи, а іноді й одяг. А тут зупинилась біля бабусі, яка тримала довге темно-синє, аж чорне пальто.

— Бери, дитино, це на тебе. В дуже доброму стані. Я недорого візьму, — бабуся назвала смішну ціну. Всі вони тут, на сходах до базару пропонували іноді зовсім добрі речі за ціною кілограма м'яса. Пальто за своїм кроєм дуже нагадувало те, порізане. Вона витягла із сумки кілька дрібних папірців. Віддала бабусі, взяла пальто. Переодяглася у під'їзді, вийшла у пальті, яке несподівано чудово сіло на неї, з курткою на руці. Рушила знову до сходів під Сінним, де жалюгідні продавці вже майже розійшлися, лишилася тільки одна, вже інша бабуся. Як вийшло так, що та бабуся запропонувала їй в обмін за ту незграбну, проте теплу куртку гарну барвисту хустку, щоправда із діркою від цигарки, але якщо скласти її ось так, то дірки не буде видно. Коли відбувся той химерний обмін, їй здалося, що вона раптом зуміла увійти в контакт із самою долею.

Вона рушила вгору, а потім вниз, до Павлівського сквера, відчуваючи на собі відразу два незнайомих запахи: від хустки на плечах пахло цигарками, а від пальта чужими парфумами, зовсім не нафталіном. І що за жінка носила те пальто? Про це вона ніколи

так і не довідалась. Згодом здала пальто в хімчистку, а потім носила його до кінця університету.

— Розкажи! Розкажи, де ти взяла таке саме пальто? — благала мати.

— Можна й розповісти, але ти краще помовчи! — мовчки казав їй він.

Ще не раз доводилось їй підводитися і йти з дому, коли мати починала несамовито кричати до неї саме тоді, коли вона болісно потребувала мовчання. Одного разу вона пішла з дому застуджена. Сіла в кав'ярні біля сходів до базару. Взяла чай. Дивилась на вулицю, на перші сніжинки. Тримайся, шепотів він. Вона тоді заснула у кутку кав'ярні. Офіціантка розбудила її, принесла їй безкоштовно кип'ятку, яким вона залила вже використаний чайний пакетик. Їй захотілось розповісти тій жінці, що змусило її тікати з дому. Але потім зрозуміла, що не знайде потрібних слів, занадто неординарною була її ситуація.

Від нього не лишилося фотографій, та його обличчя не блякло в її пам'яті. Були спогади, але не було мрій. А отже, не було майбутнього. Але в неї були його книжки, які були не випадковими, а навпаки, дуже важливими в його житті. І він цим поділився із нею. Даючи їх, він передав їй якусь важливу частку свого ества.

«По кому подзвін» Гемінгвея вона читала до нового року. Легко асоціювала себе з Марією, а його з Робертом Джорданом. Роберт гинув, Марія

лишалась, ймовірно, вагітною, зі спогадами про три дні великого кохання. А що в неї? Спогади аж про дев'ять місяців кохання. Дев'ять місяців. Тривалість часу від зачаття до народження людини. Він зачав у ній нову людину, а непотрібної дитини їй не робив. Та нова людина народилась в той триклятий день. Тепер вона в муках росте. Вона має її виростити сама, як Марія роститиме дитину Роберта.

Але вони з ним не були поєднані від Бога, як Роберт і Марія. Хоча також відчули обертання землі, коли кохалися. Власне, тоді він і дав їй цю книжку, якої вона не читала, поки була з ним, бо життя було кращим од будь-яких книжок. І коли вона гірко подумала, що іншого кохання такої сили в неї не буде, бо її мати, мабуть, має рацію, мовляв, священний вогонь вичерпується, то почула його веселий голос: Не вичерпується ніколи! Аби вміти його підтримувати! Більше того, ти ще й не починала розпалювати свій власний священний вогонь!

Далі було «Місто» Підмогильного. Це вже не далека нереальна Іспанія, і не війна, якої в їхньому житті не було. Це місто, її місто, знайоме до болю в очах і в потилиці. Вона згадала, як її вразило коли він, який нібито знав усе, раптом, як виявилось, не знав, де Боричів Тік і довго розпитував її, як туди потрапити.

— Я чужий у твоєму місті, — просто відповів він. Здається, тоді він і дав їй «Місто», яке тоді також не читалось. Вона за той рік взагалі нічого не

прочитала, у вільні хвилини тільки мріяла, як знову прийде до нього в його зйомну хату на бульварі Дружби Народів.

Романтичний Роберт Джордан, який приїхав з Америки до Іспанії підірвати міст, щоб «вони не пройшли», забувся. А от реалістичний Степан Радченко вабив, як живий. То була перша книжка, яку вона не просто прочитала, а ніби прожила. Дочитала до самогубства Зоськи, і їй знову стало тяжко, і захотілось на високий поверх. І почула його голос: навіщо ти ідентифікуєш себе з нею? Ідентифікуй себе з Ритою! Жінка, яка відбулась, страждатиме, але ніколи не зробить такого!

А ще лишався «Степовий вовк». Загадкова, незрозуміла книга. Господи, чому цей дивний чоловічок так подобався йому? Який сенс в його незрозумілому житті? Вона не могла ідентифікувати ні його із незбагненим Гарі Галером, ні себе з не менш незбагненою Герміною.

— Що це ти сіла читати? — обурилася мати, — Від цієї книги в нормальних людей тільки болить голова!

— Тут немає ніяких непристойностей, — відповіла вона.

— Краще б вони тут були, — несподівано заявила мати, — Твій батько чомусь забрав з собою цю книжку. Все залишив, а це забрав! А тобі дав її він? Ти чуєш, що я тебе питаю? Чого мовчиш?

Вона одяглася й пішла читати «Степового вовка» в кафе біля підніжжя сходів до базару. В неї знову

було тільки на чашку чаю, який швидко холонув. Якби вона зірвалася, пообідавши вдома, можна було кілька годин розбиратися із поневіряннями Гарі Галера, а тут, на порожній шлунок мимоволі весь час піднімаєш очі від книжки. І саме тоді до неї підсів Юра із дебільною фразою: дівушка, що ви читаєте?

Юра абсолютно щиро вважав, що дівчина сідає читати в кафе з єдиною метою: познайомитися з хлопцем. А книга, яку вона нібито читає, є кодом, де зашифровано, якого хлопця вона хоче привабити. Герман Гессе — то сигнал для хлопця найвищої проби, яким Юра вважав себе. Він відразу замовив гарячі бутерброди, капучіно й по 50 грамів коньяку. Розповів, що працює, як гордо казали в той час, «на фірмі», університет закінчив два роки тому.

Він почав носити квіти й бувати в них вдома. Кланявся мамі й питав, як її здоров'я. Того дня він прийшов до них запросити її пообідати завтра в їхньому домі, щоб мама переконалася: Юра з порядної родини.

— Ти вже з ним в цих стосунках? — гучно зашепотіла мати їй на вухо, аж стало чутно в усій великій кімнаті.

— Ні, ми ще не в цих стосунках, — відповів Юра, і мама не знала, куди подітися, господи, я знову все псую, краще поїду до бабусі.

— А чого, непогана ідея, — сказав Юра.

— Не треба мамо, я скільки жива, не скористаюся твоєю відсутністю в цій кімнаті для особистого життя.

— Молодець! Ти робиш успіхи! — похвалив її він, і вона мимоволі відчула гордість.

— Що ти мелеш, — гучно зашепотіла мати, — може, Юра не здогадається, яка ти досвідчена!

— У мами з дочкою виникли проблеми, я краще піду. Я подзвоню! — Юра пішов і більше не телефонував. Проте, вона була майже певна: він чекав її дзвоника. Вона майже чула, як Юра каже своїм домашнім: познайомився з непоганою дівкою, але в неї мати — дебілка. Боже, яке щастя, що моїм першим був він, а не Юра, з яким фатально не було про що говорити! Мати довго зітхала: яка я ідіотка! Вбивати таких, як я! Може, він би й не здогадався, що в тебе були мужчини до нього! Я в усьому винна, так, я! Але й ти також винна! Ото треба було тобі казати, мовляв, більше не скористаєшся моєю відсутністю! Це ти в усьому винна! Ти! Ти!

Вона закінчила третій курс, але «Степового вовка» ще не дочитала. Мати радісно повідомила, що тітка на літо запросила їх погостювати в Одесі, поки її чоловік у плаванні. Вона відповіла, що нікуди не поїде з матір'ю, лишиться вдома. Адже в матері в Одесі може трапитися особисте життя, а вона не хоче підглядати за ще не старою матусею. Мати сказала, що йде брати квитки, але дочка твердо відповіла, щоб мати брала лише один квиток. Що хай вона не боїться лишати її тут: в гречку вона не стрибатиме, бо мати привчила її завжди бути напоготові. Адже її мати може ввалитися додому в найнесподіваніший момент.

Мати поїхала до Одеси, і, як і слід того було чекати, повернулася за тиждень до призначеного дня. Міняла зручне місце в купе на бічну верхню полицю в плацкарті, але що поробиш, звичка влямуватися в дім, коли на неї не чекають, була материною сутнісною рисою. Потяг прибув дуже рано, і мати була розчарована, заставши дочку саму, бо вже приготувала гнівну промову, що вона піде в деканат, дарма що літо. Промову було так добре складено, що мати її все одно с пафосом виголосила, але легше не стало, бо дочка вже не плакала, а весь час реготала. Адже поки матері не було, в їхньому домі сталася інша подія, яка в дев'яності приходила чи не до всіх мешканців київського середмістя. Будинки скуповували нові, їм дуже хотілося його скупити, то ж вони були готові запропонувати мешканцям комуналок по окремі квартири на кожного. На кожного, а не на родину. І вона, яка перша розмовляла з покупцями, твердо поставила умову, що погодиться звільнити кімнату лише за умови, що їм з матір'ю буде забезпечено дві окремі квартири.

Процес розселення їхнього будинку тривав довго, адже треба було забезпечити житлом кілька десятків вередливих людей. Мати боролася, наче тигриця, за подальше проживання разом із дочкою. Погрожувала деканатом, в'язницею, самогубством. Переконувала, що, живучи окремо, дочка скурвиться, зіп'ється, її обкрутить якийсь молодик і викине з квартири, яку забере собі, і щоб тоді ти до мене не йшла!

— Не прийду! Якою клятвою поклястися що не прийду?

— Будь-яку клятву порушиш і прийдеш! Але я тебе не пущу! Не пущу!

— Гаразд, мамо, не пустиш! А ти на правду хочеш, щоб в мене все було погано?

— Хочу! Бо треба шанувати матір! Якби не мати, ти б працювала повією на трасі, а не вчилась в університеті!

Мати вдавалася не тільки до пафосних спектаклів, а й до серйозних спокус. Умовила її піти подивитись двокімнатне помешкання в Старому Києві, щоправда не в дореволюційному, а радянському будинку з божевільною панорамою з вікна. За такий краєвид у власному житлі люди продають безсмертну душу. А їй треба тільки відмовитися від двох однокімнатних, погодитися на цю, але з мамою.

Вона довго стояла біля вікна в тій квартирі й дивилася на стіни й дахи Старого Києва. Краєвид, за який продають душу дияволу. Згадала, як стояла з ним в бетонці на Либідській. Згадала, як стояла на даху багатоповерхівки невдовзі після триклятого дня. Невже їй ніколи не вирватися з зачарованого кола фатальних істерик і малодушних примирень? На той момент вона вже дочитала «Степового вовка». І в якусь із хвилин великого відсторонення збагнула сутність тої химерної книги. Страждань не можна уникнути. Але будь-яке страждання має бути продуктивним. Інакше гра не варта, щоб її грати,

інакше життя не варте, щоб його жити. І то вже був не його голос. А її власний.

То ж на третю річницю триклятого дня вона стала власницею свого маленького житла. Вони з матір'ю остаточно роз'їхались. І в кожній з них розпочалася своя історія. Мати разом із ще двома колегами відкрила приватну школу, і ще й досі бере участь в тому проекті. Отже, зрештою, і мамі від моєї «зради» стало краще.

— А в тебе все гаразд, — посміхнувся він, коли вона таки прийшла посидіти на табуретці біля його ліжка вже по тому, як Вітьку забрала додому його дівчина.

— Все чи не все, але я свідома того, як живу, що роблю, кого кохаю.

— Чоловік не влаштує сцену, що дружина після роботи пішла невідомо до кого в лікарню?

— Я б з таким не жила. Хоча до цього чоловіка, якого ти бачив, за якого я вийшла заміж, в мене був досить тривалий і дуже гіркий зв'язок, і так тяжко було, що...

— Що не було, кого звинуватити у своїх бідах?

— Саме так! А розірвати той зв'язок мені допоміг не мій чоловік, а добра робота, яку також шукала довго. І два роки була сама. Але за свободу завжди платять високу ціну.

— Бо вона того варта, — і ці слова з вуст чоловіка, якому загрожувала перспектива до кінця днів бути прикутим до ліжка, задзвеніли, як струна на

ультразвукових частотах, і вона не знала, що відповісти.

— Я минулого року був біля вашого будинку, де тепер готель, і не відчував гніву, лише добро, — сказав він, щоб перебити ніякове мовчання.

— Кияни тепер ідеалізують свої тісні помешканнями в середмісті, які тоді так ненавиділи! А я хоч і люблю Старий Київ, усвідомлюю: в мене там щастя не було. До речі, я іноді думаю: мені просто допомогла сліпа доля. А, якби інша житейська ситуація? Невже б так і лишилась у світі бездарних бешкетів і неплідних страждань?

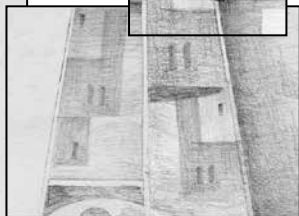
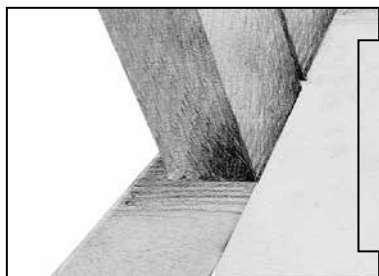
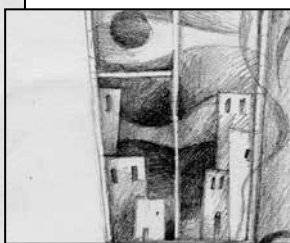
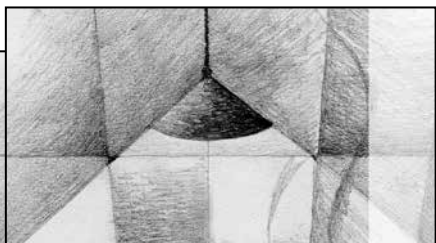
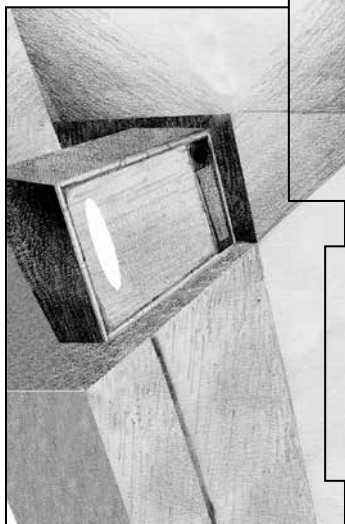
— Коли по-справжньому рвешся кудись, сліпа доля прозріває. Аби бути певним, що вибрано вірний напрямок.

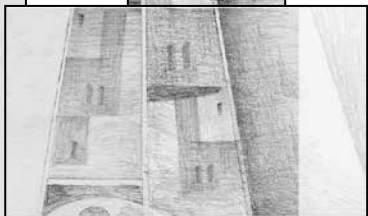
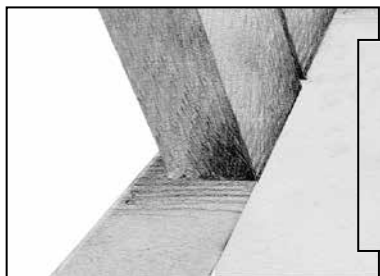
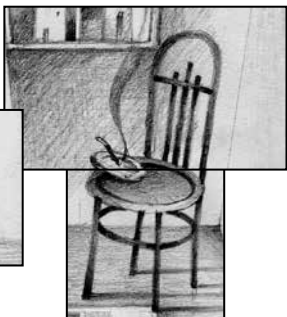
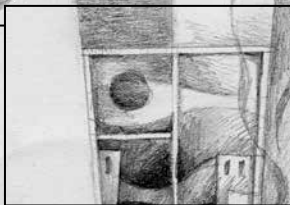
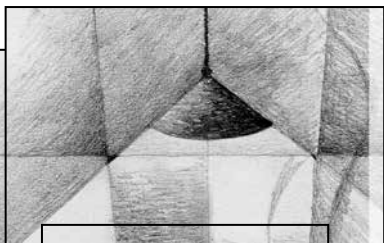
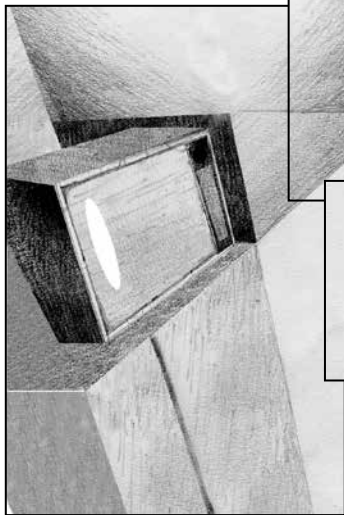
— Чому ж доля не посприяла тобі? — гірко спитала вона.

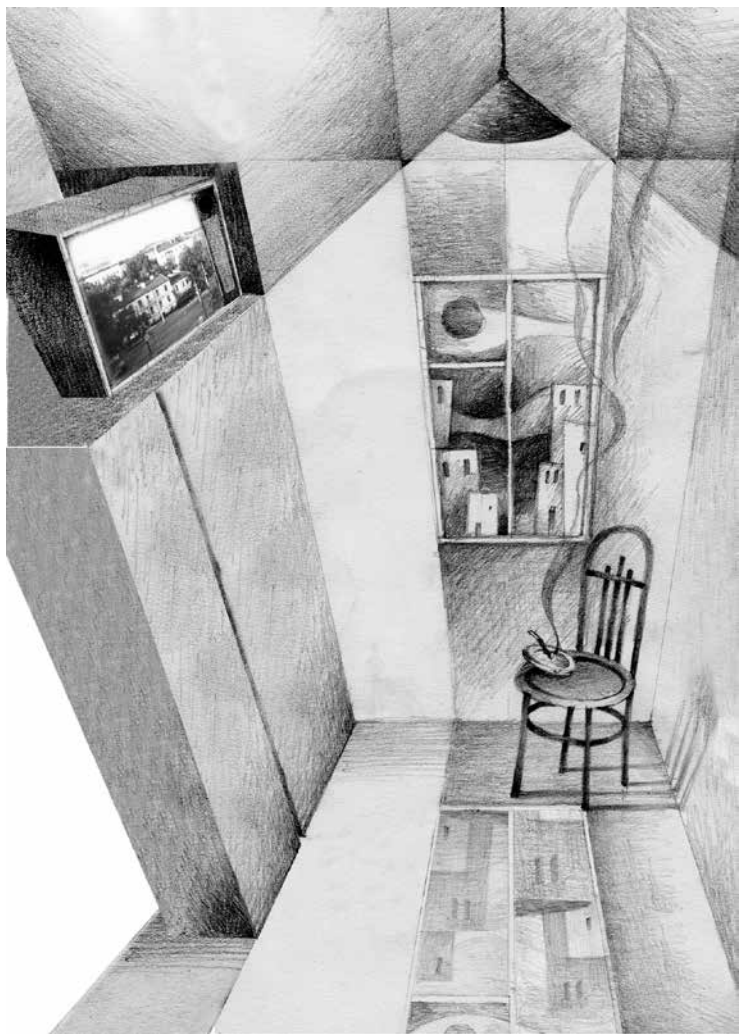
— І мені посприяла. Хоча б тим, що я знову побачив тебе, — він несподівано схопився рукою за металеву поперечину й сів на ліжку, і його голова гойднулася в конусі корсета, і було видно, що той ривок, той прорив вартував йому надзусиль, — Пам'ятаєш епіграф до «Міста»? Як можна бути вільним, коли маєш тіло?.. Але колись я зіграю цю партію краще...

Безсоння

Чорний кіт повернувся з бенкету,
Він зникає у хащах густих,
Залишивши погану прикмету
Тим, хто встане раніше за всіх.
Чорні вікна злилися із ніччю,
Але, може, по той бік в цю мить
Хтось, до скла притулившись обличчям,
За незримим віконцем стоїть.

Літературно-художнє видання
КОНОНЕНКО Євгенія
СИМБАЛАЙН
Повість, новели, поезії

Відповідальний за випуск *Петро Мацкевич*
Редактор *Ростислав Мельників*
Технічний редактор *Михайло Євшин*
Коректор *Григорій Ліванов*

Видавець: ТОВ «Кальварія»
Свідоцтво ДК № 676 від 16.11.2001
вул. Галицька 20, Львів, 79008
www.calvaria.org.ua
Редакція: petro@msbrand.net
Збут: zbut@calvaria.org.ua

PR-супровід: PR-Prime Company
www.pr-prime.com
Контакти для ЗМІ:
pr@msbrand.net
050-372-92-00
Права: copyright@msbrand.net